Skjoldmøysagaen

av: Synnøve Fjellbakk Taftø

INNHOLD

INNLEDNING

Alle skriver bok. Krigsdeltakere skriver bok for å bearbeide traumatiske opplevelser. Politikere og næringslivsfolk skriver bok for å fremme sin karrière eller pynte på sitt ettermæle. Dalende idrettsstjerner på 25 skriver boka «Slik ble mitt liv» i håpet om atter en gang å få høre jubelbruset fra publikum og kjendisektefeller skriver bøker for å tjene penger. Nå skriver også jeg bok. Er det for å bearbeide traumatiske opplevelser, fremme min karrière, pynte på mitt ettermæle, eller ønsker jeg å høre jubelbruset fra publikum og tjene penger på min viten om kjendiser i inn- og utland? Ja, akkurat!

Hør nå her, kjære leser, hvordan kan du forlange et klart svar, har du eksempelvis full oversikt over dine egne motiver? Hvorfor leser du denne boka? Er det fordi du kjeder deg og ikke har noe bedre å ta deg til? Ønsker du å lære personen Synnøve Fjellbakk Taftø å kjenne? Er du ute etter de sladderhistoriene som Se og Hør aldri ville trykke? Eller er du ganske enkelt interessert i å skaffe deg innsikt i yrkesdiplomatiet, en av de mest lukkede profesjoner som fins? Der ser du, kjære leser, dine motiver er også uklare og sammensatte, som mine er det.

Før du forlanger at jeg skal vrenge meg inn-ut så du kan studere meg i nærbilde, bør du kanskje tenke over hvor godt du kjenner deg selv. Tør du se inn i ditt eget indre og ikke senke blikket når du møter slangen med det kneisende hodet og den spillende tungen? Innser du at livet går videre selv om du blir borte, enten du dør i vissheten om evig hvile eller i håpet om oppstandelse? Mener du at moral er kulturbetinget og skylder på fordøyelsesvansker når du føler at det er noe i ditt indre som forsøker å komme til orde? Kan du svare «ja» på alt dette, så har jeg kanskje nådd frem til den personen jeg forestiller meg som leser mens jeg skriver dette: En selvtilfreds, innbilsk narr som verken frykter gud eller djevel! Men sannsynligheten er like stor for at du bare har svart «ja» fordi du tror det er det svaret jeg ønsker og vil gi poeng for. Da er du en hensynsløs opportunist og en usikker stakkar som lever og ånder for å få beundring og aksept, og fortsatt lesning av denne boka vil være bortkastet arbeid for deg.

Og jeg da, hva svarer jeg på disse spørsmålene? Tja, «ja» for det meste, men av og til når jeg får anfall av idealisme eller opprørstrang, eller hva det nå er, svarer jeg «nei» eller «vet ikke» eller krever spørsmålene omformulert.

Nå når vi tror vi kjenner hverandre, er det kanskje på tide å gå i gang med historien. Slik en idrettsstjernes selvbiografi vanligvis begynner med den første idrettskonkurransen eller den første treningsleiren, er det vel rimelig at min historie begynner med mitt første møte med Utenriksdepartementet.

Jeg skylder imidlertid leseren å gjøre oppmerksom på at jeg på den tiden var fylt 31 år og hadde gjort temmelig mange erfaringer i livet: i oppveksten med naturalhusholdning på en fjellgård i Rana, i lønnet arbeid fra jeg som 15 -åring begynte å forsørge meg selv, på hybelmarkedet i Trondheim der jeg lærte at nordlendinger var noe ingen skikkelige folk ville ha i huset - om det da ikke dreide seg om en mannlig NTH-student og en vertsfamilie med en gifteferdig datter. Jeg hadde også erfaring med samboerskap fra den tiden slikt ble rammet av straffelovens bestemmelser, og jeg hadde født tre døtre med smerte, den eldste sågar uten jordmor eller lege til stede. Det var, kort sagt, et ikke helt ubeskrevet blad som vinteren 1977 svarte på Utenriksdepartementets annonse om aspiranter til utenrikstjenesten.

1. BEINHARD KONKURRANSE

Helt frem til jappetiden var det her i landet en regel at ansettelse i offentlige stillinger skulle skje ut fra kvalifikasjoner, altså studielengde, resultater og arbeidslivserfaring. Men hvis slike kriterier skulle legges til grunn også i utenrikstjenesten, ville den nok fått en helt annen struktur og kultur enn den nåværende. I norsk utenrikstjeneste er ansettelse av fagpersonell basert på en opptaksprøve. Der er alt hemmelig, både oppgaver, besvarelser og vurderinger. Vi må derfor tro at det er helt tilfeldig når det kan se ut som om barn av statsministre, frimurere og toppembetsmenn i UD scorer høyere enn studiekamerater som i faglige sammenhenger forøvrig har vist seg vel så habile. Dessuten er kjønn uten betydning og har alltid vært det. At kvinneandelen i 1977 plutselig gikk opp fra 8 til 40 prosent og senere har holdt seg der, skyldes visstnok at det nå er færre kvalifiserte mannfolk og flere kvalifiserte kvinnfolk som søker denne viktige tjenesten.

I de senere år har aspirantnemnda lagt vekt på å finne sære og uventede oppgaver til opptaksprøven, og slik begrenset kretsen med noenlunde relevant oppgaveløsning, men i min tid var oppgavene ikke stort vanskeligere å gjette seg til enn en innpakket gitar under juletreet.

Jeg liker å delta i konkurranser. Helt fra jeg som barn satt med øret klistret inn til radioen og hørte Rolv Kirkvaags «kom nærmere, da ... » har jeg likt å måle meg mot andre og mot meg selv når det gjelder kunnskaper, assosiasjonsevner og alminnelig sunn fornuft. Jeg ville kanskje ha svart på Utenriksdepartementets annonse om aspiranter til utenrikstjenesten uansett, jeg vet ikke sikkert. Men dagen før annonsen sto i Rana Blad hadde Bjarne og jeg vært på kino og sett Emmanuelle II, en nokså dristig film hvor handlingen utspant seg i diplomatmiljøet i Bangkok. Kanskje det var grunnen til at jeg festet meg ved annonsen og tok bryet med å fylle ut endeløse

formularer om foreldres og svigerforeldres og søskens yrker og bosteder samt andre opplysninger som Forsvarets Sikkerhetstjeneste mener er av betydning for å vurdere pålitelighet og etisk standard?

Til min forbauselse ble jeg innkalt til opptaksprøven. Av de tilsendte informasjonsbrosjyrene så jeg at opptaksprøven gikk ut på å skrive et essay om et utenrikspolitisk emne, og jeg ble betenkt.

Utenrikspolitikk var definitivt ikke blant mine mange interesser. Men som brevskoleelev gjennom en årrekke og med en haug privatisteksamener bak meg, hadde jeg lært å tenke taktisk. Jeg grupperte tidligere års oppgaver i tre kategorier og forberedte meg deretter på tre forskjellige essays, et om nord-sør-spørsmål, et på feltet juss og et på feltet økonomi. Min hypotese var at det ville bli gitt oppgaver fra to av de tre feltene, og planen var at jeg skulle skrive det essayet som lå nærmest en av de oppgavene som utgjorde årets prøve. Som lærer i handelsfag hadde jeg erfaring for hvor vanskelig det er å se om en kandidat har vært så uheldig å misoppfatte en eksamensoppgave eller er en utspekulert taktiker som benytter «grisemetoden». Grisemetoden er en eksamensteknikk som går ut på at man på et fagfelt velger ut et par-tre sider som man kan til bunns og deretter lager tilknytningspunkter til resten av pensum. Når oppgaven lyder: «Fortell om elefanten» innleder man med følgende: Elefanten hører til de tykkhudede dyr. Det gjør også grisen. Resten av oppgaven skrives om det man kan, nemlig grisen.

Jeg møtte til opptaksprøven i Utenriksdepartementet fast bestemt på å skjule mine høyst sparsomme kunnskaper om utenrikspolitikk ved hjelp av «grisemetoden». Men da arket med oppgavene ble utdelt, holdt jeg på å begynne å le. Det var to oppgaver på arket og begge var blant de tre jeg hadde forberedt meg på. Vanskeligheten besto i å velge hvilken av de to oppgavene jeg skulle ta. Den ene hadde en viss juridisk tilknytning, i og med at det handlet om menneskerettigheter, faktisk det eneste politiske felt jeg alltid har interessert meg for. Men oppgaven gikk ut på å skrive et utkast til redegjørelse for Stortinget om Norges internasjonale arbeid for menneskerettighetene. Dette fagfeltet kjente jeg såpass godt at jeg visste det var et temmelig stort gap mellom tro og virkelighet. Ikke ville jeg nedverdige meg til å skrive noe jeg ikke selv holdt for riktig, og dersom jeg skrev det jeg mente, ville jeg neppe komme inn. Jeg bestemte meg for å skrive om Ny økonomisk verdensordning, i trygg forvissning om at den embetsmann som hadde forfattet utenriksministerens foredrag i Industriforbundet om samme emne også ville være oppgaveretter og sensor. Dette var et felt jeg ikke hadde peiling på, men jeg hadde likt foredraget som jeg hadde fått tilsendt fra Utenriksdepartementets Bibliotek. Disposisjonen hadde jeg pugget, men formuleringene byttet jeg ut med litt mer folkelige vendinger for å unngå å bli mistenkt for fusk. Jeg skrev og skrev uten pause. Siden jeg overhodet ikke hadde egne meninger om dette emnet, falt det meg lett å gulpe opp utenriksminister Frydenlunds søtsuppe, utspedd med digresjoner som falt meg inn mens jeg skrev.

Etter prøven ble jeg med noen av de andre kandidatene for å spise middag. De fleste virket som greie ungdommer, men det var også en herremann jeg ble mektig irritert på. Ikke bare syntes han sikker på å få plass på aspirantkurset, han kunne også fortelle oss hvem av de andre som hadde muligheter til å komme inn. Jeg var den eneste han ikke kjente, så til slutt så han spørrende på meg og ville vite hvilken bakgrunn jeg hadde. Jeg svarte blidt tilbake at jeg hadde forstått av hans utlegninger at det var en kvote for så og så mange jurister, så og så mange økonomer og så og så mange filologer, og ettersom jeg ikke hørte til noen av disse kategoriene og det tydeligvis heller ikke var noen andre kandidater med samme bakgrunn som meg, anså jeg det nå for å være godt håp om å komme inn på - husmorkvoten! Reaksjonen var ubetalelig.

Det lakket og led ut i juni, og jeg hadde vel mer eller mindre avskrevet mulighetene til å bli tatt opp som aspirant, da naboen min en morgen ropte «Gratulerer med ny jobb!» over hagegjerdet. Hun hadde lest i Adresseavisen at jeg skulle begynne som aspirant i utenrikstjenesten. Ingen hadde funnet på å gi meg beskjed. Den beskjeden kom mange dager senere, men da var den til gjengjeld helt klar: Dersom jeg ville ha plassen, hadde jeg å innfinne meg i Det Kongelige Utenriksdepartement to uker fra dato, fordi man på grunn av uhyre arbeidspress ikke kunne vente lenger før reserve måtte innkalles.

Jeg var jo ikke dummere enn at jeg utmerket godt skjønte at hastverket betød at «noen» helst så at jeg takket nei, men Bjarne og ungene syntes det hørtes spennende ut og presset på. Min mor var betenkt. Hun mente det ville være liten plass for et menneske med såpass klare meninger som meg i diplomatiet.

Selv var jeg ambivalent. Jeg likte lærerjobben min, men når jeg forestilte meg selv i den samme jobben om tjue år, bredte panikken seg. Diplomatiet hørtes langt mer fristende ut, og sikkert var det bra betalt. Det som til slutt gjorde utslaget var at jeg ikke fant den ekle diplomatsønnen på lista over opptatte aspiranter. Dersom han var første reserve, skulle han neigu ikke få min plass. I fykende fei ble det ordnet med flyttebil, og til fastsatt tid sto aspirant Taftø i departementet, klar til innsats.

2. KULTURFORSKJELLEN MANIFESTERER SEG

Vel installert i Rettsavdelingen fikk jeg snart syn for sagn om hvor travelt det var. Jeg satt helt uten arbeid i tre-fire dager og leste bøker og skrifter jeg fant i bokhylla. Særlig var det en perm

som var interessant. Det var Utenriksinstruksen, som inneholdt alle reglene for tjenestegjøring utenlands og enda viktigere: oversikten over alle de pengemessige ytelser og tillegg jeg ville få rett til under utestasjonering. Dette var i 1977, bare to år etter at Paul Thyness i overstadig glede over Norges nyvunne oljerikdom (eller kanskje i håp om en ambassadørstilling) hadde fått Stortinget med på at norske diplomater skulle ha vel så gode økonomiske ytelser som svenskene. Nå lå vel det generelle lønnsnivået i Sverige vesentlig over det norske på den tiden og jappetidens lederlønninger var foreløpig et ukjent fenomen hos oss. Gapet mellom det jeg regnet ut jeg ville få som diplomat og det jeg ellers kunne tjene i offentlig sektor var formidabelt. Jeg besluttet å holde ut alle prøvelser og ligge lavt i terrenget.

Omsider kom min forgjenger i kontoret innom for å sette meg inn i arbeidet. Han (som i parentes bemerket nå er Stortingets høyeste embetsmann) fortalte at det var nesten ingenting å gjøre nå i ferietiden, men om jeg kunne være så snill å ettersende et vedlegg som han hadde glemt i en ekspedisjon til et annet departement et par uker tidligere? Lettet over endelig å få noe å gjøre tok jeg fatt på oppgaven. På den tiden hadde jeg 5 års erfaring som norsklærer i yrkesskolen å bygge på, så jeg mente å ha en berettiget forventning om at produktet ville holde mål. Glad og fornøyd la jeg det ferdigskrevne brevet inn til byråsjefen for underskrift.

Straks deretter ringte telefonen. Det var byråsjefen på nabokontoret. Om jeg kunne komme inn et øyeblikk? Byråsjefen satte et mysende blikk i meg og forhørte seg om hva mon jeg mente med dette brevet som jeg hadde lagt i hans posthylle. Jeg sa, som sant var, at det var et dekkbrev for et vedlegg som min forgjenger hadde uteglemt og som nå skulle ettersendes, men byråsjefen begynte med illevarslende røst å lese: Vedlagt ettersendes så og så som ved en feil ikke medfulgte departementets ekspedisjon av osv... Hva i all verden var det jeg innbilte meg? Trodde jeg virkelig at Det Kongelige Utenriksdepartement kunne gjøre feil - og sågar innrømme det? «Nei», sa byråsjefen, «her i huset er det ingen som begår feil. Av og til, men meget sjelden, forekommer det inkurier, og en misforståelse kan til nød tenkes å oppstå, men feil forekommer ikke! Merk Dem det, unge aspirant Taftø!»

Jaja, alt nytt må læres, og jeg hadde jo rikelig med tid, så det var bare å gå på med friskt mot. Ordet «feil» ble byttet ut med «inkurie» og brevet ble lagt ut på forværelset til ny skrivning. Men den dagen hadde kontordamen avsluttet og neste dag fikk kontoret en ny kontordame på opplæring. Utenriksdepartementet hadde ikke skrivemaskiner med rettetast, som hun var vant med fra maskinskrivekurset. Det måtte flere forsøk til før hun klarte å få til et brev som bare hadde to skrivefeil som var visket og rettet opp. Jeg fant ut at det fikk gjøre nytten og la det inn til underskrift. Jeg var knapt tilbake på plass før telefonen ringte. Om jeg virkelig trodde at Det Kongelige Utenriksdepartement sendte ut brev der det forekom to rettinger på like mange linjer? Nei, egentlig trodde jeg ikke det. Slikt måtte i tilfelle bero på en misforståelse eller en inkurie. I en fei fikk jeg hentet brev og kopi og neste dag ble det berømmelige vedlegget ettersendt med et dekkbrev i perfekt stand, underskrevet av byråsjefen og parafert av meg, som det første synlige

tegn på at jeg nå var blitt byråkrat i Det Kongelige Utenriksdepartement, et menneske med makt, som kunne opptre på vegne av utenriksminister, statsminister, ja, kanskje selve Kongen, og skrive «Departementet mener» og krysse fingre og håpe på at ekspedisjonssjefen ikke skulle ha en helt annen mening, så han ville stryke avsnittet og skrive noe helt annet.

Jo, her var det muligheter, men prøvetida i Utenriksdepartementet er lang, hele tre år, så det var kanskje tryggest å lytte og lære foreløpig. At jeg hadde meninger lot seg vanskelig skjule, men miljøet i UD er relativt tolerant mot nykommere. Parolen er tilpasningsdyktighet, det forsto jeg forresten allerede under psykologintervjuet før opptaksprøven. I korridorene verserte det fortellinger om nyansatte som ikke ville tilpasse seg, som for eksempel unge aspirant Fridtjof Frank Gundersen, som angivelig satte de konklusjonene som ekspedisjonssjefen hadde strøket i Aftenposten i stedet. «Han ble ikke gammel i utenrikstjenesten, den karen,» sa de, og så så de på meg - lenge. Jeg følte på meg at dersom Norge hadde vært England, ville det stått bookmakers i hver korridorsving og tatt imot veddemål om hvor mange måneder det ville ta før også aspirant Taftø var ute av Huset.

3. I ARBEID I RETTSAVDELINGEN

Etter hvert oppdaget jeg at det var ikke det at det ikke fantes arbeid i kontoret, problemet besto i at byråsjefen ikke tok seg tid til å lese posten og fordele den, slik at alt hopet seg opp hos ham. Etter at jeg hadde fått en avtale med arkivpersonalet om å sende meg kopi av alle brev og notater på mitt saksfelt, hadde jeg mer enn nok å gjøre.

En av de oppgavene jeg fikk var å lage utkast til fiskeregler for en grenseelv i Finnmark. De eksisterende reglene var knapt et år gamle og fullstendig ubrukelige. Jeg antok for meg selv at reglene med hensikt var laget slik at det straks ville bli reist krav om endringer. På den måten kunne departementet ha arbeid til evig tid. Et annet poeng var at de lokalsamfunnene som reglene gjaldt, for alt i verden ikke måtte få vite hvem som hadde utformet forslagene, for da kunne Utenriksdepartementet innbille folk at det var russere eller finner eller svensker som hadde funnet på tøvet, og dersom reglene ble aldri så lite forbedret, ville lokalbefolkningen tro at Norge har dyktige diplomater som forhandler steinhardt og tvinger umulige naboer i kne. I virkeligheten var dette en helt intern norsk sak, men da brevet med mine forslag skulle sendes til Miljøverndepartementet til uttalelse, forlangte min byråsjef at dokumentene skulle forsynes med rødt hemmeligstempel, som et dokument som kunne skade Rikets sikkerhet dersom det ble offentlig kjent.

Det gikk en måned uten at det kom svar, og jeg tenkte at jeg fikk prøve å få kontakt med den stakkaren som satt og svettet over forslaget mitt i Miljøverndepartementet. Jeg ringte til de aktuelle saksbehandlere, byråsjefer, underdirektører og sågar til ekspedisjonssjefen, men forgjeves, ingen hadde hørt om brevet fra Utenriksdepartementet. Til slutt ringte jeg arkivet i Miljøverndepartementet, og der fikk jeg endelig grei beskjed: Det hadde seg slik at Miljøverndepartementet var et forholdsvis nytt departement (bare 5-6 år gammelt) og foreløpig hadde ingen av de ansatte i departementet fått behørig klarering fra Sikkerhetsstaben i Forsvarets overkommando til å lese brev eller dokumenter med rødstempel på. Jaja, ikke noe å gjøre med det, få brevet i retur, få det skrevet på nytt, nytt stempel, blått «fortrolig»- stempel denne gang, så får en håpe det beste.

Det kom ikke noe svar så lenge jeg satt i UDs Rettsavdeling, men senere har jeg hørt at Miljøverndepartementets internasjonale avdeling rett og slett overtok hele saksfeltet etter at jeg var sluttet. Såvidt jeg vet holder myndighetene i Oslo fortsatt på med å lage fiskeregler for grenseelvene i Finnmark, til stor fortrydelse for lokalbefolkningen som ønsker de eldgamle almenningsreglene gjeninnført, men nå er det saksbehandlere i Miljøverndepartementet som sender sine regelforslag til Utenriksdepartementet på høring - med hemmeligstemplede dekkbrev!

4. KAMP OM POSISJONER

Ekspedisjonssjefen for Rettsavdelingen var oppvokst i Mosjøen og dessuten en god læremester i juridisk og diplomatisk teori. Jeg savnet ham da han forsvant til en ambassadørstilling bare noen få måneder etter at jeg var kommet til avdelingen. Men allerede før ekspedisjonssjefskontoret var ryddet, forsto jeg at det trakk opp til noe som jeg med min bondebakgrunn sammenlignet med en regulær hanekamp. Det var to kandidater til stillingen og hele avdelingen summet av rykter: Hvem av de to hadde flest stemmer i embetsrådet, hvem hadde utenriksministerens fortrolighet, hvem hadde de rette forbindelser? Noen få opplyste visste beskjed: Den eldste hadde ikke bare ansienniteten på sin side. Som gårdkjøper fra Erstatningsdirektoratet kunne han dokumentere at han var blitt ansett som en mann å satse på av selve Gudfaren i norsk politikk. For de erfarne var det klart at det måtte bli gammelhanen som fikk flytte inn på ekspedisjonssjefskontoret.

Men unghanen ville ikke gi seg. Hans plass var på underdirektørkontoret vis à vis, og den nye ekspedisjonssjefen kunne knapt bevege seg ut av kontoret sitt uten at hans rival forsøkte å lage

vanskeligheter. På forværelset midt mellom de to kamphaner satt en rund og blid og trivelig kontordame - og lot som ingen ting!

Intrigene florerte. Informasjon ble brukt i diskrediteringshensikt. Allianser ble bygd og nettverk ble skapt. Jeg likte ingen av kamphanene, men var desto mer interessert i deres metoder. Under denne maktkampen lærte jeg et par ting som bidro til at jeg aldri sluttet vennskapsforhold med fagtjenestemenn i norsk eller utenlandsk utenrikstjeneste: Ingen dolker hverandre i ryggen mer skamløst enn diplomater, og i kampen om posisjoner er intet knep for skittent til å bli brukt.

Er det ikke rart? Her har man et miljø hvor det kryr av faglige utfordringer, men nesten ingen ser disse utfordringene. Flertallet er opptatt av en eneste ting, nemlig opprykk og posisjon. Få har interesse for prinsipielle spørsmål og de fleste fyller sin dag med betydningsløse trivialiteter, men nær sagt alle sukker over hvor hektisk travelt man har det og hvor overarbeidet man er. I FN-systemet kaller man tjenestemenn som er ukvalifiserte, late og aggressive for «lemen», dels fordi de er så tallrike, dels fordi ingen forstår hvordan de er kommet inn i systemet, men mest fordi deres gode forbindelser til skjulte maktstrukturer gjør det til halsløs gjerning å terge dem. Det Kongelige Norske Utenriksdepartement er fremfor alt befengt med «skaplemen», tjenestemenn som desperat forsøker å skjule sine manglende kvalifikasjoner, sin latskap og aggressivitet, men som ikke skyr noe middel for å få boltre seg som «sendemann I» på de såkalte «kremstasjonene».

5. KURS SOM GIR PRESTISJE

I Norge har vi kun to kurs som gir prestisje. Det ene er hovedkurset på Forsvarets Høyskole, det andre er UDs aspirantkurs. Arne Treholt gikk på det førstnevnte kurset, jeg gikk på det sistnevnte.

De som har gått på Forsvarets Høyskole får lov til å kjøpe et spesielt slips som signaliserer at her kommer det en person som tilhører samfunnseliten. I UD ble det også lagt planer for å lage et slipssignal, men planene ble skrinlagt etter at Dagbladet gjorde narr av initiativtakerne på tredjesiden. Så det er bare emaljeisbjørnen fra Hammerfest som tjener som et ytre tegn på at her er det en som har vært på aspiranttur til Nord-Norge. Men sånne isbjørner kan jo kjøpes av gud og hvermann på isbjørnklubbens kontor i Hammerfest, så det blir liksom ikke det samme. Nåvel, kanskje er ikke slipset fra Forsvarets Høyskole heller det det engang var, etter at min

kjære Bjarne, som ikke hadde den minste anelse om regelverket bak slipset, begynte å opptre med akkurat dette «elitetegnet» i selskapslivet. Han hadde fått slipset i gave. Jeg sier ikke av hvem ....

Under Treholtsaken fikk avisleserne vite at foreleserne på Forsvarets Høyskole var så late at de ikke giddet å ta bryet med å lage undervisningseksempler, de tok heller de topphemmelige NATOplanene og delte dem ut for selvstudium. På UDs aspirantkurs hadde vi ikke forelesere med faglig ansvar engang. Der fungerte det slik at aspirantene fikk i oppdrag av opplæringslederen å ringe rundt til kjendiser i det offentlige liv og spørre om de kunne tenke seg å komme og holde foredrag for aspirantene i UD. De fleste ble smigret, og de fleste sa ja. Foredragene var stort sett innholdsløse og gørrkjedelige, men etter opptredenen håndhilste foreleseren på aspirantene og småpludret i en halvtime eller så, og for meg, som bare kjente navn og bilder fra avisspaltene, var dette store ting, i det minste den første måneden,

Vi har ikke særlig mange kjendiser i næringsliv og politikk i Norge. For at utvalget skulle rekke til et helt årskurs, ble det innført tredagersuke.

Innimellom var det reiser til Nord-Norge, Vestlandet og Stockholm. Dagens aspiranter reiser visst over større avstander, til Svalbard, Frankrike og kanskje enda lenger, men i min tid skulle det spares. Det innebar bl.a. at vi på reiser ikke fikk utbetalt diettgodtgjørelse og nattillegg etter statens satser, men etter en skjønnsmessig sats, fastsatt av ekspedisjonssjefen i Administrativ avdeling personlig. Det var naturligvis ikke pengene det dreide seg om, som faglært pedagog forsto jeg det straks: For Utenriksdepartementets administrasjon var det et vesentlig poeng å lære de nyansatte at vel nok gjelder det lover og regler for alle statsansatte, men i utenrikstjenesten er det bare en ting som har betydning, nemlig den enkelte tjenestemanns velvilje eller manglende sådanne hos de allmektige i Administrativ avdeling. Jeg gjorde mine iakttagelser, og kom også med kommentarer, men jeg tiet med det meste.

UDs aspirantkurs går formelt over et skoleår, men etter 8 måneder var det ikke flere kjendiser igjen, så da ble det slutt på oppmøteplikten. Vi skulle «forberede oss til utetjeneste» og måtte innstille oss på at vi snart skulle komme til usiviliserte steder der det ikke fantes brun geitost og knekkebrød i supermarkedene eller kjøttkaker på kaféene, så vi trengte tid for å fylle flyttelassene med det vi trodde vi kom til å trenge.

Alle prioriterte flytende proviant. En statsbedrift sendte konsulenter for å gi råd og veiledning. De sa at siden vi snart kom til å få vite hva varene deres virkelig kostet når statlige skatter og avgifter var fratrukket, kunne de tilby opptil 90 prosent avslag på normal pris. Dette var et tilbud

ingen kunne si nei til, og mange esker ble oppskrevet i flyttebyråenes lister med varebetegnelsen vinmonopolet. Det er nemlig slik at i mange muslimske land er det forbudt å importere alkoholholdige drikkevarer, men den norske husholdningsvaren vinmonopolet har de ikke noe imot, iallfall hadde de det ikke i 1979. Derfor brukte de to flyttebyråene som hadde forbindelse med UD denne varebetegnelsen på alle flyttelister - så det ikke skulle se ut som smuglingsforsøk når de sendte flyttelass til Saudi-Arabia, må vite.

Nesten alle norske bedrifter gir store prisavslag når det dreier seg om salg til en ansatt i utenrikstjenesten. Møbler, sølvtøy, dekktøy og tekstiler ble innkjøpt med prisavslag som varierte mellom 40 og 60 prosent. Alt gikk momsfritt, selvfølgelig. Det dreide seg jo om salg «til utlandet», varer som finner sin selvfølgelige plass på eksportstatistikken. Det slo meg hvor lett det ville være for folk med forbindelser å få en liten eske eller to eller ti satt til side for henting på flyttebyråenes lagre. Jeg sier ikke at noen gjør det, men fristelsen må være stor, og kjødet er som kjent skrøpelig.

Det som jeg med sikkerhet vet gjøres i alle hovedsteder, er at utenlandske diplomater kjøper inn sprit og sigaretter for høyere utenrikstjenestemenn eller andre venner i vertslandet. Ingen ser noe galt i det, så lenge geskjeften holdes innenfor rimelighetens grenser. I «vennligsinnede land» setter vertslandet rommelige kvoter for hvor mye vin og brennevin hver enkelt diplomat får kjøpe avgiftsfritt. I «fiendtligsinnede» land følger vertslandet så nøye med i diplomatenes bevegelser at de ofte finner restriksjoner på alkoholkjøp unødvendig. Av og til bruker vertslandet bevisst alkoholpolitikken overfor diplomatene for å destabilisere økonomien i et nærliggende land, og da kan det hende at brennevin og sigaretter flommer fritt til priser som ligger nær selvkost. Slik var det på min første utenriksstasjon, og jeg kunne forbauset konstatere at de flaskene jeg syntes jeg hadde fått utrolig billig fra vårt norske statsmonopol kunne kjøpes enda billigere i en eksklusiv forretning i samme gate som ambassaden jeg jobbet ved.

6. TIL DEN TYSKE DEMOKRATISKE REPUBLIKK

Vårt flyttelass gikk til Berlin. Det var på ingen måte etter ønske. Den dagen beordringsbeskjeden kom, strømmet det både tårer og kritikk mot «ho mamma» i den lille leiligheten i Helgesensgate. Men familien, som hadde drømt om Californias solfylte strender og regnet med at en statlig arbeidsgiver ville ta hensyn til barns skolemuligheter og ektefelles arbeidsmuligheter, var sporty og godtok snart at «den som vil være med på leiken, lyt tåle steiken», også når det uventede dreier seg om tåkeheimen fra bøker om konsentrasjonsleiropplevelser, ispedd en kommunisme uten menneskelig ansikt.

Er det ikke underlig hvordan vi som hører til etterkrigsgenerasjonen uten vårt eget vitende er opplært til å hate og frykte alt som er tysk? Uhyggesfølelsen var påtagelig da vi en regnvåt sommerkveld kjørte den nyinnkjøpte, avgiftsfrie Volvoen inn i underetasjen på Metropol Hotel i det som i UD gikk under navnet Øst-Berlin, men som lokalt het Berlin-Hauptstadt. Heldigvis ble opptakten til tjenesten i Berlin svært positiv. Ambassaden hadde en kansellistvikar som virkelig forsto hva jobben hans gikk ut på. Med uovertruffen effektivitet og uoppslitelig humør hadde han på et blunk ordnet det som for den virkelige kansellisten ville tatt minst et halvår. Dessverre fikk jeg bare nyte godt av Roger Kraves bistand i fjorten dager, men da var så godt som alle praktiske ting i orden.

Arbeidet i Berlin minte på mange måter om den første uken i Rettsavdelingen. Det fantes ikke så mange bøker og skrifter å lese, men til gjengjeld hadde vi aviser, høye berg av aviser. Fra klokken ni om morgenen og frem til lunsjtider gjorde verken ambassadøren eller jeg annet enn å lese aviser. Etterhvert kom det for meg at det måtte være en ufornuftig sløsing med statens midler å ha to fagtjenestemenn til å sitte i Berlin og lese aviser og et betydelig personale for å gå oss til hånde. Jeg bestemte meg for å finne noe mer meningsfullt å ta meg til, men hva i all verden skulle det være?

En dag kom løsningen på mitt problem i form av to middelaldrende kvinner som besøkte ambassaden. De var såkalte «soldatbruder», norske kvinner som var blitt gift med tyske soldater som hadde vært stasjonert i Norge under okkupasjonen. Den ene var blitt enke og ville flytte hjem til Norge, og den andre mente at hun nå var den eneste soldatbrud fra Norge som fortsatt befant seg i DDR.

En av mine oppgaver på ambassaden var å visere pass, og ettersom alle de tyskgifte kvinnene måtte søke visum og betale dyrt for å få komme inn i Norge på familiebesøk, visste jeg at hun langtfra var alene. Der og da bestemte jeg meg til å utføre en oppgave: å skape samhold og kontakt mellom de norske kvinnene i DDR.

Møysommelig tok jeg fatt på de siste tre års visumsøknader for å finne personer med tidligere norsk statsborgerskap. Etter å ha gått gjennom hele bunken hadde jeg rundt 70 navn. Så gjenstod bare å lage en sammenkomst som ikke støtte an mot DDRs strikse lovverk om kontakt mellom DDR-borgere og diplomater.

I DDR var det lovfestet at alle invitasjoner fra utenlandske diplomater til DDR-borgere skulle gå gjennom DDRs utenriksministerium hvor det ble foretatt en registrering og siling. Det fantes to unntak, nemlig nasjonaldagsmottagelser og kulturelle tilstelninger. Det lakket og led nå mot vår,

og Bjarne og jeg bestemte oss til å holde en skikkelig syttende-mai-fest. Vi sendte ut invitasjoner til de 70 jeg hadde på min liste. De fleste bodde langt unna, og vi regnet med at bare en brøkdel ville komme. Derfor skrev vi, dristig nok, at de gjerne måtte ta med andre norsktalende som ikke selv hadde fått invitasjon.

I Øst-Berlin hadde det helt fra ambassaden ble opprettet i 1973 vært tradisjon at ambassadesekretæren sto for syttendemaiopplegget, ikke ambassadøren. Tidligere var det en helt privat sammenkomst for ambassadens egne ansatte med ektefeller og barn. Samtlige fikk naturligvis invitasjon også til vår fest, og alle takket ja. Etterhvert som svarene fra de andre inviterte strømmet inn til ambassaden, ble ambassadøren betenkt og rapporterte til overordnet instans, nemlig ambassadørfruen. I begynnelsen av mai fikk jeg en oppringning fra den meget formelle fruen, som vel nok hadde drukket dus med meg (i motsetning til ektemannen), men som jeg selv i tankene ikke finner på å kalle ved fornavn. I udiplomatiske vendinger foreholdt ambassadørens frue meg at hun fant det meget upassende at jeg uten å rådføre meg med henne hadde invitert «disse forferdelige menneskene». Gleden over Grunnlovsdagen ville for henne bli helt ødelagt dersom hun skulle måtte oppholde seg i samme rom som «de som hadde sveket da det gjaldt» og som nærmest hadde forrådt sitt fødeland. Kunne jeg ikke avlyse selskapet? Jeg svarte meget høflig at det var leit at hun følte det slik, og selv om ambassadøren hadde takket ja, ville jeg på ingen måte bli fornærmet dersom hun, han eller begge holdt seg borte. Når det derimot gjaldt selskapet som sådant, ville det under ingen omstendigheter bli avlyst. For bruken av de representasjonsmidler jeg var blitt tildelt sto jeg ansvarlig bare overfor inspektøren for utenrikstjenesten. (i parentes bemerkes det at reglene ble endret to år senere slik at ambassadørene fikk bestemmende innflytelse på bruken av underordnede tjenestemenns representasjonsmidler). Ambassadørfruen forsto at jeg var upåvirket av hennes henvendelse. Kanskje var hun også litt nysgjerrig. Både hun og ektemannen dukket opp på festen, men året etter var de «opptatt på annet hold».

Det ble en uforglemmelig syttendemai. Aldri, verken før eller siden, har jeg syntes at representasjonspenger som jeg har anvendt på vegne av den norske stat har blitt bedre brukt. I leiligheten hos oss vrimlet det av folk. Alle rom var tatt i bruk til representasjonsformål. Sengene var stuet vekk i et kott eller kamuflert som sittemøbler. Mer enn hundre norsktalende hadde funnet veien til Berlin fra Stralsund i nord til Karl-Marx-Stadt (Chemnitz) i sør. Det var folk fra alle samfunnslag og av mange politiske anskuelser. En ting hadde alle til felles, kjærligheten til Norge og til sin familie. Da en av de yngre i selskapet stemte gitaren og begynte å synge «Å eg veit meg eit land», var det mange som tørket en tåre i smug og enda flere som lot tårene strømme fritt.

Fra denne datoen, 17. mai 1980, og frem til gjenforeningen av Tyskland var det et organisert norsk samfunn i DDR. Medlemmene kom sammen regelmessig og støttet og hjalp, ikke bare hverandre, men også nordmenn på gjennomreise og «tyskerunger» som prøvde å komme i

kontakt med familie i DDR. Som resultat av to års arbeid som diplomat i Berlin er det kanskje ikke mye å skryte av, men det er neppe noen vestlig diplomat som har oppnådd større resultater i de 17 årene det var diplomatiske forbindelser mellom Den tyske demokratiske republikk og NATO-landene.

7. KONFLIKT

Den 20. juli 1980 var jeg velberget gjennom tre års prøvetid og hadde nå krav på fast ansettelse i den utenrikske fagetat, som utenrikstjenesten offisielt kalles. Men forsinkelser er regelen snarere enn unntaket i UD, og ansettelsesbrevet var ikke skrevet før jeg for første gang lot det komme til åpen konflikt, i august samme år. Jeg hadde oppdaget at kansellisten hadde gitt de lokalansatte beskjed om å innkreve et ekstragebyr på 5-6 kroner i tillegg til visumgebyret hver gang et visum ble utstedt. Den dag i dag vet jeg ikke hvem som fikk disse pengene. Ettersom jeg var sjef for ambassaden under ambassadørens feriefravær, avskaffet jeg det ulovlige gebyret med øyeblikkelig virkning og ga de lokalansatte beskjed om dette. Da ambassadøren kom tilbake fra ferie, ble det halloi! Kansellisten snakket med ambassadøren i enerom og fikk lov til å gjeninnføre gebyret. Jeg sa at som offentlig tjenestemann kunne jeg ikke rolig se på at det ble oppkrevet et ulovlig gebyr for visa jeg hadde undertegnet, og jeg ba om at saken ble sendt til Utenriksdepartementet for vurdering.

Ambassadøren laget saksfremstillingen. Den gikk i det vesentlige ut på at hans autoritet ble forsøkt undergravet. Etter en ukes tid innløp det telexsvar. Det kom fra personalkontoret i administrativ avdeling og var meget kort. Det lød: «Ambassadørens ordre skal etterkommes». Senere har jeg i Utenriksdepartementets arkiver funnet en påtegning hvor departementets øverste embetsmann, utenriksråden, har skrevet at han går ut fra at ekstragebyret ikke ble oppkrevet etter at saken ble reist. Men snusket i Berlin fortsatte og fagtjenestemann Taftøs tro på rettssikkerheten hadde fått et grunnskudd. Det skulle bli flere, men ingen rammet på langt nær så hardt som dette første.

Utenrikstjenestens folk er godt lønnet. Men få synes de tjener godt nok. For meg var det viktig å finne noe meningsfylt å gjøre i Berlin, for andre var det utsikter til ekstrafortjeneste som lokket. Mange diplomater i Øst-Berlin hadde en solid ekstrafortjeneste ved å kjøpe brennevin og sigaretter på diplomatbutikken i Øst-Berlin og selge varene i VestBerlin. Etter at de vesttyske tollerne begynte å gi en god dag i den diplomatiske immuniteten, ble geskjeften mer risikabel og ubehagelig. En ambassadør fra et afrikansk land ble hjemkalt etter at vesttysk tollvesen hadde funnet bagasjerommet på bilen hans fullstappet av brennevin og sigaretter. Heldigvis ble ingen nordmenn tatt.

På den norske ambassaden fant kansellisten og sjåføren en original måte for å skaffe seg ekstra inntekter. De foreslo å si opp den tyske vaskehjelpen og dele hennes lønn mot at de tørket støv mens ambassadøren og jeg satt og leste aviser. Utrolig nok gikk ikke bare ambassadøren, men også Utenriksdepartementet med på planen. Sikkerhets-

hensyn, sa de, husk på sikkerheten. Vaskehjelpen vasket jo gulver også i den finske ambassaden og den finske ambassadøren var medlem av kommunistpartiet, ergo var vaskehjelpen spion. Den som tviler på at en ellers oppegående og vederheftig norsk ambassadør kunne ha kommet med et så vanvittig resonnement, kan få opplysningen dokumentert på oppfordring. Mine forsøk på å fremholde de bestemmelser som norske utenriksstasjoner er forpliktet til å følge, falt på stengrunn og kansellisten fikk sin tilleggslønn for et arbeid som ble utført i den tiden han allerede var godt betalt for. Til overmål skulle han ifølge stillingsinstruksen kontrollere sitt eget arbeid.

8. HJEMBEORDRING

Ambassadesekretær Taftøs meritter gikk ikke upåaktet hen i Utenriksdepartementet. Opposisjonellstempelet kom frem, og opposisjonstrang hos utenriksansatte er en meget alvorlig lidelse som etter den rådende oppfatning kun kan kureres ved 3 - 15 års papirflytting i Det Kongelige Norske Utenriksdepartements hovedkvarter, i det bygningskompleks der Gestapo engang holdt hus. Frimureren H. W. Freihow la med alvorlig mine saken frem for UDs kvasidemokratiske organ, innstillingsrådet. Resultatet var gitt på forhånd: Taftø skulle hjem, og det snarest mulig. Men der hadde den gode Freihow gjort regning uten vert. Den fremmelige ambassadesekretæren hadde tatt sine forholdsregler og hadde på ingen måte tenkt å la seg korsfeste til skrekk og advarsel for likesinnede. Jeg truet tvert imot med oppvask i full offentlighet. En løsning måtte finnes, og ansvaret for å finne den påhvilte utenriksråden. Tilfeldigvis var det min gamle sjef fra Rettsavdelingen som hadde vendt hjem fra Beograd og overtatt utenriksrådembetet. Forhandlinger kom i stand. De ble ikke særlig vanskelige. Kjell Eliassen og jeg respekterte hverandre både faglig og menneskelig, iallfall var jeg takknemlig for det han hadde lært meg da jeg begynte i UD. Etter et kort møte var vi enige. Jeg skulle få en ambassadesekretærstilling ved FNdelegasjonen i New York.

Senere forsøkte en tillitsmann fra min egen fagforening å forpurre forliket. Jeg har stått som medlem av NTL i alle år og betalt medlemskontingent til en organisasjon som uavladelig har forsøkt å skade mine interesser. Faktisk har jeg gjort det med åpne øyne. Jeg har unektelig en bisarr form for humor.

9. I NEW YORK

Møtet med New York ble sjokkartet. På flyplassen slo det mot oss en kvelende, lummer hete som vi ellers forbinder med tropene. Med vår erfaring fra Østeuropa kikket vi oss lenge om etter diplomatutgangen - og havnet aller sist i passkøen. Det betød timelang venting.

Om kvelden var det velkomstselskap hos ministerråden, ikke så mye for Bjarne og meg, men også for oss. Hedersgjestene var den nyankomne konsulen og hans kone. Konsulen var beruset allerede ved ankomsten. Jeg ble stående like ved siden av ham og forsøkte å innlede en samtale. Konsulen overtok straks initiativet. Jeg steilet. Tok jeg feil, eller forsøkte konsulen seg med seksuelle tilnærmelser? Jeg kom meg fort unna, og da jeg fra øyekroken iakttok at konsulen la an på min kjære ektemann på samme måte, trakk jeg lettet på smilebåndet. Jeg antok at konsulen var så full at han ikke hadde begreper om hva han gjorde.

Ikke lenge etter begynte ryktene å gå. Den nye konsulen var ikke god, sa man. Han var bifil av legning og det ble skumlet om voldtektslignende situasjoner både på kontoret i Third Avenue og i private hjem der konsulen hadde vært gjest. Konsulens underordnede, en kvinnelig aspirant på sin første stasjon, ble nedrent og nedringt av fortvilte mennesker og ba om avløsning så snart som mulig. Omsider reagerte også Utenriksdepartementet. Inspektøren for utenrikstjenesten, den erfarne Bjarne Grindem, ble sendt ut for å forsøke å skille skitt og kanel i rykteflommen. En etter en tok han tjenestemennene for seg, og ettersom dagene gikk ble den blide og godmodige Grindem mer og mer dyster å se til. Noe måtte skje, men hva? Konsulen hørte til den indre krets av innflytelsesrike.

Noe senere var løsningen «i boks». Konsulen skulle søke en byråsjefsstilling i Utenriksdepartementet. Etter hjemkomsten begynte han å skrante, og et par år senere avgikk han ved døden. Offisielt het det seg at dødsårsaken var kreft, men kollegene kjente symptomene. I UD brukte man helst det franske navnet på den dødelige immunsvikten, visstnok for å erte svenskene som hadde samme navn på sitt bistandsdepartement. Skrekkelig sykdom, sa man i korridorene, ble visst smittet i Afrika for mange år siden. Kanhende det, men hvor mange unge liv hadde konsulen ødelagt før og etter at han pådro seg smitten? Det var vel neppe et uskyldig offer, men snarere en hensynsløs ødelegger som ble fulgt til graven under fulle æresbevisninger. Men hvordan norske diplomater og bistandsarbeidere lever ut sine seksuelle lyster og perversjoner i utlandet, se, det er en privatsak som norske politikere og byråkrater ikke bryr seg om.

10. MULTILATERALT DIPLOMATI

For noen diplomater er de årlige møtene i FNs Hovedforsamling en forsmak på himmelens salighet. Jeg for min del er sikker på at dersom Helvete finnes, spilles opptak fra generaldebatten i FNs Hovedforsamling som bakgrunnsstøy. Som nykommer fikk jeg i oppdrag å skrive daglige referater fra generaldebatten. Å, som jeg lengtet tilbake til avislesningen i Berlin. Der kunne jeg i det minste velge ut hva jeg ville lese, i Hovedforsamlingens plenum måtte jeg sitte og høre på allverdens tøv. Noen år i forveien hadde en norsk delegat gjort seg bemerket ved å ta opp Donald Duck som et hovedproblem i talen. I 1981 var trivialiteter av samme karakter blitt vanlig, men langt de fleste innlegg var helt uten mening, en oppramsing av floskler og honnørord som ingen Wesenlundparodi noensinne kan overgå. Jeg beklaget meg til ambassadøren, jærbuen Ole Ålgård, som hadde erfaring fra et utall generalforsamlinger. Han sa de forløsende ord: «Ja, du vet de driver jo med verbalonani, men de har stor glede av det!»

Etter dette gikk arbeidet mye lettere. Jeg studerte ansiktsuttrykkene mens talerne hisset seg opp til mulig ekstase og tenkte: Nå, nei, nå, nei, kanskje, uff, nei, det ble visst ikke til noe for denne taleren heller. Dersom taleren var så uengasjert at jeg anså det for umulig for ham å bevege seg fra den uendelige kjedsommelighet til begynnende kåtskap, slo jeg over på kinesisk eller russisk oversettelse for å høre om jeg kunne kjenne igjen enkelte ord. Talernes manuskripter skaffet jeg meg for å pløye gjennom under referatskrivingen. Slik kom jeg meg gjennom tre ukers generaldebatt og Hovedforsamlingens plenum tok pause.

En morgen da jeg kom på jobb, huket ministerråden tak i meg. «Hva vet du om 5. komité?» sa han. «Ingenting» svarte jeg som sant var, «bortsett fra at det er den komitéen som steller med budsjett og administrasjon». «Du må overta 5. komité fra i dag av», sa ministerråden. Jeg forsøkte meg med en innvending: «Jeg aner jo ingenting om hva de holder på med», men innerst inne var jeg glad for denne muligheten til å lære på et felt som virkelig interesserte meg. I de ukene som var igjen av generalforsamlingen lærte jeg alt jeg senere har hatt bruk for om FN-systemet og arbeidet i internasjonale organisasjoner. Komiteen er en kombinasjon av finansdepartement, administrasjonsdepartement og utenriksdepartement for hele FN-systemet, en gullgruve for den som søker viten om en maktstrukturs sterke og svake sider. Men i den norske politiske hverdagen er FNs 5. komité et «uviktig» forum. Stortingsrepresentanter skyr komitéen som pesten. De synes det er mye mer spennende å følge med i storpolitiske innfall og utfall i 1. komité eller studere representanter for verdens urbefolkninger i 3. komité.

11. FRYNSEGODENE I POLITIKKEN

Utenrikstjenesten og Stortinget lever i symbiose. Stortinget bestemmer lønnsnivået i utenrikstjenesten og Utenriksdepartementet har en hånd på rattet når det gjelder planlegging og fordeling av Stortingets mest attraktive frynsegode, utenlandsreisene. Ingen steder kommer dette gjensidighetsforholdet klarere til overflaten enn i New York. Luksusleiligheter med opptil tre soverom leies av FN-delegasjonen og stilles til rådighet for stortingsrepresentanter som betaler vanlig nattillegg for én person til delegasjonen i leie. Differansen dekkes over SBEDs konto. I leilighetene installerer så stortingsrepresentantene seg med ektefelle og unger og av og til foreldre. En representant fra KrF hadde sågar med seg sin søster og svoger. Så er det duket for en herlig USA-ferie med turer sponset av næringsliv og stat. Det er stor rift om å få være med som delegat til Hovedforsamlingen, men minimal interesse for å følge med i det faglige arbeidet. Så er da forutsetningene ikke alltid til stede. Mange stortingsrepresentanter behersker ikke engelsk, men hos noen er lysten til å la sin røst høre i FNs Hovedforsamling så stor at de ikke ser sine manglende språkkunnskaper som noen hindring. Tålmodige utenrikstjenestemenn sitter i time etter time og forsøker å innøve innlegg med ivrige stortingsrepresentanter som så kan få sitt navn på trykk i det offisielle referatet. Slik er det sikkert blant parlamentarikere i storparten av FNs medlemsland. Det er ikke til å undres over at FNs oversettere forlanger å få alle innlegg skriftlig på et av FNs offisielle språk i god tid før innlegget skal holdes.

Første bud ved FN-delegasjonen i New York var at stortingsrepresentanter skulle behandles som råtne egg. En saksbehandler ved delegasjonen hadde utelukkende til oppgave å yte sevice til tilreisende, men alle ansatte måtte støtte opp. Slik er det visstnok fortsatt. FN-delegasjonen i New York er selve manndomsprøven for en norsk diplomat, ikke på grunn av arbeidet, men på grunn av miljøet. Representasjonsmidlene går med til å beverte tilreisende stortingsrepresentanter og norske statsansatte. Stortingsrepresentanter har et 50 prosent påslag på den daglige diettgodtgjørelse som alle som reiser på statens regning får, men diettpengene brukes nødig til å spise og drikke for, det er «handlepenger». De måltider som ikke påspanderes via delegasjonens eller andre institusjoners representasjonskonti tilberedes i leilighetene i Beekman Tower. Der er det nøktern husmannskost. Dog tviler jeg på sannhetsgehalten i vandrehistorien om stortingsrepresentanten som kjøpte billig kjøtthermetikk som det sto Dog Food på. Iallfall hendte det lenge før min tid i New York.

Til gjengeld for diplomatenes gjestfrihet er det ingen stortingsrepresentanter med respekt for spillereglene som stiller spørsmålstegn ved lønnsforholdene i utenrikstjenesten. Ingen steder i norsk næringsliv og forvaltning er lønnssystemet mer vanvittig urimelig enn i utenrikstjenesten. Men det skal det ikke snakkes om. Da en stortingsrepresentant fra SV ville ha en redegjørelse, fikk han straks kollegenes refsende blikk på seg. Senere er den lovede redegjørelsen om avlønningsforholdene i utenrikstjenesten «glemt».

De lokalt ansatte kontorfunksjonærene og sjåførene blir med enkelte unntak (som vanligvis har sammen-heng med særtjenester for ambassadøren) avspist med minimumslønn. Det er ikke uvanlig at reallønnen går ned år for år. Lønningene fastsettes helt ut etter ambassadørens - og UDs - forgodtbefinnende. I New York ble det bråk da en nytilsatt filippinsk sjåfør fikk høyere lønn enn de to norske sjåførene som hadde arbeidet på delegasjonen i flere år. De norske sjåførene allierte seg med en stortingsrepresentant, Dagbladet skrev om saken, og dermed var fanden løs. Stortingsrepresentanten som hadde støttet sjåførene måtte tåle hard knuffing fra sine kolleger. Sjåførene kunne kjøre stortingsrepresentanter på sightseeing, så ville de få mange dollars i tips - om de bare var høflige nok. Den filippinske sjåføren fortjente høyere lønn for han var hyggeligere og mer tjenestevillig. Var ikke de norske sjåførene fornøyd, var det bare å reise hjem, som ambassadøren også sa til dem direkte.

Et par år senere kom den norske FN-delegasjonen i forlegenhet. Narkotikapolitiet slo plutselig til mot den høflige og tjenestevillige Rolando og stengte geskjeften han drev i den norske ambassadørens representasjonsbil. «Sånt kan man ikke gardere seg mot», sa UDs pressetalsmann og kikket bedrøvet inn i TV-kamera. Og det er forsåvidt riktig. Men det finnes metoder for å redusere risikoen for en slik situasjon - og for å øke den!

12. SÅNT HENDER IKKE

Internasjonale organisasjoner er en tumleplass for etterretningsvirksomhet og organisert kriminalitet. Det ante jeg naturligvis ikke da jeg kom til New York, i min forestillingsverden var FN en idealistisk organisasjon med ansatte som holdt organisasjonens førti år gamle etiske regelverk høyt i hevd. Men etter hvert begynte jeg å lure. Det kunne være ubetydelige småting, som for eksempel at en afrikansk FN-direktør klaget over at så mye av hans arbeidsdag gikk med til telefonsamtaler for å ordne innkjøp i Europa for medlemmer av hans klan, eller at en FN-tjenestemann snakket varmt for et «utviklingsprosjekt» hvis eneste innhold var en fet konsulentkontrakt til hans svigersønn. Men sånt hender overalt, og tanken på organisert kriminalitet falt meg ikke inn før noe helt spesielt hendte.

Ettersom jeg var den på delegasjonen som hadde kjennskap til budsjett og personaladministrasjon i FN, ble besøkende som hadde saker på disse feltene henvist til meg. En dag kom det inn en nordmann i tredveårsalderen. Han hadde arbeidet som Junior professional officer på UNICEFs kontor i Cairo. Der hadde han oppdaget at hans sjef drev stort i prostitusjon og narkotika og rapportert det til UNICEFs hovedkontor. Som leseren sikkert forstår, var denne nordmannen en av de sjeldne idealistene som fra tid til annen havner i den Orwellske virkeligheten i internasjonale nødhjelpsorganisasjoner. Da saken endte med at nordmannen ble

forflyttet og ikke fikk fornyet sin kontrakt, forsto han ingen ting. UNICEF-lederen i Cairo fortsatte i sin stilling som om ingenting var hendt.

Jeg noterte ned det mannen fortalte og ba ham komme igjen dagen etter for å underskrive sin rapport. Så laget jeg et dekkbrev hvor jeg kort ga opplysninger om vedkommendes personalia og tjenestestatus og la ekspedisjonen inn til ministerråden til underskrift. Som saksbehandler ved FNdelegasjonen hadde jeg ikke selv myndighet til å underskrive brev til UD.

Det gikk noen dager, det gikk en uke, og fortsatt hadde jeg ikke sett kopi av brevet i den såkalte «gulkopimappa» der kopier av alle utsendte brev ble sirkulert. Jeg gikk inn til ministerråden og spurte om han kanskje hadde forlagt ekspedisjonen. «Nei, sånt sender vi ikke hjem», sa ministerråden, plukket elegant ekspedisjonen frem fra bunken på sitt skrivebord og lot den gå i papirkurven.

Mange år senere satt jeg som fungerende stasjonssjef i Bangkok da en representant for USAs ambassade kom og ville diskutere «korrupsjonsproblemene i UNICEF» Han tok det for gitt at jeg hadde fått rapport fra delegasjonen i New York om forhold som var blitt avdekket ved private amerikanske organisasjoners besøk i flyktningeleirene i Thailand. Da først falt puslespillbiten fra New York sju år tidligere på plass. Det finnes personer også i norsk utenrikstjeneste som stenger for innsyn i organisasjoner som har som offisielt formål å lindre nød, men som i realiteten skaper langt flere problemer enn de løser. Slike personer møter alle bekymrede vitners utsagn med holdningen «Sånt hender ikke, og har det likevel hendt, så må det lates som om det ikke er mulig». Kanskje står disse personene på de kriminelle organisasjonenes lønningslister, kanskje er de bare nyttige idioter som tror at de fremmer sin karrière ved å dekke over uhyrlighetene. Det som forundrer meg er at ingen føler noe som helst ansvar for å følge opp de gigantiske norske bevilgningene til mulitilaterale nødhjelps- og bistandsorganisasjoner. Tenker da ingen stortingsrepresentant på hva pengene virkelig går til?

13. ARNE TREHOLT OG ANDRE JOURNALISTER

Min nærmeste overordnede på delegasjonen var Arne Treholt. Han var en av de kjendisene som hadde forelest på aspirantkurset, og jeg var full av beundring. Beundringen fortok seg raskt da jeg oppdaget at hans engelsk var svært stotrende, med en aksent som skar i ørene, men i selskap med norske politikere og mediafolk var han uovertruffen. Hans fortid i journalistikken skinte tydelig gjennom: En avis må ha en viss mengde nyhetsstoff, og har man intet, får man skape nyhetene selv.

Mellom de nordiske FN-delegasjonene var det et nært samarbeid. Vi hadde ukentlige arbeidslunsjer hvor alle saker som skulle opp i Hovedforsamlingen ble drøftet. Svenskene var denne høsten mest opptatt av et forslag om en verdenskommisjon for miljø og utvikling som de hadde fått konsensus om under UNEPs styremøte i Nairobi tidligere på året. Det lå an til at også Hovedforsamlingen skulle slutte opp om vedtaket, under forutsetning av at kommisjonen ble finansiert av frivillige bidrag og det lyktes å komme til enighet om formannsspørsmålet. Det var særlig det siste som bekymret svenskene, for en av de innflytelsesrike politikerne fra U-landsgruppen hadde allerede kunngjort at han selv var kandidat til formannsvervet. For å nøytralisere denne politikeren trengtes en kvinne, og helst en kvinne som kunne matche afrikaneren stillingsmessig, altså var man på jakt etter en kvinnelig kandidat som var eller hadde vært statsminister.

Det var selvfølgelig ikke så mange slike kandidater i den nordiske krets. Arne Treholt tok straks hintet og lovet å ringe Gro. Hun hadde nettopp tapt valget i 1981 og hadde måttet gå av som statsminister. Gro Harlem Brundtland var ikke bare villig til å stille opp, hun var entusiastisk, og etter at Arne Treholt og svenskene i fellesskap hadde klart å få Gro akseptert av alle geografiske grupper, regnet førstnevnte naturlig nok med å bli husket ved neste korsvei. Men damen fra Bygdø laget sine egne spilleregler, og mennene som hjalp henne til makt, ære og berømmelse flyter rundt som vrakgods etter en orkan i Stillehavet.

Arne Treholt hadde før han reiste fra Norge vært med på å skape en helt ny journaliststand, medløperjournalistene. Opplysninger ble gitt «i fortrolighet» med advarsel om at de ikke måtte trykkes «før jeg sier fra». Late og tåpelige bladfyker syntes det var svært så bekvemt å få stoff av en viss eksklusivitet mot løfte om samarbeid. I New York fikk jeg rikelig anledning til å studere representanter for «den fjerde statsmakt». Der oppdaget jeg at svært mange nyhetsjournalister har vært søkere til aspirantopptaket i UD. De har et slags hat/kjærlighetsforhold til dem som har vært så heldige å komme inn. Antagelig slår det disse journalistene fra tid til annen at diplomater flest ikke er mer intelligente og kunnskapsrike enn dem selv. Men så må de jo være det likevel da, siden de kom inn og de selv ikke. Den tanke at opptaksprøven kanskje ikke alltid er helt fair, våger norske nyhetsjournalister knapt å tenke.

Mange journalister fortsetter å søke UDs aspirantopptak lenge etter at de er vel etablert i nyhetsjournalistikken. Kommer de så inn, går de gladelig ned i lønn i to år, mens de avtjener aspirantverneplikten. I horisonten lokker feite utetillegg, anseelse og prestisje. Det måtte en kvinne til for å foreta en annen prioritering. Da Eva Bratholm tidlig på 1980-tallet ble opptatt som aspirant i utenrikstjenesten, foretok hun en grundig sammenligning av lønns- og arbeidsvilkår i UD og NRK, vurderte sine sjanser til å få korrespondentstillingen i USA - og takket nei til plassen på aspirantkurset. Dette kursets prestisje er aldri siden blitt fullstendig gjenopprettet.

14. NY JOBB FOR STOLTENBERG?

Kurt Waldheim hadde sittet to perioder som FNs generalsekretær og kunne etter reglene ikke gjenvelges, men han nektet å trekke seg og spilte på at han skulle klare å hindre andre kandidater i å nå opp. Nesten ukentlig var det prøvevoteringer i Sikkerhetsrådet, og den ene kandidaten etter den andre ble vraket. Det var Latin-Amerikas tur til å få generalsekretærposten og etter hvert begynte det å bli nokså tynt med nye kandidater. En dag ble det fremkastet et navn på en av FN-husets egne ansatte. Ingen hadde fått i oppdrag å nedlegge veto mot ham, og plutselig var han valgt. Slik ble Perez de Cuellar FNs generalsekretær. Han så det som sin oppgave å foreta en opprydding i det nettverk av kameraderi og korrupsjon som han hadde lært å kjenne som ansatt i systemet. Han var dømt til å mislykkes, men fortjener ros for sitt helhjertede forsøk.

Som sin nærmeste medarbeider valgte de Cuellar franskmannen Jean Ripert. Han skulle bli ny generaldirektør for økonomisk samarbeid mellom I-land og U-land og generalsekretærens stedfortreder. Men det satt en person ansatt av Waldheim i den stillingen, ghaneseren Kenneth Dadzie.

I mellomjula var det stengt i FN-sekretariatet og svært stille på delegasjonen. De som ikke hadde ferie, tok en dags vakt for å behandle hastesaker. Den dagen jeg hadde vakt, var det bare en telex fra UD. Det var Liv Finborud som berettet om en henvendelse fra Frankrikes ambassade angående Riperts kandidatur til generaldirektørstillingen og delegasjonen ble bedt om å avgi uttalelse omgående. Det så ut til at det enten i UD eller på den franske ambassade gjorde seg gjeldende den misforståelse det skulle være valg på ny nestleder for FN. Jeg laget en svartelex der jeg forklarte at generaldirektøren ikke ble valgt, men utnevnt av generalsekretæren og at jeg gikk ut fra at det var opp til den nye generalsekretæren å rokere sine mannskaper som han selv fant best, forutsatt at han hadde kommet til en forståelse med Dadzie.

Da jeg var ferdig til å gå hjem, kom Arne Treholt. Han spurte om hva som hadde hendt i løpet av vakten, og jeg svarte som sant var og viste ham min svartelex som ennå ikke var sendt. Treholt ville vite hvem jeg hadde rådført meg med og svaret var naturligvis «ingen», ettersom dette var noe jeg selv hadde rede på etter praksisen i 5. komité. Nei, det var for dårlig, mente Treholt, jeg måtte i det minste ringe min forgjenger i stillingen, som nå feiret jul hos svigerforeldrene i New Orleans. Jeg så gjorde. Etter at de behørige høfligheter var utvekslet kom jeg til saken. Det kunne vel ikke være noen grunn til at vi fra norsk side skulle motsette oss at den nye generalsekretæren fikk utnevne Jean Ripert til generaldirektør og nestkommanderende. «Bare hvis vi har en norsk kandidat», sa Erik Leikvang. «Og det har vi jo ikke», sa jeg. «Vi har jo Thorvald Stoltenberg», sa min kollega. Jeg lo. Leikvang hadde selv underholdt meg med historier om Stoltenbergs formannskapsperiode i Nord-Sørkomitéen, flauser som burde få selv

garvede norske diplomater til å rødme av skam (men som i parentes bemerket nå er glemt etter samme persons meritter som FNs høykommisær for flyktninger).

Innholdet av telefonsamtalen ble ordrett om enn lattermildt referert for Arne Treholt som kunngjorde at jeg rolig kunne gå hjem. Dette skulle han ta seg av. Da jeg kom på jobb igjen etter nyttårsfeiringen, var Arbeiderbladet det første jeg fikk øye på. Overskriften grinte mot meg: «Stoltenberg ny nestsjef i FN?».

Så begynte et hodeløst norsk diplomati å gjøre fremstøt i alle verdens hovedsteder for å støtte Thorvald Stoltenbergs «kandidatur». I FN-huset var man ytterst brydd. Det var ikke så lett å fortelle representanter for FNs mest gavmilde medlemsland at de burde lese FNs forretningsorden før de la i vei med valgkamp for en stilling der generalsekretæren har rett til å ansette den han vil ha. For den nyvalgte generalsekretæren ble Arne Treholts køpenickade antagelig en traumatisk opplevelse. Men for Thorvald Stoltenberg ga vennetjenesten et publisitetsløft både i norsk og utenlandsk presse. Sannsynligvis hadde Treholts idiotiske initiativ overveiende positive virkninger. Slik jeg vurderte situasjonen var initiativet på nippet til å lykkes. Jeg var fascinert over hvor utrolig lett både norsk UD og det tungrodde FN-systemet kunne manipuleres. Var det virkelig så enkelt?

15. TREHOLT PÅ FORSVARETS HØYSKOLE

Utpå vårparten 1982 sprakk nyheten: Arne Treholt skulle hjem og begynne på hovedkurset ved Forsvarets Høyskole. At jeg var forbauset var et understatement. Jeg ga uttrykk for overraskelsen. «Du er da den siste mann jeg kan tenke meg som student på Forsvarets Høyskole», sa jeg til ham. Treholt medga at egentlig var han forbauset selv, men det hadde nå blitt slik. Det hadde seg nemlig så at han under sin statssekretærtid hos Evensen hadde fått beskjed om at sikkerhetspolitiet hadde noe på ham. Han var redd for at dette kunne skade hans politiske karrière og hadde rådført seg med «noen» i UD som hadde gitt ham det råd å søke Forsvarets Høyskole, for å sjekke om det var noen plett på hans fortid. Nå var han både litt lei seg og litt glad, glad fordi hans rulleblad var erklært utilsmusset ved at han var tatt opp og lei seg fordi han nødvendigvis måtte ta plassen han hadde søkt, og gjennomføre kurset ved Forsvarets Høyskole.

Før avreisen fra New York holdt Treholt en strålende avskjedslunsj for sine underordnede på Waldorf Astoria. Med gudfarmine ga han oss gode råd. Meg var han særlig bekymret for. Min

hang til å pukke på lover og regler ble dårlig likt av de som bestemte saker og ting i Utenriksdepartementet, sa han, og jeg kunne ikke ha noe håp om å gjøre karrière om jeg ikke forbedret meg og ble rundere og mer likelig. «Det kan du si, Arne Treholt,» svarte jeg, «du har venner som vil beskytte deg om du kommer i trøbbel på grunn av at du ikke kjenner regelverket eller ikke bryr deg om å følge det. Men jeg har ingen annen beskyttelse enn Norges Lover og Utenriksinstruksen, og det vernet er jeg nødt til å bruke».

Den lærdommen jeg fikk under Treholtsaken, var at jeg i dette tilfellet hadde gjort en umåtelig feilvurdering. Treholt hadde ikke en eneste venn som satte vennskapet høyere enn karrieren. Hans nærmeste venn i utenrikstjenesten utleverte Treholts fortrolige brev til politiet. Da en av våre døtre som medlem av en studentdelegasjon intervjuet Treholt på Ila, sendte han hilsen gjennom henne at han gjerne tok imot besøk. På forhånd visste jeg ikke at ingen fra UD hadde besøkt ham etter arrestasjonen, og dette var lenge etter at dommen var falt. Bjarne og jeg kjøpte en pose med søte wienerbrød og dro i vei. I besøksrommet i fengselet traff vi en Arne Treholt som vel var blitt hvitere i håret og mer furet i ansiktet, men som fortsatt var den samme naive gutten, tilsynelatende sikker på at alt ville bli bra om bare de riktige personene kunne få full opplysning om hva som virkelig hadde hendt.

Stakkars Arne Treholt. Hans håp om å bli berømt gikk i oppfyllelse. Men han involverte seg i et spill der han ikke forsto at terningene var falske. Russerne trengte en person som kunne lede oppmerksomheten bort fra deres virkelige toppagent i Norge og Overvåkningspolitiet trengte en sak som kunne sette støkk i politikere og byråkrater. Treholt spilte på lag med begge parter. Han reiste «hemmelig» til Helsinki og Wien etter invitasjon fra en KGB-general som gjorde litt stas på ham, og i politihuset på Grønland satt han natt og dag og skrev tilståelser for å gjøre sine politivenner til lags. Gadd vite, forresten, om ikke Arne Treholt selv tror at han har vært en viktig spion for KGB? Eller kanskje for en helt annen etterretningstjeneste? Men nå er muldvarpvirksomheten i norsk politikk blitt et ikke-tema. Ingen undres hvem som var den virkelige muldvarpen som styrte Norges politikk i nordområdene i de viktige syttiårene. Ingen er interessert i hvordan «Norges offisielle syn» på dette eller hint blir skapt. Hvem bryr seg i det hele tatt om hvem som har vært og er agenter for fremmede makter i Norge? Hvem bestemmer hvilke fremmede agenter som skal få utfolde seg fritt i vårt land? Er det ikke direkte lattervekkende at Arne Treholt ble dømt for spionasje fordi han tok et konsulentoppdrag for irakiske myndigheter og hadde hemmelige møter med russiske diplomater mens norske statsansatte som har begått alvorlige brudd på både norsk lov og folkeretten på Mossads ordre får heder og forfremmelse?

16. FORTIDEN FRA DDR

Fordi jeg var en av de få som kunne gi noenlunde pålitelige opplysninger om DDR, fortsatte norske journalister å kontakte meg i New York når de skulle til Øst-Tyskland. En av disse journalistene var Svein Kvalheim fra Bergens Tidende, som ønsket å følge opp en reportasjeserie han hadde hatt mens jeg ennå var stasjonert i DDR. Han ba om veiledning i prosedyrer og et introduksjonsbrev. Det fikk han. Brevet var stilet til ambassadør Hintzmann, under min tid i Berlin leder for Nord-Europaavdelingen og antagelig den person i DDRs utenriksministerium som kjente Norge og norske forhold best. Hintzmann var umåtelig kunnskapsrik og svært hyggelig, men jeg må si at jeg ble skuffet da jeg hørte at han hadde påtatt seg en stilling som kommunistisk sjefsideolog i DDRs utenrikstjeneste. Jeg vet ikke hvordan det gikk med ham etter Murens fall, kanskje var han allerede pensjonist.

Nåvel, Kvalheim kontaktet som seg hør og bør den stedlige norske ambassadør ved ankomsten til Berlin, viste ham introduksjonsbrevet, og dermed hadde vi det gående. I et mangesiders fortrolig notat til Utenriksdepartementet besværet ambassadør Borgen seg over denne utidige ambassadesekretæren som gjorde ting hun ikke burde.

Som vanlig reagerte UD uten å undersøke saken nærmere. I et brev stemplet «Fortrolig» fikk jeg mitt pass påskrevet. Det gikk ikke an at jeg drev og skrev brev til «en høytstående tjenestemann i DDRs utenriksministerium». Jeg tenkte tilbake på mine mange hyggelige og interessante samtaler med Hintzmann og mintes sågar at han hadde gitt referenten beskjed om å legge ned pennen da jeg under min avskjedsvisitt hos ham ble overrakt en bok i gave, en oppmerksomhet som normalt ikke ble avreisende ambassadesekretærer til del. Nåvel, selvsagt kunne Hintzmann ha i oppdrag å «verve» meg. Men jeg følte meg trygg på at det ikke var noe i mitt liv som kunne brukes til pressmiddel og jeg visste meget vel at mine meninger neppe var representative for de kretser som han var interessert i. Derfor hadde jeg utvekslet synspunkter med ham om mange emner, politiske såvel som upolitiske. Jeg bestemte meg for å holde en hyggelig om enn litt ironisk tone i mitt svarbrev til departementet. Jeg innledet med å si at jeg hadde notert at min privatkorrespondanse var gjort til gjenstand for Departementets interesse og instruks og avsluttet med at jeg i henhold til instruksen skulle avholde meg fra å skrive introduksjonsbrev for norske journalister for fremtiden. Det har jeg faktisk også overholdt.

Under oppholdet i DDR var jeg blitt oppmerksom på en kvinnediskriminerende bestemmelse i den norske statsborgerloven. Det gjaldt norske kvinner som var blitt gift med tyske statsborgere under og like etter krigen og som i Norge ble nektet den konvensjonsfestede retten til å få sitt opprinnelige statsborgerskap tilbake. En av de stortingsrepresentantene som oppholdt seg i New York i forbindelse med arbeidet i FN var justiskomitéens formann Helen Bøsterud, og jeg tok saken opp med henne. Bøsterud ble interessert og lovet å ta saken opp i justiskomitéen,

men noe senere fikk jeg beskjed om at «de» ikke ønsket endringer.

Da Karin Stoltenberg noe senere kom til New York for å forsvare Norges første rapport i henhold til Likestillingskonvensjonen, fikk hun spørsmål fra DDRs representant om det i den norske statsborgerlovgivningen fantes kvinnediskriminerende bestemmelser. «Jeg ante ingenting om det, men jeg bare sa nei», uttalte ekspedisjonssjefen da hun på delegasjonen skulle rapportere om gjennomgangen. Jeg påpekte at hun i så fall hadde gjort seg skyldig i en grov usannhet, og Karin Stoltenberg ble fortvilet. Dette skulle hun se til å få rettet på så snart hun kom hjem. Men intet skjedde, og noe senere tok jeg kontakt med Karin Stoltenberg. Hun kunne fortelle at hun hadde laget et notat om saken til Justisdepartementet straks hun kom tilbake til Norge, men «de» mente at det var ikke nødvendig med endringer.

Den gang var jeg bortimot femten år yngre og ikke så erfaren som jeg er nå. Når Helen Bøsterud og Karin Stoltenberg snakket om «de» trodde jeg de mente henholdsvis Justiskomitéen og Justisdepartementet. Senere har jeg jo forstått at de refererte til andre krefter, antagelig den personen som Gerhardsen hadde fått råd fra når han forega at «noen har snakket sammen».

17. FISK SEL HVAL OG EVENSEN

I 1980- årene var det ennå en ufravikelig regel at ingen saksbehandler kunne få mer enn to utestasjoner på rad. Jeg næret ingen illusjoner om min popularitet i Administrativ avdeling og regnet med at jeg ville bli forsøkt skviset inn på Utenriksdepartementets kjedeligste kontor. Mottrekket var å søke bare en stilling, saksbehandlerstillingen i 1. administrasjonskontor, et kontor fagtjenestemenn som følger den uskrevne adferdskodeksen i UD ikke søker, men blir anmodet om å «ta», forutsatt at de har den rette holdning og de rette forbindelser. Jeg regnet derfor med å være eneste offisielle søker til stillingen.

Strategien ga full uttelling. Jeg fikk tilbud om et meget interessant arbeidsområde, på folkerettsrådgiver Evensens kontor. Der skulle jeg stelle med havrett og forvaltning av levende ressurser i havet.

Har du, min leser, noen gang tenkt over hvilke politiske og folkerettslige overveielser som ligger

bak nyhetsbildet slik det fremvises på skjermen? Du har sikkert hørt at Svalbardtraktaten gir Norge suverenitet over denne øygruppen i Arktis, men vet du at ingen russiske representanter var med på å fremforhandle traktaten og at Sovjetsamveldet undertegnet som ledd i en hestehandel der Norge anerkjente Sovjetstaten som av de fleste regjeringer ble betraktet som en illegitim statsdannelse? Vet du at Fiskevernsonen rundt Svalbard, som ble opprettet i 1977, hittil er anerkjent av bare en eneste utenlandsk regjering, nemlig den finske? Alle andre regjeringer mener at Svalbardsonen enten er vanlig internasjonalt havområde eller et område underlagt Svalbardtraktatens næringsfrihet. Føl deg ikke dum, kjære leser, om du aldri har hørt om noe av dette. Jeg visste heller ingenting før jeg fikk problemene i fanget på folkerettsrådgiver Evensens kontor. Jeg oppdaget at når det gjelder forvaltningen av levende ressurser i havet, er det ikke bare den høyre og venstre hånd som driver politikk uten å kjenne til hva den andre gjør, Fiskeridepartementet har et helt håndballag som spiller uten mål og mening og like gjerne mot eget som mot motstandernes mål. Men forvirringen er antagelig bare tilsynelatende. Fiskeridepartementet er et nøkkeldepartement for de krefter som er ute etter å kompromittere den norske folkesjelen og ødelegge det vi forbinder med en rettsstat.

I to år holdt jeg på med fisk og sel og hval i Utenriksdepartementet. Saksfeltet ble flyttet rundt i tre forskjellige avdelinger, men jeg fulgte trofast med. Opplevelsene er nok til å fylle en bok for seg, så jeg lar dem ligge. Men jeg vil ikke unnlate å berette om Jens Evensens siste arbeidsdag i Det Kongelige Utenriksdepartement.

Jens Evensen var ekspedisjonssjef i Utenriksdepartementets Rettsavdeling og ble kjendis under EFforhandlingene først på syttitallet. Han var dyktig, arbeidssom og ikke så lite frittalende, og slike folk har aldri vært populære i UD. Motvillig hadde utenriksledelsen nominert ham som norsk kandidat til en dommerstilling ved Den internasjonale domstolen i Haag, det mest prestisjefylte verv en folkerettsjurist kan oppnå. Da Treholtsaken eksploderte, mente utenriksminister Stray at Evensen burde trekke sitt kandidatur, men Evensen nektet. Mer eller mindre alene, men med tilgang til et nærmest ubegrenset reisebudsjett, drev Evensen sin valgkampanje - med formidabel suksess. Hans stemmetall i Hovedforsamlingen var blant de høyeste som noen dommer i Haag har oppnådd.

Så skulle man vel tro at denne UDs store sønn ville bli behørig feiret når han gikk over på norsk statspensjon i øverste lønnsklasse og i tillegg kunne håve inn en liten million i året i den prestisjefylte jobben i Haag. Evensen trodde iallfall at han ville bli invitert opp til utenriksministeren og bli behørig avtakket med et glass sekt i alle ekspedisjonssjefenes nærvær, slik skikken nå engang var i det huset der Evensen hadde tilbrakt et utall arbeidsår og sett andre ekspedisjonssjefer komme og gå. Men det var ikke gitt noen skriftlig beskjed om en slik tilstelning, og Evensen lot til å være bekymret. Formelt sett var han jo ikke lenger ekspedisjonssjef. Evensen hadde visstnok fraskrevet seg sitt embete som ekspedisjonssjef i Rettsavdelingen da han lot seg utnevne til statsråd for Arbeiderpartiet, og i tiden etter den

borgerlige regjeringsovertakelsen hadde han hatt en meget uklar stilling, som folkerettsrådgiver underlagt utenriksministeren direkte, med en byråsjef, en saksbehandler (jeg) og en kontordame i sin stab. Alle som kjente Evensen, visste at formuleringen «underlagt utenriksministeren» var en frase. Evensen tok ikke ordrer fra noen. Han var en embetsmann av den gamle skolen. Jeg holdt det slett ikke for usannsynlig at Evensen var blitt tilbudt en regjeringstaburett for å få ham bort fra den viktige stillingen som ekspedisjonssjef. I forbindelse med en utredning av spørsmålet om Norge skulle tilslutte seg FN-konvensjonen om traktatretten, folkerettens grunnlov, hadde Evensen satt hensynet til internasjonal rett foran hensynet til toneangivende kretser i Norge. Evensen var derfor ikke bare upopulær i borgerlige kretser, han var også regnet som en «farlig» mann i maktens innerste sirkler i Arbeiderpartiet. Det var derfor ikke fritt for at jeg i mitt stille sinn regnet med at de motstandere Evensen selv kanskje ikke visste at han hadde, ville benytte anledningen til å gi ham et spark. Utad sett ga jeg naturligvis uttrykk for at innkalling til avskjedstilstelningen sikkert hadde foregått pr. telefon.

Utpå formiddagen ringte telefonen hos kontordamen vår. Det var Strays sekretær som ga beskjed om at Evensen var ventet i 4. etasje. Endelig, altså. Evensen hadde vært engstelig for at det kunne ha blitt glemt at han hadde sin siste arbeidsdag for den norske stat akkurat denne dagen. Han rettet seg opp, og med et stort smil gikk han av sted for å få behørig takk for sin innsats til Norges beste. Et kvarter senere kom han tilbake. Nå så han ut som en tordensky. Det var slett ingen takk å hente, Evensen var blitt kalt inn på utenriksministerens teppe for å få beskjed om at man forventet hans kommentarer til et femtisiders notat om Treholtsaken innen kontortidens slutt kl 1545. Slik endte dommer Evensens tjenestegjøring i Det Kongelige Utenriksdepartement.

18. TIL ØSTEN

Da jeg hadde arbeidet i Utenriksdepartementet i vel halvannet år, ble en saksbehandlerstilling i Bangkok ledig. Det var godt om ledige utestillinger på den tiden, og ikke mange som hadde lyst til å dra til Bangkok. Jeg var eneste søker og stillingen ble min. For første gang i mitt liv skulle jeg oppholde meg et sted der absolutt alt var ukjent: klimaet, språket, religionen og leveforholdene. Heller ikke Bjarne kjente Østen. Som ung hadde han reist til sjøs i mange år, men hans eneste kontakt med Asia var oljehavnene i Gulfen.

Av den såkalte stedsrapporten fikk vi inntrykk av at forsyningssituasjonen var vanskelig. Virkeligheten er den motsatte. «If it cannot be bought in Bangkok, it doesn't exist in the world» er et dekkende uttrykk, og det gjelder både varer og tjenester. Det handles og pruttes overalt, på skyskraperhotellene, i de store varehusene, på markedene og på fortauet utenfor de usleste rønner.

Etter tre år i Bangkok ser man fordomsfritt på det meste. Det er faktisk vanskelig å tenke tilbake og huske reaksjonene på alt det nye og ukjente. Men da Bjarne og jeg installerte oss i denne sydende millionbyen, var vi temmelig grønne. Dessuten var vi for første gang i vårt lange samliv alene, uten unger å ta hensyn til, og vi var umettelige på nye inntrykk.

Det vil imidlertid bære galt av sted dersom du, leser, som kanskje har kjøpt denne boka for å lære om internasjonalt samarbeid, skulle bli belemret med min manns og mine private opplevelser i dette Smilets Land der de nasjonale dansene er den beste budbærer om kulturen. Dersom du som turist besøker Oriental Hotels «folklorerestaurant» Sala Thai, vil du få thailandsk mat og bli underholdt av grasiøse dansere som ser ut til å bevege seg uten den minste anstrengelse. Men ser du nøyere etter, vil du se muskler som spiller under huden, thaidans er en uhyggelig anstrengende og disiplinert kunstart. Dersom du så får vite at de grasiøse fingerbevegelsene oppstår fordi man har trukket fingrene ut av ledd på danserinnen da hun var i elleveårsalderen, så forstår du kanskje at Østens kultur kan fortone seg som nokså fremmedartet og ikke så lite skremmende. Kanskje går man etter hvert litt i surr om hva som er tiltrekkende og hva som er fryktelig stygt. Det gikk iallfall opp for meg at verdier som blir betraktet som absolutte i vår vestlige verden er høyst relative i en annen kulturkrets. Men det var arbeidet på ambassaden du var interessert i, ikke sant?

Det var ikke bare Bjarne og jeg som syntes Bangkok var spennende, «alle» syntes det. Aldri i mitt diplomatiske liv hadde jeg kunnet forestille meg at norske politikere og byråkrater kunne finne så mange påskudd for et stop-over i Bangkok. Det krydde av stortingsrepresentanter, ministre og alminnelige dødelige. Det kunne blitt mange interessante historier, men jeg skal skåne de fleste. Jeg skal bare berette en eneste ministerhistorie, og årsaken til at jeg velger akkurat denne er at jeg ikke har opplevd den selv, men fått den fortalt av begge parter, en ambassadør som nå er pensjonist og en minister som nå er riksrevisor.

Altså: En dag innløp det til ambassaden en telefax fra Fiskeridepartementet om at fiskeriministeren og hans hustru ville avlegge et privat besøk i Bangkok den påfølgende weekend og at «Ambassaden bes tilrettelegge besøket». Bjarne og jeg skulle akkurat på ferie, billetter var bestilt, kofferter var pakket, alt var klart. Men ministerbesøket ville kollidere med den store, årlige golfturneringen i Pattaya og ambassadøren var golffrelst, ergo pekte barometeret mot krise. Jeg tilbød meg ikke å forandre mine ferieplaner og ambassadøren fant det for galt å be meg. Dette skulle han ordne.

Nå er det selvfølgelig slik at når en statsråd (iallfall en arbeiderpartistatsråd) lar sende en slik telefax fra sitt departement, så forventes det full oppvartning med ledsagertjeneste, gratismåltider og sightseeing fra den flaggsmykkede representasjonsbilen med ambassadøren henter på flyplassen til samme ekvipasje bringer den tilreisende ministeren og ektefellen tilbake

til flyplassen ved avreise. Helst bør det også tilbys overnatting i ambassadørboligen så ministeren kan inntjene et nattillegg eller to.

Men i dette tilfellet handlet det om en ambassadør som om bare fire måneder skulle gå over i pensjonistenes rekker, som ikke likte Arbeiderpartiet, som så rødt når noen forsøkte å ødelegge en golfturnering for ham og som dessuten ikke ga ut en eneste baht uten at det var påtrengende nødvendig. Hvordan skulle dette gå?

Joda, ministerparet ble hentet på flyplassen med representasjonsbilen, kjørt til Oriental Hotel og installert i en suite med spesialrabatt. Ambassadøren satte seg ned for en prat, og ministeren, som nærmest hadde forventet et ferdigskrevet program, fremsatte sine sight-seeingsønsker. Jo, sightseeing måtte vel kunne la seg ordne, mente ambassadøren, «bare vent et øyeblikk». Få minutter senere var ambassadøren tilbake. I resepsjonen hadde han hentet en bunke brosjyrer over de utallige sightseeingstilbudene som hotellet kunne oppdrive, luksusomvisninger til luksuspriser. «Bare værsågod å velge ut de turene dere vil ha og si fra i resepsjonen», sa ambassadøren, «så henter jeg dere her på hotellet søndag kveld».

Ministeren frådet av raseri. Dette måtte straffes strengt. Ved hjemkomst tok han straks kontakt med utenriksministeren og ba om at vedkommende ambassadør øyeblikkelig ble hjemkalt eller forflyttet. Det er presedens for sånt i Arbeiderpartikretser. Etter et besøk i Kina forlangte angivelig tidligere statsminister Nordli at ambassadøren skulle forflyttes, og det ble gjort. Men akkurat i dette tilfellet fortonte en slik reaksjon seg som temmelig drastisk. Det ville unektelig blitt et visst oppstyr dersom en ambassadør med over 40 års plettfri vandel skulle blitt avstraffet akkurat i det han skulle ta til med avskjedsselskapene og motta statens anerkjennende gave og blomsterbukett til samlet verdi ikke over kr 600,-. Så ambassadøren berget stillingen, såvidt det var. Hvor nær stupet han hadde beveget seg, vet han nok ikke før han leser denne boka. Forsøket på å få ham forflyttet kjente heller ikke jeg til før vedkommende minister, da stortingspresident, nå riksrevisor, med den selvfølgeligste mine av verden berettet historien ved et kafébord i Genève, sågar med en journalist til stede.

19. U-HJELP I PRAKSIS

Å være diplomat i Bangkok innebærer å bevege seg mellom ytterligheter. Rikdommen er overveldende, men det er også fattigdommen. De som kan betale, får en personlig service som nordmenn knapt kan forestille seg, de som allerede er i samfunnets bunnskikt, blir ydmyket, trakassert og utsatt for uhyggelige fysiske og psykiske overgrep.

De virkelig rike er de som eier eller har solgt land i sentrum av Bangkok eller opptrer som mellommenn for internasjonale organisasjoners «hjelpearbeid» i de ressursrike landdistriktene. Da jeg kom til Thailand, hadde kambodsjanske flyktninger vært innesperret i konsentrasjonsleire i Thailand i 7-8 år. Deres eneste funksjon var å tjene som lokkemat for penger fra verdenssamfunnet - penger som naturligvis havnet i lommene til thailandske generaler og thaikinesiske forretningsmenn.

En av mine oppgaver var å delta i behandlingen av budsjettet til det som kaltes United Nations Border Operation (UNBRO), som var en egen administrativ enhet fordi ingen av FN-systemets eksisterende organisasjoner ville påta seg ansvaret for en korrupsjon som selv i FN-målestokk fortonte seg som uhyrlig. På det første møtet jeg deltok i henvendte jeg meg til en mer erfaren kollega, pekte på budsjettforslaget og sa: «Hva er dette som heter Affected Thai villages programme?» «Å, du mener Affected Thai Generals programme», svarte kollegaen med et smil og la til: «De vil jo ha det slik, ja, Norge også». Det var naturligvis riktig. Tross mange rapporter om høyst utillatelige forhold, fortsatte norsk UD å yte bidrag til ufattelige menneskerettskrenkelser - over nødhjelpskapitlet i statsbudsjettet!

NORAD var grundigere i sin prosjektvurdering, og de lyttet også i stor utstrekning til råd fra ambassadeansatte. Vi for vår del la vinn på å gjøre grundig arbeid. Et prosjekt som fikk anbefaling var en kristelig organisasjons forslag om å bygge daghjem i slummen i Bangkok. De drev allerede en barnehage, men plassen var for liten, og de ville bygge nytt. NORAD var skeptisk. Tanken var at det skulle foregå religiøs påvirkning i lokalene, og det var imot NORADs regler. Jeg besøkte den eksisterende barnehagen et par ganger og fikk et meget godt inntrykk. Det endte med at jeg ga prosjektet full støtte, og NORAD bevilget pengene, et ganske stort beløp. «Når krybben er tom, bites hestene», sier ordtaket, men det passet ikke her. Etter at pengene var blitt overført, begynte misjonærene å strides om tomtevalget. Det endte med full krig, og et år senere kom lederen stille og rolig til ambassaden med en bankanvisning på hele støttebeløpet pluss renter Prosjektpersonalet hadde delt seg i flere leire og hadde sågar skiftet organisasjonstilhørighet, byggeprosjektet var skrinlagt og nå ble NORAD-bevilgningen tilbakebetalt.

Et prosjekt som så vakkert ut på utsiden, men var nokså markstukket inni, var ledet av en kvinnelig thailandsk jurist som arbeidet på USAs ambassade. Hun hadde gode kontakter i diplomat- og pressemiljøet og hadde allerede greid å håve inn femti tusen kroner fra Norges Husmorforbund til sitt prosjekt, et senter for misbrukte unge jenter. Nå vurderte de nordiske bistandsorganisasjonene å støtte prosjektet med flere millioner, og ambassaden ble bedt om å vurdere prosjektet.

Jeg meldte naturligvis min ankomst til senteret,og regnet med at det ville bli lagt opp til en

imponerende seanse av nød og elendighet. Jeg hadde ikke forregnet meg. Den fremmelige juristen la ut om elendigheten og sine gode gjerninger, og jeg lyttet høflig og deltakende. Til besøket hadde jeg imidlertid tatt med meg et par av ambassadens lokalansatte og gitt dem instrukser om hva de skulle finne ut. Tilbake i bilen fikk jeg full rapport: De «misbrukte» jentene var arbeidssøkere fra Nord-Thailand som var blitt plukket opp på jernbanestasjonen ved ankomsten til Bangkok et par dager i forveien. Nå var de ulykkelige fordi de trodde de ville bli hjemsendt og måtte begynne å spare penger til ny billett. Spebarna på «mødrehjemmet» var solgt til amerikanske adoptivforeldre, men mødrene måtte amme dem i tre uker mens papirene ble ordnet. De lokalansatte hadde også plukket opp rykter om at det fantes misbrukte jenter på senteret. Det var den kvinnelige juristens ektemann som fra tid til annen lot sine lyster få fritt utløp.

Det ble ingen NORAD-sponsing av prosjektet, iallfall ikke så lenge jeg var i Bangkok. Men den thailandske juristen har fått sitt storprosjekt, finansiert av det japanske Sasakawafondet, et fond grunnlagt av en japansk våpenhandler som i Anders-Jahrestil har søkt å hvitvaske sitt navn med penger til veldedige formål. Sasakawafondet er også kjent i Norge. Det har gitt Gro Harlem Brundtland en miljøpris.

20. PÅ STATENS REGNING

Mange thaier lever langt under fattigdomsgrensen, men nesten ingen sulter. Det har sammenheng med den buddhistiske religionen som gjør det nærmest umulig for en thai å vite at en nabo er i nød uten å hjelpe. Dessverre strekker ikke hjelpsomheten så langt at de anser seg forpliktet til å hjelpe «faranger», fremmede. Turister som har brukt opp reisekassen og slått seg til lenger enn visumreglene tilsier og flyktninger som ikke får støtte av noen internasjonal organisasjon, havner i Apeburet, eller immigrasjonsfengselet, som det heter offisielt.

Immigrasjonsfengselet i Bangkok er for meg bunnen av institusjonalisert elendighet. I et rom på 60-70 kvadratmeter tilbringer opptil 120 menn 24 timer i døgnet, noen i flere år. Deres eneste «forbrytelse» er at de er utenlandske statsborgere og uten penger til å komme seg hjem. Det serveres en tallerken ris hver dag. Ellers overlever fangene på mat som besøkende stikker til dem gjennom sprinklene, oftest bananer, derav navnet Apeburet.

Vi hadde ganske ofte nordmenn i Apeburet, men sjelden lenge ad gangen. Bjarne hadde oppgaven med å trøste dem og gi dem mat. Under besøkene ble han også kjent med andre fangers historie. Det fantes bl.a. en etnisk vietnameser som hadde bodd i Thailand hele sitt liv, men som ikke hadde «papirer». Han var blitt tatt i en razzia og sendt til Apeburet to år tidligere.

Bjarne syntes synd på ham og ba meg gjøre noe. Jeg mente han kunne få det bra i en av flyktningeleirene for vietnamesere, hvor både hans thaikunnskaper og ferdigheter som sykkelreparatør kunne komme til anvendelse. Etter en papirmølle uten like lyktes det å få til en overføring. Mannens takknemlighet kjente ingen grenser. Det siste jeg hørte fra ham, var at han søkte gjenbosetting som kvoteflyktning i Norge. Akkja, kineserne har et ordtak om at hvis du redder livet til en mann, blir du ansvarlig for resten av hans liv. Fremmedartet, ikke sant?

En som ble sittende lenge i Apeburet, var en norsk sosialklient som hadde reist til Østen på enveisbillett, og skrekk og gru, han hadde gjort det samme en gang før, for noen år siden, og blitt hjemsendt på den norske stats regning. Nå bestemte saksbehandleren i 3. administrasjonskontor, den myndige Sol Vigtel, at mannen skulle straffes, og det hardt. Altså: Ingen penger fra Den Norske Stat til hjemsendelse av misdederen. Hver morgen ringte representanter for ambassader og hjelpeorganisasjoner for å gjøre oss oppmerksom på at det satt en nordmann i Apeburet. Bjarne ble lei av å bringe mat og dårlige nyheter, men Sol var urokkelig. Til slutt lyktes det ved intervensjon på høyere hold i departementet å få til en forhandlingsløsning. Mannen skulle få reisepenger mot for alltid å fraskrive seg retten til å inneha norsk pass. Det var en lettet sosialklient som satte seg på flyet fra Bangkok - etter sin siste utenlandsreise. Her jeg sitter og skriver kommer jeg på at denne mannen er en av dem som vil få fordel av Schengen-avtalen og EØS. Snart kan han komme seg ut i verden igjen. Og Sol Vigtel er blitt pensjonist. Han behøver ikke å frykte nye represalier.

Jeg for min del lurer på hva som gjøres for å hindre maktmisbruk overfor samfunnets svakeste. Mot slutten av det året da denne episoden fant sted leste jeg i salderingsproposisjonen at Utenriksdepartementet kunne overføre nesten hele bevilgningen på kontoen Hjelp til nordmenn i utlandet til annet bruk. Det hadde ikke vært behov for pengene ....

I andre etater var pengesekken vid åpen. En dag kom det en middelaldrende afghaner til ambassaden. Han var i følge med en thai på samme alder og en purung jente. Afghaneren viste frem sit nyutstedte norske fremmedpass og kunngjorde at han skulle gifte seg med jenta. Jeg vurderte situasjonen. Jenta satt og småsippet. Thaien var tydeligvis ikke faren, men en profesjonell menneskehandler. Nei, dette kunne jeg ikke være med på. Jeg sa at ambassadens myndighet når det gjaldt utstedelse av ekteskapspapirer var begrenset til norske statsborgere og at jeg derfor ikke kunne hjelpe. Men dersom han kjøpte en tur-returbillett og skaffet pass til sin tilkommende brud, kunne hun jo besøke ham i Norge og ekteskapet kunne eventuelt inngås senere. Min tanke bak dette forslaget var å gjøre det umulig for ham å få norske myndigheter til å betale billetten for jenta, idet regelverket tilsa «familiegjenforening» kun mellom ektefeller og barn/foreldre. Men der var jeg langt på jordet. Mannen ba om å få låne telefonen for å ringe flyktningekonsulenten i Oslo. Med mine egne ører hørte jeg ham be om 20 000 kroner til det omhandlede formål og gi instrukser for overføring av pengene. Afghaneren var heller ikke engstelig for å fortelle meg hvordan han hadde fått ideen om å skaffe seg en thaikone. Han

bodde på flyktningeskipet «Fridtjof Nansen» og der var det andre som hadde fått ideen før ham. Slik jeg oppfattet situasjonen, ble det drevet en lukrativ prostitusjonsring - med statsstøtte til billettutgiftene.

Akkurat på dette tidspunkt hadde ambassaden et annet billettproblem. Det gjaldt en norsk statsborger, en jente på fjorten år. Faren hadde vært sjømann, men var død i kreft og den thailandske moren var rusmisbruker. Vi hadde tatt kontakt med familien i Norge og tanten og onkelen var villige til å ta jenta i huset - om bare noen ville betale billetten. Ambassaden tok saken opp med Utenriksdepartementet, men ikke tale om at noe var å hente der. Vi prøvde andre offentlige instanser, men svaret var og ble nei. Til slutt ble det skaffet penger til billett fra private kilder.

Det var ikke fritt for at ambassadesekretær Taftø var irritert over de prioriteringer som norske myndigheter tydeligvis la til grunn. I et notat med tittelen SEX-REISER MED STATSSTØTTE ble rette vedkommende gjort oppmerksom på at Norge kunne pådra seg ansvar etter den eldgamle konvensjonen om hvit slavehandel dersom det viste seg at prostitusjonsvirksomhet ble støttet med offentlige midler. Notatet ble visstnok lest i vide kretser, og trolig ble det også reagert. Fra Oslo kom det iallfall ikke flere utlendinger med fremmedpass og ba om økonomisk eller annen bistand til å få thaikoner til Norge.

Derimot fikk vi telefax fra Gjøvik. En politisk flyktning fra Bangla Desh hadde fått et større pengebeløp for å forsøke å få sin kone og sine barn ut av Bangla Desh. Siste gang flyktningekontoret hadde hørt fra mannen var i Bangkok, men det var lenge siden, og nå fryktet de for at noe hadde tilstøtt ham. Om vi kunne prøve å oppspore ham og få ham til å ringe flyktningekonsulenten? Utrolig nok er det relativt lett å finne utlendinger som oppholder seg i Bangkok. Etter et par-tre dager kom mannen til ambassaden for å ringe «hjem» til Gjøvik. Neida, han hadde det bare bra, alt gikk fint, men han trengte mer penger. Rundt tre tusen dollars skulle forhåpentligvis rekke.

Et par uker senere kom mannen til ambassaden, strålende av lykke, med en thaikvinne ved sin side. Han skulle gifte seg og trengte de nødvendige papirer. «Men du har da kone og barn i Bangla Desh», innvendte jeg. «Langtifra», mente mannen, henne hadde han skilt seg fra, og ville jeg ikke tro ham, så kunne jeg ringe hans bror i Bangla Desh som hadde vært vitne da han gjentok skilsmisseerklæringen de foreskrevne tre ganger. Tja, hva skal man si til sånt? Jeg tok tilflukt til den vanlige byråkratmetoden og sa: «Dette blir for vanskelig for meg, det må du ta opp på et annet kontor». Og har de ikke flyttet til Norge, så må vel «flyktningen» reise ut av Thailand hver tredje måned mens pengene til en god levemåte strømmer inn på hans norske bankkonto. Gadd vite hvor mange det er som i statistikken opptrer som «kvoteflyktninger» bosatt i en eller annen norsk kommune, men som det meste av året oppholder seg i sitt hjemlands nærhet, eller

sågar driver business i det landet de opprinnelig kom fra?

21. FENGSELSFUGLER

Etter hvert ble det rutine å ha nordmenn innsatt i thailandske fengsler, men første gang er naturligvis det man husker best. Knapt en måned etter at jeg var på plass i Bangkok fikk vi melding om at thailandsk politi hadde arrestert to nordmenn. Begge var ettersøkt i Norge. Den ene satt i Immigrasjonsfengselet, det såkalte Apeburet. Han hadde ikke gjort noe straffbart i Thailand og var heller ikke ettersøkt for særlig alvorlige forhold i Norge. På ambassaden mente vi at han kunne settes på flyet og sendes til Norge uten følge. Men politiet hadde en annen vurdering. Her var det en mulighet til tjenestereise til Bangkok som måtte utnyttes. To staute, norske politifolk kom nedover og hentet misdederen hjem. I København ventet VG med journalist, fotograf og sjekkhefte, og hjemkomsten til en ubetydelig småsvindler ble dekket som et middels statsbesøk.

Den andre fengselsfuglen var det større problemer med. Ifølge thailandsk politi var han siktet for besittelse av narkotika, men fyren bedyret sin uskyld. Nå satt han i varetekt i påvente av at saken skulle komme opp, og jeg dro ut på mitt første besøk til et «ordentlig» fengsel i Thailand.

Det var en selsom opplevelse. Fangen viste seg å være en usedvanlig sjarmerende og ressursrik nordmann, men den historien han fortalte var grotesk. I fengselet var han blitt slått, lenket og tvangsvaksinert med den samme sprøyten som var blitt brukt til å vaksinere et tyvetalls andre. Alle nyankomne ble vaksinert, enten de ville eller ikke, fortalte han. Fordi han hadde motsatt seg vaksineringen, ble han tatt helt til slutt, mens fire fanger holdt ham. Hva skulle jeg tro? Jeg resonnerte i mitt stille sinn. Oppbankingen var sannsynlig, men umulig å bevise. Lenkene kunne jeg skue med mine egne øyne, de var ganske riktig påsmidd, ikke festet med låsemekanismer. Men vaksinasjonshistorien var for jævlig til å være sann. Selv om AIDS-faren offisielt ble nedtonet, visste alle at den var overhengende, og hepatitt var svært utbredt i Thailand. Jeg fattet en rask beslutning og ba om å få treffe fengselsdirektøren øyeblikkelig.

Senere, da jeg var mer erfaren, fikk jeg vite at en avtale med en fengselsdirektør er noe man anmoder om opptil uker i forveien, men av og til kan det lønne seg å være uvitende. En vestlig, kvinnelig diplomat som med den selvfølgeligste mine av verden ber om å bli vist til fengselsdirektørens kontor, sier man ikke nei til i et thailandsk fengsel. Få minutter senere sto jeg på toppsjefens kontor.

Fengselsdirektøren var hyggelig på grensen til det hjertelige, og jeg svarte naturligvis med samme mynt. Vi utvekslet de behørige fraser og til slutt kom jeg inn på denne nordmannen som hadde havnet i den ærede direktørens fengsel. Jeg forsto jo at han måtte ha gjort noe fryktelig galt ettersom han var lagt i lenker, og jeg forhørte meg interessert om han hadde forsøkt å rømme eller overfalle vaktene. Neida, det var ren rutine, forklarte fengselsdirektøren. Nyankomne ble holdt lenket ca. ni ukers tid for å lære seg disiplin. Men ettersom denne nordmannen jo var en landsmann av en så hyggelig diplomat, skulle han se om det ikke kunne la seg gjøre å forkorte denne lenkingsperioden noe. Jeg takket overstrømmende.

Men så var det dette vaksinasjonsprogrammet da. Jeg forklarte at epidemifaren ble tatt svært alvorlig i Norge, og som norsk var jeg nøye indoktrinert om alle de farer som urene sprøytespisser kunne føre med seg. Både norske myndigheter og jeg selv nærte en frykt for at vaksinasjonsprogrammet i den ærede direktørens fengsel kunne føre til at vår landsmann var blitt smittet med HIV-virus eller hepatitt og at han kunne bringe smitten med seg til Norge. «Nei, Madame, De kan ta det helt med ro», sa direktøren. «Her i Thailand er det bare folk i de høyere samfunnslag som er HIV-smittet, og det finnes naturligvis ingen slike i dette fengselet.» Tablå!

Den ressursrike, sjarmerende fangen hadde gode forbindelser i Norge. En av foreldrene var visstnok høyt oppe i Arbeiderpartiet. VG skrev nesten daglig om fangens situasjon og sendte tilmed egen reporter til Thailand. Denne journalisten kom til ambassaden for å få bistand til å komme inn i fengselet. Ambassadøren fryktet for at vi kunne komme i trøbbel dersom vi søkte adgang for journalisten uten å gjøre oppmerksom på at han var journalist og mente at vi måtte bruke rutinene for journalistbesøk. Etter min oppfatning kunne vi i så fall like godt la være å søke. Jeg valgte en mellomløsning og brukte rutinene for familiebesøk, men oppga journalistens yrke i tilknytning til navnet. Tanken bak var at vaktene som i første omgang ville komme i kontakt med ambassadens brev ikke forsto engelsk og derfor ikke ville oppdage yrkestittelen. Planen virket. Journalisten hadde tatt opp et langt intervju på lydbånd før en eller annen i de indre gemakker oppdaget fadesen og avbrøt visitten. Denne journalisten var forresten litt uvanlig. Han sendte takkebrev og tilmed en liten julegave fra VG, et sett Pedrotegninger. Jeg fikk dem innrammet og har dem på veggen som et minne. De fleste journalistene som oppsøker ambassadene er ikke så høflige og omtenksomme. De tar det som en selvfølge at utenrikstjenestens folk skal stå på pinne for dem og maser i det uendelige, men sender sjelden et ord til takk.

Til slutt klarte familien til den fengslede nordmannen noe som ingen andre klarte å gjøre dem etter i de tre årene jeg var i Bangkok. Det ble bevilget offentlige midler til kausjon. Med alle fullmakter dro jeg ut for å forhandle om frikjøp. Helt uten erfaring var jeg ikke. Da et norsk ektepar ble arrestert i DDR mens jeg var der, forsøkte myndighetene å få ambassaden til å betale 20 000 kroner for å få dem løs, men jeg svarte bare kaldt og rolig at slike folk ville vi på ingen måte betale for å få til Norge, de kunne sone den straff de hadde gjort seg fortjent til.

Dermed slapp DDR-myndighetene ekteparet ut gratis. De ville heller ikke fø på vinningsforbrytere.

Forhandlingene i Bangkok gikk ikke fullt så glatt, men til sist ble vi da enige. Mot innbetaling av et gitt beløp skulle nordmannen slippe ut. Men nå hadde norsk politi brukt opp alle budsjettmidler. De hadde ikke råd til å komme og hente fangen. Vi fikk beskjed om å sette ham på flyet til København og la det stå til, så skulle de arrestere ham der og eskortere ham til Norge, der en lang, usonet fengselsstraff ventet. Nåvel, vi sendte alle opplysninger, flightnr., plassnr., ankomsttidspunkt osv.. Men da det kom til stykket, møtte politiet likevel ikke opp i København. Utrolig nok fant den ettersøkte nordmannen likevel veien til politihuset på Grønland. Men først hadde han en kjempefeiring på SAS-hotellet på VGs regning, en begivenhet som ble behørig omtalt over ørten sider i Norges største avis.

Jeg har senere flere ganger sett denne nordmannens navn i avisene. Han har hatt verv som fangetillitsmann og deltar gjerne i den offentlige debatt med velskrevne og gjennomtenkte innlegg hvor han påpeker urimeligheter og utvekster på samfunnslegemet. Jeg har en mistanke om at denne mannen er en forkvaklet idealist som har fått systemet så totalt i vrangstrupen at han nærmest ser det som etisk høyverdig å leve som forbryter. En slags illegalist og ensom opprører, med andre ord.

22. PATPONG

Det er mange såkalte fornøyelsesgater i Bangkok. Hver gate spesialiserer seg på klientell fra ulike deler av verden. Slik finnes det gater spesialisert på europeere, amerikanere, arabere, homofile, lesbiske, kvinner som søker menn osv. De verste stedene annonserer ikke sin eksistens. Det er uanselige tehus der innehaveren av og til sender telefaxer til rike forretningsmenn i Hong Kong og i kode gjør oppmerksom på at firmaet har fått inn en jente i førpuberteten «fresh from the country». Bare tanken på at slike steder finnes, gjør meg kvalm.

I europeergata Patpong er miljøet hardt, men slett ikke uten sjarm. Her arbeider de vakreste, dyktigste og språkmektigste jentene. Ulikt hva Kvinnefronten forsøker å innbille opinionen i Norge, er arbeids- miljøet velregulert og lønna relativt god. Når det gjelder «spesielle tjenester», er jentene sine egne herrer. Det er i realiteten jentene selv som velger sine partnere og får dem til å bite på, og miljøet har omforente kriterier for hva som regnes for «fast fisk». Når et høvelig ektemannsemne er i sikte, kan det gå hardt for seg. Jeg var en gang vitne til at to barjenter røk opp i regulært slagsmål om hvem som hadde «rett til» en forholdsvis kjekk kar som begge regnet som sin fangst. Det måtte fire håndfaste karer til for å skille jentene.

Ingen steder kommer dualismen i det thailandske samfunnet klarere frem enn i Patpong. Nakendans er forbudt etter thailandsk lov, og i lokalene på gatenivå har de dansende jentene tangatruser på seg. Men i andre etasje kommer trusene på bare hver gang det lyder et fløytesignal fra vakta i trappa. Det betyr politikontroll, og i løpet av 5-6 sekunder har underholdningen skiftet karakter. Dersom politioffiserene ikke får de avtalte «beskyttelsespengene» eller en konkurrent betaler godt, sitter politifolkene stand-by - i full uniform. Sånt er naturligvis ikke omsetningsfremmende, og derfor er det ytterst sjelden at bareiere setter seg opp mot systemets uskrevne lover om skatter og avgifter til forretnings-haier og politigeneraler, mens de parlamentsfastsatte, skrevne lovene brytes hele tiden og anvendes som et slags ris bak speilet.

Et besøk i Patpong var inkludert i alle omvisninger som Bjarne og jeg tok tilreisende med på. Et slikt besøk ga et unikt bilde av svært mange forhold når det gjaldt tankegang og maktstrukturer i det thailandske samfunnet. Samtidig var det naturligvis pirrende å være vitne til et show som man i vestlige land må betale tusenvis av kroner for å få bivåne - om man da er interessert og kjenner til hvor slike tilstelninger finnes. Men den aldrende ambassadøren hadde aldri satt sin fot i denne syndens pøl. Det var en kilde til stadig småerting, særlig i forbindelse med den årlige julelunsjen i den norske forretningskolonien hvor nachspielet foregikk i Patpong og - iallfall for enkeltes vedkommende - begynte med besøk i et massasjeinstitutt.

Julelunsjen foregikk alltid på Oriental Hotel, bare 5-6 kilometer unna, men i den utrolige Bangkoktrafikken bortimot en times kjøretur fra strøket der ambassaden og våre boliger lå. Vi var vant til å tenke økonomisk og økologisk, og både ambassadøren og jeg fikk haik med kansellisten, en gravid småbarnsmamma og sjømannshustru og noe av det skikkeligste man kan tenke seg. Mot slutten av lunsjen gikk hun bort til ambassadøren og meddelte at vi to damene hadde latt oss overtale til å bli med i Patpong en liten tur, «en halv times tid, bare» og at hjemturen derfor kom til å gå via denne fornøyelsesgata. Ambassadøren mottok beskjeden i taushet og kansellisten kom nokså slukøret tilbake. Vi hadde naturligvis ingen interesse i å gå på bar eller massasjeinstitutt, men sagt er sagt og gjort er gjort, og vi fikk vel følge opp.

Da vi skulle gå ned i garasjen for å sette oss i bilen, hadde ambassadøren plutselig allverdens samtaler han skulle avvikle. Sågar med dørvakten innledet han en lengere konversasjon, til dennes forbauselse og henrykkelse. Plutselig forsto vi årsaken. Langt borte i den tettpakkede trafikken fikk vi se den norske representasjonsbilen snegle seg frem, og noen minutter senere holdt Chuan opp døra for den innstigende norske ambassadør. Kansellisten og jeg klarte å holde oss alvorlige inntil bilen med ambassadesjåfør og ambassadør var vel rundt svingen, men da knakk vi sammen i latter. Heller enn å være med til Patpong midt på blanke ettermiddagen eller eventuelt spandere 30 kroner på en hotelltaxi hjem hadde ambassadøren umiddelbart gått og ringt til sjåføren for å utkommandere ham til en totimers ekstrajobb.

23. GIFTELYSTNE NORDMENN

Bangkok vrimlet av giftelystne europeere, selvsagt også nordmenn. Mange av dem hadde nok liten idé om hva de gikk til. De fleste thailandske kvinner er som samfunnet de kommer fra, vakre, myke, vennlige og velpolerte utenpå og harde og nådeløse innvendig. Det var ikke få skuffede nordmenn som henvendte seg til ambassaden når den første kjærlighetsrusen var over. Jeg husker særlig en. For ham var skilsmisse ikke godt nok, han ville ha ekteskapet omstøtt etter å ha oppdaget at hans hustru hadde arbeidet som gledespike i mange år og hadde to barn som vokste opp hos bestemora på landsbygda i Thailand. Faktisk fantes det i den gamle ekteskapsloven en omstøtelsesparagraf som kunne ha vært brukt i et tilfelle som dette, men mannen var uheldig, han hadde oversittet foreldelsesfristen for å gjøre slike opplysninger gjeldende. Den var svært kort, bare 6 måneder etter at ektefellen hadde fått kjennskap til de forhold som omstøtelseskravet bygget på.

Men oftest møtte vi de gifteglade i den første fasen, når de var på vei til thailandske myndigheter for å registrere sitt ekteskap og trengte papirer på at det ikke forelå noen ekteskapshindring. Slike saker hadde vi nærmest annenhver dag og vi hadde utviklet rutiner som medførte at kansellisten og jeg ikke behøvde å snakke med hver enkelt ekteskapskandidat, men kunne nøye oss med å sjekke skriftlige opplysninger mot fremlagt dokumentasjon. En dag ringte resepsjonisten og sa at det var en nordmann som absolutt måtte få snakke med ambassadesekretæren. Ute i venterommet satt et par, en norsk mann og en thailandsk kvinne. Mannen kunngjorde at de ville gifte seg, altså en sak av enkleste slag. Jeg så litt bebreidende på resepsjonisten, hentet de nødvendige skjemaer og forklarte i rivende fart hva som måtte fylles ut. «Ånei», det var nok ikke så enkelt, sukket mannen og ba om å få komme inn på kontoret så han slapp å fortelle hva saken gjaldt mens andre gikk til og fra.

Nåvel, i min lange karrière i utenrikstjenesten hadde jeg aldri avvist noen som ba om å få snakke med meg, og selv om jeg hadde det svært travelt, hadde jeg ikke tenkt å innføre noen ny praksis. Paret fikk komme inn på kontoret, hushjelpen serverte kaffe og vi pratet litt om løst og fast på engelsk før mannen på norsk begynte å forklare problemet. Det var jo dette at de ville gifte seg, sukket mannen og så satte han de blå øynene i mine og tok liksom sats: «Men så er det det at det står Mr. i identitetskortet hennes. Ja, jeg visste ingenting før Bjørn på Oslo Bar fortalte meg at hun har vært mann. Du må tro meg, det er ingen forskjell!» Slik jeg vurderte denne heilnorske bygdegutten fra «dalom», hadde han kanskje en begrenset erfaring å bygge på, men det var ikke min sak, hvor mye han enn tilla min oppfatning vekt. Jeg fikk holde meg til det vesentlige. «Du er vel klar over at det ikke kan bli barn i dette ekteskapet», fastslo jeg, og mannen sukket igjen. «Ja, jeg forstår jo det, og det er så klart et savn, men så er det jo det at hun har en liten niese som vi kan få adoptere.» «Javel, da er jo saken biff», sa jeg. «Dere går frem på følgende måte: Hun søker pass for turistbesøk i Norge og kjøper tur-returbillett. I Norge søker hun så om midlertidig oppholdstillatelse for å flytte sammen med deg og når oppholdstillatelsen er i orden, leverer hun sine thailandske sykehuspapirer til et norsk sykehus

og blir undersøkt der hvoretter norske myndigheter kan gi statusendring fra mann til kvinne.» Mannen takket, himmelfallen over en så enkel løsning på et for ham uoverstigelig problem. Det mannen ikke visste, var at dette var det tredje tilfellet hvor en nordmann ville gifte seg med en kjønnsoperert thai, og de to foregående hadde på ingen måte fått så hurtig og grei beskjed.

24. KULTURSAMARBEID

Bare noen dager etter at vi var kommet til Thailand sto det et interessant foto i den engelskspråklige avisen Bangkok Post. Det var et bilde av midnattsolen, og av teksten fremgikk det at den store kong Chulalongkorn egenhendig hadde fotografert det under sitt besøk i Norge i 1907. Selv om jeg var nykommer i Thailand, hadde jeg fått med meg såpass at det thailandske kongehuset nøt en enorm respekt, og den døde kong Chulalongkorn hadde en posisjon som omtrent tilsvarte Olav den Hellige i Norge, bare med den forskjell at Chulalongkorndagen var offisiell helligdag i Thailand mens olsokfeiringen i Norge for folk flest er Spelet om Heilag Olav på Stiklestad. Siden vi befant oss i 1986, regnet jeg fort ut at her var det akkurat passe tid til å prøve å lage noen jubileumsmarkeringer som kunne bidra til å gjøre Norge kjent i Thailand og Thailand kjent i Norge. Først måtte det bringes på det rene hvilke steder i Norge den thailandske kongen hadde besøkt. Jeg rekvirerte gulnede dossiers fra UD om forbindelsene mellom Norge og Thailand 1905 -1910, men der fant jeg ikke stort, bare en håndskrevet innberetning fra ambassadør Fridtjof Nansen i London om at den thailandske konge aktet seg på et lengere besøk i Norge, inkognito.

Større hell hadde vi med undersøkelsene i thailandske kilder. Etter at vi møysommelig hadde nøstet oss opp til riktig nivå, kom det en dag to ærverdige museumsfolk til ambassaden, bærende på kong Chulalongkorns private fotoalbum med over 100 fotos fra Norgesturen. Jeg gikk gjennom materialet i museumsfolkenes påsyn. Teknisk sett var bildene som feriefotos flest, stort sett elendige, men med en og annen perle iblant. Kulturhistorisk så jeg straks at jeg hadde en skatt mellom hendene. Jeg forhørte meg om mulighetene til å få bildene kopiert. Jo, det kunne la seg gjøre, men det måtte betales for arbeidet, 5 baht (knapt 2 kroner) stykket. Jeg bestilte straks to sett av samtlige bilder.

Da de bestilte bildene kom, hadde jeg allerede en plan for hvordan materialet kunne gjøres kjent, og ambassadøren undertegnet et brev der vi ba om å få sende ut en pressemelding via NTB om at vi kunne skaffe bilder fra turen til lokalaviser og museumsfolk som var interessert i dette stoffet. Vi hadde også fått tak i kongens dagbok fra turen og kunne studere hvordan en potentat fra Østen så på norske forhold ved begynnelsen av århundret. Men kulturkontoret i UD ga oss aldri noe svar på henvendelsen. Derimot fikk vi et par uker senere kopi av et brev fra UD til et eller annet museum i Oslo hvor bildene ble oversendt «for den interesse det måtte ha».

Men i mellomtiden hadde en pensjonert NRK-mann i Bangkok fått høre om disse bildene og kommet på en strålende idé. Hvorfor ikke prøve å få thailandsk fjernsyn til å reise i kong Chulalongkorns fotspor? Som tenkt, så gjort. SAS og Thai International tente på ideen og til sist fikk vi også et besøk av thailandske TV-journalister inn på UDs offisielle presseprogram. Det ble en knallsuksess. Hver dag i over en måned ble det sendt ti minutter med norske fjorder, fjell og byer på Thailands eneste TV-kanal, og Norge ble plutselig et spennende og eksotisk feriemål for den thailandske overklassen.

En vakker dag ringte kabinettsekretæren fra Det kongelige thailandske hoff. Han fortalte om den store interesse som denne programserien hadde vakt ved hoffet og antydet at HKH kronprinsesse Sirindhorn kunne ha interesse av å følge i sin oldefars fotspor til Nordkapp, forutsatt at hun fikk en mottagelse som ansto seg hennes rang. Altså var en formell invitasjon fra det norske kronprinspar, eller i det minste fra kronprinsessen, nødvendig. Saken ble øyeblikkelig rapportert hjemover med anmodning om at Slottet ble informert. Det varte og det rakk, men intet svar kom. Ambassadøren fulgte opp med telefonkontakter på høyeste nivå i UD i Oslo, men måtte skuffet konstatere at det ikke forelå noe svar fra kronprinsparets sekretariat. Da kom jeg til å tenke på at en av mine kullkamerater fra aspirantkurset i UD nå hadde stillingen som kronprinsesse Sonjas sekretær. En rask telefon, og dermed ble mine anelser bekreftet. Protokollavdelingen i UD hadde overhodet ikke tatt saken opp med kronprinsparet, de hadde lagt saken til side til den ordinære programgjennomgangen en måneds tid senere. Nå gikk ting fort, og lunsjinvitasjon på Slottet ble ordnet, men ambassadøren fikk en meget sur og fornærmet reaksjon fra Utenriksdepartementet for hans underordnedes bakdørstaktikk.

Denne kultursatsningen gikk over hele min treårsperiode i Bangkok og den skaffet meg mye arbeid, men også mange gleder. Dersom jeg hadde vært av den typen som blir dåneferdig når en kongelig smiler til meg, ville jeg vel ikke ha tålt all den oppmerksomhet som ble meg til del. Etter at ambassadøren gikk av med pensjon, ble jeg fungerende ambassadør i Bangkok. Dette medførte bl.a. at jeg representerte Norge på årets største høytidelighet, kongens fødselsdag. Ved denne anledningen står diplomatene etter rang, øverst lederen for det diplomatiske korps (doyen) og deretter ambassadørene etter ansiennitet på stedet. Nederst står ledere for diplomatiske stasjoner uten ambassadørtittel, og der sto altså jeg.

Kongefamilien går hilserunde og avpasser normalt sin konversasjon etter landets utenrikspolitiske betydning og stasjonssjefens rang. På grunn av kronprinsessens forestående Norgesbesøk stoppet imidlertid hele kongefamilien opp ved meg og ga seg inn på en lang samtale. Etter forestillingen kom de andre diplomatene bort til meg. De var grønne av misunnelse over at det var blitt gjort slik ære på meg mens de selv hadde fått et slapt og uinteressert håndtrykk. Jeg for min del må ærlig innrømme at jeg ikke følte noe som helst. Jeg hadde snakket om mitt land, javel, og kongefamilien hadde lyttet interessert, men var nå det noe spesielt?

Statsoverhoder kom og reiste til Bangkok og det var alltid anledning for diplomatene til å hilse på de høye gjester ved ankomst og avreise. Ved slike anledninger sto Norges plass oftest tom. Verken ambassadøren eller jeg var interessert i å samle fotos av håndtrykk med konger og presidenter a la Gro Harlem Brundtland.

Men en gang tok jeg turen ut til flyplassen enda jeg ut fra vanlige diplomatiske adferdsregler slett ikke var nødt. Det var da verdens rikeste mann, sultanen av Brunei, sammen med sine to representasjonshustruer avla statsbesøk i Thailand og ble mottatt med fulle æresbevisninger. Å håndhilse på verdens rikeste mann, det måtte da vel gi meg et lite kick? Iallfall ble det noe å fortelle barnebarna. Det meste av dagen gikk med til transport og venting, men omsider var øyeblikket der. Norge ble ropt opp, den thailandske protokollsjefen mumlet mitt navn og min tittel og dermed var hilsingsseremonien i gang. De to dronningene glitret som juletrær og var akkurat så søte og vakre som på bildene, iallfall den yngste av dem, men jeg ble overrasket over sultanen. På bildene hadde jeg fått inntrykk av at verdens rikeste mann var en flott og høyreist type, men den slappe figuren som sto foran meg rakk meg knapt til skuldrene. Han rakte frem en vissen hånd, som det så ut til at han løftet med den største møye, og jeg tenkte i mitt stille sinn: For en trist og gledesløs tilværelse det må være å visne hen som verdens rikeste mann!

25. BISTAND TIL UTSLETTELSE

Norge støttet på denne tiden et gigantisk utviklingsprosjekt i Nord-Thailand. Kirkens Nødhjelp var prosjektutførende organ. De laget trykte brosjyrer med fargerike bilder og var mektig stolte av at i «deres» område var opiumsvalmuen nesten utryddet og liene lyste grønne av kålhoder og kaffebusker. De norske idealistene, som verken forsto språket eller kulturen, hadde kanskje ikke anelse om at de utgjorde et viktig ledd i den krigføringen som nå pågår om naturressursene i tidligere utilgjengelige områder, ikke bare i Thailand, men overalt på kloden. I slike områder har stammefolk rådd grunnen gjennom tusenvis av år. Deres religion er animistisk, det vil si at de tror at alt levende i naturen utgjør elementer i den store verdenssjelen og de holder Naturen for å være guddommelig. Thaiene er buddhister, og de anser stammefolkene i nord for å være en slags undermennesker, de snakker et annet språk, de har ikke statsborgerrett, de har lovforbud mot å flytte inn til byene og de settes under press for å delta i steriliseringsprogrammer - finansiert av rike giverland som eksempelvis Norge. Thaiene, eller kanskje særlig den kinesiske folkegruppen i Thailand, ønsker å tilegne seg stammefolkenes landområder, og det er på dette feltet de internasjonale bistandsorganisasjonene kritikkløst bistår. I regjeringskontorene i Bangkok mottar thailandske byråkrater representanter for vestlige bistandsorganisasjoner. På kartet får de tildelt «utviklingsområder», kjerneområder for stammesamfunnene der de har utøvd sin næring og holdt sin kultur i hevd gjennom årtusener. Visst har de dyrket opium, et produkt som er arbeidskrevende, men lett i vekt og kan transporteres over lange avstander uten motoriserte hjelpemidler. Nå kommer bulldoserne og lager vei for at de militære kan komme etter og slå ned all opposisjon. Så rykker bistandsorganisasjonene inn. De spør ikke hvem som har «rett», til jorda, eller hvem som har dyrket området de siste hundre år, nei, de har fått tildelt

et område og setter i gang sitt «utviklingsprosjekt». I løpet av få år er religionen knust, rettsforholdene glemt og alle opposisjonelle drept eller fordrevet.

Man må kanskje være nordnorsk for å se hvilke menneskerettskrenkelser som finner sted. Slik vestlige bistandsorganisasjoner nå turer frem i den tredje verden utbyttet innflyttede kapitalister de nordnorske småsamfunnene gjennom flere hundre år under foregivende av at de drev med næringsutvikling og kristendomsopplæring. Formelt sett var det en religiøs stiftelse, Misjonsfondet, som av kongen i København ble tildelt alle rettigheter til de rike nordnorske naturressursene. Og slik rike kinesere overtar stammefolkenes landområder i Thailand og gjør lokalbefolkningen rettsløse, slik opptrådte danske, tyske og engelske innvandrere i Nord-Norge.

26. VEIEN VIDERE

Diplomater har et fellestrekk: De slår ikke røtter. For mange er dette et stort problem, de hører ingen steder hjemme. Som gamle havner de i en appartementsleilighet i Florida eller Spania, hvor deres hovedinteresse er å lese rosafargede aviser for å konstatere hvor mye formuen har gått opp eller ned fra dagen i forveien. Mine røtter var fastgrodde allerede før jeg begynte i utenrikstjenesten og i årene som var gått hadde jeg stelt godt med dem. Av min far hadde jeg fått utskilt en tomt fra hjemgården og der hadde Bjarne og jeg bygd oss hus. Utetilleggene hadde jeg brukt til å nedbetale gjeld. Nå var ungene voksne og jeg følte meg fri til å velge min egen vei gjennom krattet, som André Bjerke så treffende beskriver det. Men det er ikke lett å treffe valg når man i over 40 år har innrettet seg etter forholdene. På den ene siden var jeg rede til å reise hjem og ta en fight om alle de uhumskhetene jeg hadde notert, men lagt til side fordi jeg trengte de pengene som utenrikstjenesten kunne tilby meg. På den andre siden skulle jeg gjerne hatt større økonomisk armslag. Jeg begynte å «legge kabal» som vi kalte det i UD, og søkte byråsjefstillingen i 1. administrasjonskontor, vel vitende om at jeg var den siste person i verden som «The establishment» ønsket i den stillingen. Samtidig tilkjenninga jeg at jeg forsåvidt kunne tenke meg en treårsperiode i Genève, en stasjon jeg hadde søkt tre ganger tidligere, uten hell. Så krysset jeg fingre og håpet at min gamle strategi skulle gi uttelling igjen.

Jeg hadde beregnet mitt publikum. Flytteplanen viste at Taftø skulle til Genève. Jeg regnet sammen hva tre års utetillegg ville utgjøre og var fornøyd. Nå hadde vi det nødvendigste, et gjeldfritt hus. Med noen hundre tusen i tillegg kunne vi skaffe oss en bra bil og en viss økonomisk trygghet. Opprydningsaksjonen om norsk bistandspolitikk, som jeg på sett og vis hadde satt meg fore, fikk heller vente, men jeg så ingen særlig grunn til å legge bånd på meg lenger. Jeg noterte dessuten med tilfredshet at jeg, som åpent hadde vedgått at jeg stemte nei til EEC i 1972, var utsett til å arbeide utelukkende med Europaspørsmål som stedfortredende representant til EFTA. Jo, dette skulle bli moro.

27. SKJOLDMØYA I FELTEN

Den første delen av denne boka skrev jeg for tre år siden. Jeg visste ikke om manuskriptet noen gang ville bli fullført. Nå har jeg bestemt meg til å skrive ferdig. Jeg har sett Oddmund Hammerstad og Ronald Bye i komitéhøringene på TV. Jeg har lest Egil Ulateigs bok «Med rett til å drepe». Jeg har i nærmiljøet registrert hvordan vanlige folk reagerer når det går opp for dem hvor naive de har vært når de har latt seg villede av demagoger som har snakket om rettssikkerhet og demokrati. Selv er jeg nokså garvet. Jeg har studert massepsykologi på Maran Ata-møter i Åge Samuelsens glanstid og undervist handelsskoleelever i skjult reklame før ordet sponsing ble oppfunnet. Likevel tror jeg faktisk på en guddommelig Rettferdighet. Jeg har brukt mye tid og krefter på å forsøke å finne ut om en slik Rettferdighet virkelig eksisterer. Allerede som barn laget jeg meg et etisk system. For meg selv kalte jeg det kristendom, men det har ingenting til felles med den Pauli lære som forkynnes i norske kirker. For å være ærlig tror jeg det er idealer fra en førkristen tid. i moden alder har jeg avdekket elementer av det som våre formødre kalte «Den Høyeste Rett», Håløygretten. Det er muligens de samme prinsippene som evangelienes Jesus refererer til når han beskylder fariseerne for å forvrenge Retten, men makthungrige kirkefyrster har gjort det vanskelig å finne essensen i Jesu lære. Kanhende er den guddommelige Retten ganske enkelt samvittighetens stemme, en indre rådgiver som forteller hver enkelt hva man bør gjøre eller ikke gjøre. Om samvittigheten er kulturelt eller genetisk bestemt er jeg usikker på. Men jeg er ganske overbevist om at det er høyst individuelt hva hver enkelt av oss oppfatter av denne indre stemmen. Dessverre er misjonsiveren omvendt proporsjonal med oppfattelsesevnen. Som fariseerne på Jesu tid, slik sørger våre dagers meningsmanipulatorer for at religionen virker til deres egen fordel. Mange enkeltpersoner reagerer når de får beskjed om å gjøre noe de selv holder for urett, men slike reaksjoner er med i planene. Slik jesuittene gjorde seg til verdens herskere ved å preke om kjærlighet og utøve tortur, slik omdannes vårt norske lokaldemokrati litt etter litt til et hierarki av østerlandsk modell, der Makten alltid skjuler sitt ansikt.

Jeg kjenner et utall av Maktens nyttige idioter og noen få av Maktens lydige lakeier. Kanhende har jeg bedre oversikt over Maktapparatets sterke og svake sider enn mange av dem som sitter i politiske stillinger og embeter. Jeg leser med interesse det avisene skriver om det såkalte overvåkningssamfunnet, men etter min oppfatning er det uinteressant å diskutere om det er lovlig for makthaverne å overvåke medlemmer av det ene eller det andre politiske partiet. Selve problemstillingen er feil. Det er et gufs fra en ikke altfor fjern fortid da en liten klikk av medsammensvorne ødela det norske rettssystemet, oppbygd gjennom mer enn tusen år. Fri meningsbrytning og lik adgang til offentlige stillinger utgjør demokratiets grunnvoll. Hos oss eksisterer ikke dette grunnlaget lenger. Vårt politiske system utgjør et skalkeskjul for et edderkoppnett, med makt og profitt som formål.

Paradoksalt nok er det flere nordmenn som er interessert i å arbeide for menneskerettighetene i andre verdensdeler enn i vårt eget land. Spør du en medborger om han eller hun kan ramse opp

de fire friheter, tror vedkommende at du er interessert i EU debatt. Individets fire umistelige friheter: tankefrihet, beslutningsfrihet (trosfrihet), ytringsfrihet og handlingsfrihet (næringsfrihet) er avløst av Kapitalens fire friheter i folks forestillingsverden. Forresten er begreper som frihet og rett blitt uinteressante. De kan ikke omgjøres i penger. I jakten på «det gode liv» har mange frivillig gitt avkall på grunnleggende menneskerettigheter i bytte for et stadig økende forbruk. Men den som gjør knefall for Mammon, havner uvegerlig i et trostvangssystem. Den som må ha Maktapparatets velvilje for å få en inntekt som dekker det forbruk han har lagt opp til, mister retten til å følge samvittighetens stemme og må godta oppfatninger som han innerst inne avskyr. Selvforakt er en uunngåelig konsekvens.

Nordmenn flest tror ikke på myten om «Guds utvalgte folk», men føler seg overbevist om at alle mennesker er likeverdige og likeberettigede. Derimot er det mange norske politikere og embetsmenn som tror de er utstyrt med evnen til å skille mellom godt og ondt i verdenspolitikkens vanskelige spill. Enda flere kan kjøpes for CIA penger. Dem om det, som Hamsun sa for å tilkjennegi en forakt som han egentlig ikke ville vedstå seg. Jeg skal gå lenger. Jeg innrømmer min grenseløse forakt for embetsmenn og politikere som begår uhyrligheter for å bistå Mossad, CIA, MI5 eller Jens Chr. Hauges hemmelige hær. Enda mer forakter jeg dem som er ansvarlige for at milliarder av norske skattekroner bevilges til utviklingshjelp og nødhjelp, men brukes til å befeste Kapitalens makt. Men mest forakter jeg den tause majoritet, de som for kortsiktig vinnings skyld lukker øynene og avhender fremtidige generasjoners umistelige rettigheter og friheter - og innbiller seg selv at de kan ikke annet.

Vi vet alle sammen innerst inne at vi har rett til å bestemme over oss selv. Maktapparatet tvinger oss til å tro at vi har plikt til å adlyde såkalte eksperter som angivelig vet hva som er til vårt eget beste bedre enn vi selv. Vi vet at vi har rett til å være i fred. Maktapparatet vil ha oss til å tro at vi har plikt til å la oss kontrollere, så dets lakeier kan se at vi er akkurat så spyttslikkende, lydige og lojale som de mener vi bør være. Vi er sikre på at offentlige stillinger bør besettes i fri konkurranse basert på målbare kvalifikasjoner. Maktapparatet setter inn sine nyttige idioter i alle viktige posisjoner. Overvåkning betyr at noen ser etter hva som skjer uten å gripe inn. Maktapparatet griper inn hele tiden, hensynsløst og uten nåde. Trolig er mitt eget navn registrert som en av dem som av sikkerhetsgrunner måtte «elimineres». Som barnet i eventyret om Keiserens nye klær har jeg begått den uhørte frekkhet å gjøre narr av Maktapparatet i full offentlighet. Reaksjonen uteble ikke, jeg ble frakjent både vett og forstand og sågar innesperret og torturert. For meg var det bare en morsom lek, men i tilbakeblikk ser jeg at leken har gitt mitt liv innhold og mening. Jeg priser meg lykkelig over mitt hell. Andre som har prøvd seg i labyrinten, har ikke kommet så godt ut. De sto på for det de selv trodde var rett og sant, men de ble knust av et umenneskelig system som oppfattet deres idealisme som en trussel.

Jeg prøver å tenke ut om det er noe jeg holder for absolutt rett og sant. Jeg kommer ikke på noe. Det er kanskje min styrke. Etter min oppfatning er alt galt, og noe nesten for galt. Å forhindre det forjævlige, er etter mitt syn menneskets eneste plikt. Siden jeg er lat av natur, skal det nokså mye til før jeg føler meg forpliktet til å gå i felten. Men helt fra barndommen har jeg

hatt lyst til å prøve krefter med dem jeg holdt for å være større og sterkere enn meg. Ikke sånn å forstå at jeg liker å leve farlig. Jeg vil helst leke risikofritt. Den norrøne paradisvisjonen der man på dagtid slåss på liv og død på Idavollen og på kveldstid våkner opp til hyggelig forbrødring med mjød og svinekjøtt, passer mitt lynne som hånd i hanske. Jeg synes at en real kappestrid er moro og deltar gjerne i lek og spill for lekens egen skyld. Liv og lek er for meg synonyme begreper. Oppofrelse er definitivt ikke min sterke side.

I min ungdom var jeg både idealistisk og naiv. Jeg trodde menneskeheten bestrebet seg på å skape en bedre verden, og jeg ville gjerne være med og yte mitt bidrag. At Gud har skapt alle mennesker likeverdige og med lik bestemmelsesrett, holdt jeg for å være kristentroens fremste dogme. Jeg kjente dengang ikke ordet anarkisme, men i ettertid ser jeg klart at mine religiøse forestillinger om en ny og bedre verden hadde anarkistiske trekk. Dersom jeg ikke hadde stiftet familie allerede som syttenåring, ville jeg sikkert ha engasjert meg politisk, i tåpelig tro på at politikere har inflytelse på styre og stell. Nå vet jeg at jeg i tilfelle ville ha vært behørig registrert på en slik måte at jeg ikke ville ha kommet igjennom den første silingen i UDs aspirantopptak, og jeg ville neppe noensinne ha kommet i nærheten av maktens sirkler. Så underlig kan det gå til i livets lotteri at det som for andre kanskje ville ha vært en tragedie, åpnet ubegrensede muligheter for meg. De som sitter og trekker i trådene så nok at jeg var «en katt iblant hermelinerna», men de anså meg sikkert som ganske ufarlig. Kanhende resonnerte de som så at det ville være mer problematisk å forklare de uinnvidde medlemmene av aspirantnemnda for utenrikstjenesten hvorfor jeg eventuelt skulle vrakes, enn å nøytralisere meg med papirflytting i kontorer og på tjenestesteder der jeg ikke kunne gjøre noen skade.

I tilbakeblikk ser jeg at jeg helt fra første dag i UD ble forsøkt plassert i ufarlige posisjoner - og trakassert på det groveste. Men i min uskyld trodde jeg det «skulle være sånn» og fornærmelsene prellet av som vann på gåsa. At informasjon ble forsøkt holdt borte fra meg, sporet vitebegjæret. Fordi jeg helt fra barndommen har lest meg til kunnskaper på egen hånd, var det bare en fordel at ingen fortalte meg noe. Siden jeg var en einstøing allerede fra førskolealder, fungerte ikke de normale sosialiserings- og mobbemekanismene. Jeg hadde søkt aspirantopptaket av konkurranselyst, jeg kom inn på grunn av psykologisk innsikt og jeg tok plassen av hensyn til familiens ønsker. Etter mitt første, knallharde møte med UD-kulturen var det bare en eneste grunn til at jeg utøvde selvbeherskelsens vanskelige kunst i den utstrekning det var nødvendig. Jeg trengte penger for å realisere en drøm. Jeg ville bygge hus der jeg følte meg hjemme. Da huset sto ferdig og gjelden var betalt, kom fjorten års frustrasjoner opp til overflaten. Det gikk som det måtte gå, og jeg medgir uten snev av anger: Jeg har falt for fristelsen til å leke meg med noen av Maktens ufyseligste lakeier i norsk statstjeneste, og jeg har latt dem tro at de ikke bare har vunnet, men knust meg så jeg aldri kan leke mer. Kanhende har de triumfert for tidlig. Mange holder meg for å være en martyr fordi jeg åpent ga uttrykk for min motstand mot EØS. Nå begynner enkelte å undres på hvorfor det var så viktig å bringe meg til taushet i EU-kampen. I den prosessen kan fortsatt mye grums komme opp til overflaten uten at jeg behøver å løfte en finger. Men martyrglorien vil jeg ha meg frabedt. Jeg er verken død eller lemlestet, knapt nok skadet. Jeg er stadig beskjeftiget med det jeg holdt på med både før og

etter UD. Jeg søker viten om de krefter som styrer menneskelig adferd og jeg prøver å lære meg selv å kjenne til bunns. I prosessen har jeg fått temmelig god oversikt over litt av hvert annet også.

Sensommeren 1989 flyttet vi til Genève. For første gang i min UD- tjeneste skulle jeg bo og arbeide i en by jeg hadde kjennskap til fra før. I forhold til Bangkok virker Genève uspennende og kjedelig.

Men under overflaten av urokkelig calvinistisk prektighet, skapt av sveitserne selv, er dette en by der bortimot 20 000 mennesker med forskjellig etnisk og religiøs bakgrunn, diplomatisk immunitet og ulike ambisjoner og perversjoner overrasker hverandre til stadighet. Det meste foregår i dypeste hemmelighet og koster en haug med penger. For meg er både calvinismen og diplomatklubbene terra incognito, men jeg har da opplevd små overraskelser i Genève. Et av mine første kultursjokk i selskapslivet opplevde jeg faktisk i denne byen, tidlig på 1980-tallet, da jeg som delegat til et UNDP-styremøte var innbudt til lunsj i ambassadørens bolig sammen med bistandsminister Reidun Brusletten og hennes nærmeste rådgivere. Ambassadøren selv var forsinket, og hans frue underholdt oss med å berette om sine okkulte evner. Det ante meg at den kristelige fru Brusletten bet tennene sammen for å unngå å vise hvor opprørt hun var. Men det var noe annet som fascinerte meg. I fanget holdt nemlig fru ambassadøren en halvvoksen hanekylling som hun strøk kjærlig over fjærene. Jeg så meg rundt. Myke tepper og overstoppede møbler overalt. Hva ville skje dersom fuglen begynte å spasere rundt? Jeg hadde ikke før tenkt tanken, så ankom ambassadøren og alle reiste seg. Hanekyllingen ble satt ned på gulvteppet og selskapet bega seg inn i den tilstøtende spisestuen. Jeg tenkte på den gjennomtrengende lukten av hønseskitt og barndommens formaninger om å passe på så ikke hønsene kunne forville seg fra gårdsplassen og inn i huset. Nåja, hva visste jeg? Kanhende hadde ambassadørfruen med sine okkulte evner klart det umulige, nemlig å få en fugl stueren? Eller kanskje diplomatlivet gikk denne spesielle kvinnen så på nervene at hun faktisk hadde en infam glede av å se den norske stats tepper og møbler tilsølt av fugleekskrementer? Eller var forklaringen så enkel at hun hadde hørt at en virkelig heks måtte ha en svart katt og en hvit hane og nå var hun i ferd med å bygge opp menasjeriet uten tanke på fortredelighetene? Slik satt jeg og funderte mens bit for bit av det gode måltidet gled ned og ambassadøren belevent konverserte den gjestende ministeren.

Nå var jeg altså i Genève for å bo og arbeide og ambassadørparet var det samme - trodde jeg. Til tross for at vi var gamle kjente hadde vi på kultivert UD-vis utvekslet den behørige tiltredelseskorrespondanse med presentasjonsbrev fra meg og min mann og velkomstønsker fra ambassadørparet.

Arbeidsoppgaver og funksjon var avtalt. Jeg skulle være eneansvarlig for EFTA-arbeidet, direkte underlagt ambassadøren. Med dette avsluttet jeg tjenesten i Bangkok og dro til Rana på sommerferie. Men i sommermånedene hadde det skjedd store organisatoriske endringer. Delegasjonen i Genève var blitt den eneste norske utenriksstasjon med to ambassadører. Årsaken var følgende: Genèveambassadøren hadde ikke bare en ektefelle som var noe spesiell, han var selv nokså uvanlig i UD-sammenheng. Han var kjent som en idealist og ulandsvenn og han hadde dype røtter i det vestnorske bygdemiljøet. Han hadde vært i Genève i nesten ti år, men han var ikke lett å flytte på fordi han tilhørte et aspirantkull som hadde lovet å hjelpe og støtte hverandre i karrièresammenheng. De kalte seg selv «De fornøydes klubb» og klubbnavnet utgjorde også formålsparagrafen. Sammen dominerte de både embetsrådet og UDs administrative avdeling. I Gro Harlem Brundtlands strategiske planlegging for det forestående maskespillet med Eurokapitalen var nok ambassadør Martin Huslid blitt regnet som et usikkerhetsmoment. Martin Huslid var en dyktig diplomat, men han var definitivt ikke typen som noen kunne få til å lyve og bedra for et godt ord eller løfte om belønning. Derfor hadde Thorvald Stoltenberg ringt til en av systemets tro tjenere, en som fulgte ordre uten å spørre. Kunne han tenke seg å bli ambassadør for EFTA og GATT og være stasjonert i Genève med avtalelønn, utetillegg som den ordinære Genèveambassadøren og annet plusspluss. Det kunne vedkommende absolutt, særlig når Thorvald ringte personlig. Før Stortinget hadde besluttet å opprette denne nye stillingen og uten at det ble foretatt noe som lignet på en utlysning, var vedkommende på plass i Genève. Dette skulle altså bli min nye sjef. Han var tyskættet, tyskgift og kom fra en ambassadørpost i DDR. Jeg priste meg lykkelig for mine to læreår i Berlin.

Et knapt år tidligere hadde den nye EFTA/GATT-ambassadøren og jeg medvirket i samme TVprogram. Det handlet om de såkalte «tyskerbrudene», norske kvinner som ble gift med tyske statsborgere under og etter krigen. Programmet hadde ført til heftig debatt, og mine synspunkter hadde kommet ut på vinnersiden. Siden dette programmet var det eneste kontaktpunktet mellom min sjef og meg, trodde jeg årsaken måtte søkes i negative følelser i forbindelse med mediadekningen da jeg oppdaget at ambassadøren bevisst forsøkte å ødelegge for meg i arbeidet. Nødvendig informasjon ble tilbakeholdt. Det ambassadøren ble informert om på lukkede møter mellom EFTA-ambassadørene eller som han fikk vite i telefonen, brakte han ikke videre til meg. Jeg måtte selv holde meg informert om alt som foregikk gjennom mine diplomatkolleger fra andre land og gjennom ansatte i EFTA-sekretariatet. Dermed bygde jeg opp et formidabelt «etterretningsapparat». Slik ble resultatet noe helt annet enn planlagt. Ved sitt bisarre forsøk på hemmelighold av ting som jeg nødvendigvis måtte skaffe meg rede på av hensyn til arbeidet, gjorde min sjef meg til den best informerte EFTAdiplomaten i Genève.

Mange år senere fikk jeg ved en tilfeldighet vite den virkelige grunnen til ambassadørens holdning. Det var handelsminister Jan Balstad som hadde bedt ham passe seg for meg. Dette skjedde før tiltredelsen i Genève. Om årsaken var min negative holdning til EU eller min interesse for det skjulte maktsystemet i Norge - eller begge deler - vet jeg ikke. Det kan forresten

også være en tredje grunn. Jeg hadde i et anonymt avisinnlegg i Rana Blad kritisert Balstads manglende engelskkunnskaper og mangelfulle kvalifikasjoner for handelsministerstillingen. Det er ingen hemmelighet at Maktapparatet gjennom alle etterkrigsår har hatt kontakter i Rana Blad. Jeg tviler ikke på at Balstad hadde fått rede på forfatterens navn allerede før innlegget sto på trykk.

Den som har to herrer, er sin egen herre, sier et ordtak jeg kjente lenge før jeg begynte i diplomatiet. I Genéve fikk jeg til fulle erfare sannheten i dette. Arbeidet var underlig organisert, jeg for min del syntes det var skandaløst dårlig ledet. Mange drev små illegale businesser, til dels i den norske stats navn. Et prosjekt for utleie av overnattingsrom ble ledet av ministerråden. I strid med alt som heter diplomatiske adferdsregler begynte noen av de norske diplomatene i Genève i samarbeid med Utenriksdepartementet og SBED å konkurrere med det lokale næringslivet. Fra Norge kom det fagfolk som pusset opp leiligheter som var leid i den norske delegasjonens navn, angivelig til bruk for delegasjonsansatte, møbler og utstyr ble innkjøpt, kontorfunksjonærene ble satt til å sy gardiner istedenfor den jobben de egentlig burde utføre, og snart var det klart til å ta imot betalende gjester.

Det ble ingen suksess. Tilreisende statsansatte reiste enten på regning og bodde da på luksushotellene eller de ordnet seg rimelig overnatting hos kjente eller på pensjonater på den andre siden av franskegrensen.

Det var også et annet husleieprosjekt jeg stusset ved. Det huset jeg fikk beskjed om å flytte inn i,var nokså forfallent, og i arkivet fant jeg dokumentasjon på mange problemer. Men leien var skyhøy. Leiekontrakten var utløpt. Jeg fant et mye rimeligere og bedre hus i løpet av noen formiddagstimer og trodde det skulle være en smal sak å få leieforholdet godkjent, men da begynte spetakkelet. Jeg kunne ikke få flytte, het det seg. Jeg påpekte at det ikke var snakk om flytting ettersom jeg ikke hadde flyttet inn i min forgjengers bolig, men fortsatt bodde på hotell. Jeg sa også at jeg ikke pliktet å flytte inn i et hus uten leiekontrakt og at det nye huset var såpass mye rimeligere at man bare i løpet av et år ville spare inn to måneders husleie. Det hjalp ikke. I henhold til regelverket kunne et husskifte som dette godkjennes av ambassadøren, men siden det var to ambassadører i Genève, ville ingen av dem treffe avgjørelse. Ministerråden forlangte at jeg skulle underskrive på at jeg personlig skulle dekke halvparten av de utgifter som delegasjonen eventuelt hadde pådratt seg ved at det ikke var gitt beskjed om at min forgjenger i stillingen var reist slik at leieforholdet var avsluttet. Frustrert skrev jeg under på dette under den uttrykkelige forutsetning at jeg selv skulle føre forhandlingene med huseieren. Noen få uker senere ble jeg forelagt et krav på ti tusen kroner. Delegasjonen hadde utbetalt det dobbelte til huseieren uten å informere meg. Jeg nektet å betale. Saken ble sendt til Utenriksdepartementet og det kom alvorlige trusler. Jeg nektet fortsatt, vel vitende om at jeg allerede var registrert som et problemkasus og at mine motstandere nå var på desperat jakt etter saker som kunne medføre «stillingsmessige konsekvenser». Det passet meg ikke så godt, iallfall ikke akkurat da. Vi hadde

nettopp kjøpt oss en fabrikkny bil, og forutsetningen for å få den tollfritt hjem var at Genèveoppholdet måtte vare så lenge at vårt totale utenlandsopphold ble på 5 år. Det var 20 måneder frem i tiden. Men jeg regnet med at det var små sjanser for at SBED og UD ville ha en konflikt som kunne resultere i full gjennomgang av husleiekontoen i Genève. Min analyse var korrekt, og kravet ble etter hvert frafalt.

EFTA/GATT-ambassadøren hadde funnet seg et hus som måtte ha full oppussing og dessuten bygges om. Det ble bekostet av den norske stat, men da arbeidet var ferdig, var huset ifølge ambassadøren ubrukelig, iallfall til representasjon. Dermed leide han et nytt hus og både UD og SBED fant det i sin orden, til tross for at ambassadøren heller ikke i sin nye bolig fant det formålstjenlig å drive noen representasjon. Det ble aldri tale om at denne fagtjenestemannen skulle dekke noe av egne midler til tross for at det i to måneder påløp dobbel husleie, en ekstrakostnad for staten på over hundre tusen kroner. Alle flytteutgifter ble betalt av staten. Det kom heller ingen ubehagelige spørsmål om hvem som var ansvarlig for at en million skattekroner eller to fant veien til en sveitsisk kapitalistlomme i forbindelse med ombygningsprosjektet. Ble det betalt såkalte «commissions», altså provisjoner som gikk i private, norske lommer? Jeg har ingen anelse, og Riksrevisjonen har ingen interesse.

I Genève begynte jeg å få de puslespillbitene som jeg hadde samlet gjennom mange år til å passe sammen. I min troskyldighet hadde jeg antatt at det meste av de snuskeriene som fant sted, skjedde etter en slags tilfeldighetens lov, og at offentlig ansatte, som andre mennesker, generelt sett var rettskafne og hederlige. I Treholtsaken hadde jeg lært en annen virkelighet å kjenne. Embetsmenn som bevisst løy, bevisst dekket over, bevisst forvrengte både juss og fakta. Et politi som fabrikerte bevis og foretok innbrudd i boliger og på hoteller. Dommere som satte viktige rettsprinsipper til side og journalistlakeier som lot seg bruke til hva som helst. Det bekymret meg at Norge på rettssikkerhetsområdet kanskje ikke ville tåle en sammenligning med land i den tredje verden, men jeg slo det fra meg. Jeg unnskyldte og fortrengte. Men den som er blitt det som buddhistene kaller opplyst, klarer ikke å undertrykke sin viten over lengere tid.

Etter hvert gikk det opp for meg at vi her i landet har lover og forskrifter for det meste, mens kvalifikasjonskriteriene for offentlige stillinger er blitt systematisk fjernet. Kvalifiserte kandidater søker ikke lenger nøkkelstillinger i stat eller kommune av redsel for represalier dersom de vanskeliggjør utnevnelsen av den som det skjulte personutvelgelsessystemet har «utvalgt». De ukvalifiserte prøver å finne ut hvordan de ligger an ved forespørsler til systemets kjente jobbmeglere. Systemet er nå så alment kjent og akseptert at en kvinnelig fylkesmann fortalte TV-publikum åpent at hun før hun søkte hadde spurt «noen» om hun kunne få jobben. Ingen reagerte. Selv i DDR var systemet ikke så bunnråttent. Men de hendelsene jeg nå skal fortelle

om ligger noen år tilbake i tiden. Dengang visste jeg ikke det hele Norge nå vet. Jeg forsøkte å overbevise meg selv om at jeg så spøkelser ved høylys dag og at det var litt for fantastisk å tro at skjulte krefter hadde styringen i Norge. Men tydet ikke den sykelige spionfrykten og det uforståelige hemmelighetskremmeriet i forvaltningen på at det fantes noe å skjule? Jeg tenkte tilbake på tiden da jeg som sikkerhetsansvarlig på ambassaden i Berlin fikk beskjed om å passe på at ikke bare hemmeligstemplede dokumenter, men alle slags dokumenter fikk en gjennomgang i makulatoren før de havnet i søppelsekkene - samtidig som Det Kongelige Utenriksdepartement ga Maktutredningen i gave til Universitetet i Greifswald. Jeg hadde ikke lest Maktutredningen, og i min uskyld forsto jeg ikke at det gamle prestisjeprosjektet til Gudmund Hernes er den frekkeste desinformasjonskampanje som noensinne er blitt laget her i landet. Studentene ved DDRs prestisjeuniversitet i nordistikk hadde sikkert mye moro med å sammenligne Maktutredningens formuleringer med de formuleringene som ble brukt i DDR for å fortelle befolkningen at Stasis politidiktatur var et forbilledlig folkedemokrati.

Akkurat nå, mens jeg skriver dette, holder TVjournalistene på med å gnage på den såkalte Furresaken. Dengang, for 6-7 år siden, var jeg så naiv at jeg holdt det for sannsynlig at det ville blitt et folkelig opprør dersom det ble offentlig kjent at «sikkerhetsklarering» av offentlig ansatte innebærer at ethvert individ som gjennomgår denne prosessen ikke bare må stå til ansvar for sine egne meninger, gjerninger og ytringer, men også for politisk oppfatning hos foreldre, søsken og svigerfamilie. Nå tror jeg ikke noe som helst lenger. Jeg vet av erfaring at det norske folket finner seg i hva som helst, bare det blir presentert på riktig måte i TVruta. Sekstiåtterne som i sin ungdom demonstrerte mot Berufsverbot i Forbundsrepublikken Tyskland, bruker nå som høytbetalte ansatte i politikk og forvaltning alle midler for å hindre at ofrene for dette århundrets største arbeidsutestengningsskandale skal få innsyn i arkivene.

Har noen vondt av å være registrert? I så fall har alle det vondt, for vi er alle registrert og elektronisk overvåket. Men har det noe å si at en eller annen med et par tastetrykk kan få alle elektronisk lagrede opplysninger om oss, fra hvilke telefonnummer vi har ringt det siste halvåret til hvilke faste eiendommer, kjøretøyer, bankkonti og aksjer som står registrert på vårt personnummer? For ikke å snakke om hvilket trossamfunn vi tilhører, vår sivilstand, utdannelse, forsørgelsesbyrde og inntektsforhold. Samt inkassosaker, fartsgebyrer, bøter og straffedommer. Ja, tilmed hvilke foreninger vi er med i og hvilke varer vi har kjøpt på butikken er registrert i elektroniske systemer. Med tilgang til det sentrale folkeregisteret kan en plansje over avstamning og etterkommere, nåværende og tidligere svigerfamilie, søsken og svogre hentes inn på skjermen på et øyeblikk. For et partre år siden ble Per Waage, lederen av Statens innkrevingssentral, «hentet» fra Mo til Oslo for å bygge opp et nytt organ kalt Politiets Datatjeneste. Offisielt har Per Waage fortsatt sin gamle stilling, slik Jens Chr. Hauge formelt var leder for Erstatningsdirektoratet mens han fungerte som Einar Gerhardsens rådgiver. Hvilke registre har Politiets Datatjeneste tilgang til? Bistår Politiets Datatjeneste Overvåkningstjenesten, eller er det slik at Overvåkningstjenestens spanings - og observasjonsarkiv er to av de tusenvis av arkiver i inn- og utland som Politiets Datatjeneste har tilgang til. Hvilke norske registre har tilsvarende tjenester i de andre Schengenlandene tilgang til? Er det virkelig noen som tror at

Stortinget har noe de skulle ha sagt når offentlig ansatte despoter i inn- og utland har bestemt seg for å fusjonere - i systemets interesse?

Er det kanskje så finurlig ordnet at den Overvåkningstjenesten som angivelig ligger med brukket rygg og nå skal omorganiseres, døde av alderdoms svakhet for to-tre år siden mens arbeidet forlengst er overtatt av et organ med nytt navn og effektivt dataverktøy? Er det ikke tjue år for sent å snakke om «saksarkiv»,«observasjonsarkiv»og «overvåkningsarkiv» når elektroniske systemer gjør det mulig å opprette - og slette - en «mappe» i løpet av noen sekunder? Når nyfødte jervunger merkes elektronisk slik at de mange år senere kan spores opp i en fryseboks, er det sannsynlig å anta at det allerede pågår forsøk med elektronisk identitetsmerking av nyfødte barn, ikke bare i USA, men også hos oss. Er hele hensikten med skuespillet i forbindelse med Lundkommisjonen å få igang den debatten som skal danne grunnlaget for å institusjonalisere en kontroll av privatsfæren som tidligere har vært ansett som uhyrlig? Finnes det overhodet noe som ligner på etikk i dagens norske samfunn?

Tilfeldighetene ville at jeg i 1990 fikk kjennskap til at både jeg selv og hele min familie er registrert i narkotikapolitiets spaningsregister, Narksys. Året før hadde vår yngste datter arbeidet på Røst som såkalt erstatningslærer. Ethel drakk lite alkohol, men hun var til stadighet i godt humør, og på et sted som Røst var dette nok til å vekke mistanke. En sjalu postfunksjonær informerte om at Ethel fikk post både fra USA og Thailand, fra flyplassen kom det beskjed om at flere personer fra «den kjente narkotikaplass» Mo i Rana hadde besøkt henne, og da sosialsjefen på Røst til slutt rapporterte at en 16åring som vanket litt hos Ethel hadde sett «dopet» ut, mente de hemmelige overvåkerne at det var på tide å aksjonere. Som i en skrekkfilm fra krigens dager trengte en tremanns politistyrke, lensmannen i Værøy og Røst og hans to betjenter, inn i leiligheten til min 20- årige datter midt på natten og arresterte både henne og hennes to år yngre kusine. Gjennom et fem timer langt forhør, der jentene ble holdt strengt adskilt, forsøkte «øvrighetspersonene» å true dem til å tilstå alt det gale de hadde gjort i sine unge liv. Verre enda, de forsøkte også å få hver av de to til å fortelle noe negativt om den andre, uten å gi den minste opplysning om årsaken til arrestasjonen. Først mot morgenen fikk de vite at de var mistenkt for narkotikamisbruk og kanskje også for salg av narkotika.

Forhørsresultatet ble lite å skryte av, men Ethel hadde da vært borti forbudte stoffer, såvidt det var. Som 13-åring på amerikansk high-school hadde hun 7 år tidligere fått en hasjsigarett som smaksprøve av de lokale pusherne, men erfaringen var udelt negativ. På lensmannskontoret ble opplysningen vrengt til det ugjenkjennelige og nedskrevet på følgende måte: «Vedgår narkotikabruk i USA, men benekter bruk i Norge». Tidlig neste morgen måtte Ethel gå spissrotgang fra lensmannskontoret til sin arbeidsplass på barneskolen. Hun var nærmest i sjokktilstand, og det gikk over en uke før jeg fikk vite om tildragelsen. Jeg ble skikkelig opprørt. Med min kjennskap til sikkerhetsklareringssystemene visste jeg at også de uskyldige får sin fremtid ødelagt dersom spaningsregisteret Narksys inneholder negative opplysninger. Jeg hjalp

derfor Ethel med å skrive et brev til lensmannen i Værøy og Røst med krav om beklagelse og forsikring om at ingen opplysninger var registrert. Det kom prompte svarbrev med begge deler, og både Ethel og jeg var beroliget.

Mer enn et halvår senere kom et brev som var omadressert til Ethel i Geneve. Det var en av politiets grønne standardmeldinger og den lød: «Siktelsen mot Dem er henlagt på grunn av bevisets stilling». Nå fulgte en opprivende prosedyre. Jeg fikk bekreftet at det forelå en narkotikasak mot Ethel, men det var umulig å få ut saksdokumentene. Saken var fortsatt under etterforskning, ble det sagt. Telefoner og brev til Justisdepartementet nyttet ikke. De toet sine hender. Med god hjelp av Ethels eldre søster, som arbeidet som advokat, fikk vi til slutt tilgang til dokumentene. Da fikk jeg skikkelig bakoversveis. Svart på hvitt kunne jeg lese meg til at lensmannsfolkene ved massiv påvirkning gjennom flere timer hadde klart å innbille et 16-årig vitne at hun hadde fått narkotika av min datter. Deretter hadde lovens håndhevere revet i stykker jentas første forklaring og skrevet en helt ny versjon med sine egne formuleringer.

For meg innebar denne saken ny lærdom. Min jusseksamen var fra 1978 og dengang var den nye straffeprosessloven bare et glimt i Maktapparatets øye, en praksis som var under utvikling langt fra den hverdag som jeg som nybakt aspirant i Utenrikstjenesten hadde lært å kjenne. Vel nok gikk det selv i UD rykter om at «uforbederlige kjeltringer» og drosjekunder som ikke betalte regningen fikk en solid omgang juling på den gamle Grønland politistasjon, og at det også ellers i landet kunne forekomme spredte tilfeller av politivold regnet jeg med, men at det i vårt kjære fedreland kunne forekomme at politiet registrerte allslags trivialiteter om en tjueårig folkesskolelærer, diktet opplysningene sammen til et selvlaget kriminalbilde og deretter fant lovhjemmel i straffeprosessloven for å påvirke vitner, foreta ransakning og forhør og lage saksmappe og siktelse, det overgikk min fantasi.

Dengang ante jeg heller ikke at det ved finurlig lovgivningsteknikk er blitt utviklet et system som innebærer at den som setter seg til motverge ved å anlegge sak mot politiet for uberettiget forfølgelse, har mikroskopiske sjanser for å vinne. Jeg rådet jentene til å anlegge sak og skrev stevningen for dem. Allerede i det første brevet fra Byretten så jeg at dommeren definitivt sto på Justisdepartementets side. To år senere endte saken med forlik. Lusne

10 000 kroner hver ble de tilbudt av en nytilsatt advokat hos regjeringsadvokaten som kanskje syntes synd på jentene og derfor overså byrettsdommerens klare signaler om at han ville dømme i favør av staten - og ilegge de formastelige saksomkostninger på toppen.

Førjulsvinteren 1990 inntraff det også en annen hendelse som bidro til at jeg innså at justisvesenet i Norge har mer til felles med Hitlers Gestapo enn med politimester Bastian i Kardemomme By. Tidlig en søndagsmorgen ringte telefonen. Det var min eldste datter som fra Mo i Rana kunne berette om en politirazzia i en nattklubb der hun var stedfortreder for bevillingshaveren. Beretningen fikk meg til å fryse på ryggen. Kunne det være sant at politiet uten den minste foranledigelse hadde gått til razzia, satt håndjern på både gjester og betjening og ført dem til politistasjonen for stripping og undersøkelse av det som på juristspråket kalles «kroppens hulrom»? Det var ikke mulig, fastslo jeg for meg selv. Dette var en politimetode som Stortinget hadde satt sperre for ved å forkaste forslaget om at andre enn mistenkte kunne gjøres til gjenstand for såkalt «kroppslig granskning» uten samtykke. Min datter hadde ikke vært til stede i nattklubben denne natten. Hun måtte ha misoppfattet.

Anita hadde slett ikke misoppfattet hva som skjedde på Mo politistasjon denne natten til 1. desember 1990. En 17-årig gutt som hadde sneket seg inn på nattklubben og som senere opptrådte som politiets kronvitne i en sak som ble reist mot bevillingshaveren for ulovlig skjenking av øl til mindreårige, avga følgende utsagn på fyndig ranværingsmål: «Så mått eg kle meg i bærræva, så mått eg bøy meg framover, og så sto dæm og lyst meg i ræva med ei lommløkt».

Jeg rakte en hjelpende hånd til nattklubbeieren og razziaen på Mo fikk et politisk etterspill i Stortinget. Men justisminister Kari Gjesteby forsvarte politiets opptreden like stedig som i passforfalskningssaken, politimesteren på Mo gikk ut til pressen med oppdiktede løgnhistorier om at politiet hadde grunn til mistanke og nattklubben gikk konkurs. Det forundret meg at personer og organisasjoner som var levende opptatt av rettssikkerheten i Burma og Nigeria ikke så ut til å bry seg det minste om grove lovbrudd fra politiets side i Norge. Jeg var forferdet over Kari Gjesteby. Før hun ble justisminister var hun statssekretær i UD. I denne jobben gjorde hun seg ikke fordelaktig bemerket. Dagbladet raljerte på tredjesiden over statssekretærens idiotiske rasjonaliseringsforsøk, men det var ingenting mot de vittigheter som UDs vitsemakere fant på hver gang Gjesteby satte sin underskrift på et initiativ som hennes motstandere hadde klekket ut.

På det mer private plan igangsatte dog Gjesteby en liten revolusjon. Den konservative, gamle Bangkokambassadøren, som antagelig holdt det for grov synd å se et blottet kvinnebryst, mottok hun på sitt kontor mens hun ammet sitt lille barn. Avtalen var oppsatt uker i forveien og ambassadøren ble dødelig fornærmet. Personlig syntes jeg en slik opptreden vitnet om en taktløshet som bare kunne bunne i stupiditet. Men det er ikke tilfeldig hvem som blir valgt til justisminister. Jeg regner med at Kari Gjesteby såvel under Mossadskandalen som etter razziaen på Mo uten nærmere overveielse uttalte det andre rådet henne til å si, uten å føle noe ansvar, og at nettopp hennes mangel på etiske motforestillinger var hennes fremste kvalifikasjon for de politiske stillinger hun i sin tid bekledte.

Det fantes også andre enn justisministeren som burde ha stått som en sikkerhetsmur mellom publikum og et politi på villstrå. Sorenskriveren i Rana var en av disse. Jeg kjente ham såvidt. Vi hadde diskutert Treholtsaken og jeg hadde forundret meg over at det syntes maktpåliggende for denne juristkollegaen å overbevise meg om ting som var positivt uriktige og som jeg ut fra faglige forutsetninger hadde mye bedre greie på enn ham. Nå skaffet jeg meg rede på hva denne personen hadde holdt på med før han ble utnevnt til sorenskriver i Rana. Informasjonene sammenholdt jeg med avisoppslag om Rana som forsøksområde for politiet. Jeg likte ikke det bildet jeg mente å se. Tross alt var det jo i Rana jeg hadde tenkt å leve mitt liv når jeg en gang hadde skrapt sammen såpass penger at Bjarne og jeg kunne klare oss noenlunde sorgløst, og i Rana hadde jeg to barnebarn. Ville jeg at mine barnebarn skulle vokse opp i en politistat? Definitivt ikke. Turde jeg ta risken på at mine barn og barnebarn skulle bli straffet for et eventuelt mislykket forsøk fra min side på å avsløre uhumskhetene? Nei, såmen! Kunne jeg fortrenge det jeg mente å se og «leve lykkelig med sukker på» som diplomat eller internasjonal tjenestemann med «immunities and privileges». Neppe!

Nå sitter jeg her i 1997 og har tatt på meg oppgaven med å fortelle hva som førte til konflikten mellom Maktapparatet og meg, konkretisert i skyggeboksingen mellom utenriksminister Thorvald Stoltenberg og førstekonsulent Taftø. Jeg leser gjennom foregående avsnitt og ser at jeg er i ferd med å skli ut. Jeg vemmes. Har jeg virkelig sunket så dypt at jeg vil skrive memoarer i Einar Gerhardsens stil? Jeg banner for meg selv, men jeg lar avsnittet stå. Husker jeg i det hele tatt hva jeg tenkte? Planla jeg noe som helst? Har ikke følelsene alltid angitt retningen og fornuften farten på min vei gjennom livet? I 1990 var jeg 44 år, sånn høvelig midtveis i livet. Muligens var jeg bunn frustrert - eller kanskje hadde hormonproduksjonen gått i spinn. Jeg filosoferer gjerne, og har funnet ut at jeg er en materialist som ikke ønsker meg noe som kan kjøpes for penger og en idealist som har innsett at penger er alle ideologiers mor. Jeg regnet meg på den tiden som kristen, men jeg trodde ikke på en eneste av de kristne dogmene og jeg oppfattet det såkalte frelsesverket som et tåpelig og meningsløst offer - om det da ikke var ren fiksjon. Kort sagt, jeg hadde kanskje som Predigeren i Bibelen funnet ut at Alt er Tomhet og visste ikke hva jeg skulle gjøre for å unngå å kjede meg fordervet. Jeg, som i hele mitt liv hadde følt det som en plikt å bevare det bestående, fikk plutselig lyst til å sabotere et system som jeg absolutt ikke fant bevaringsverdig.

Hva risikerte jeg? Ingenting, såvidt jeg kunne se. Allerede i min aspiranttid hadde jeg signalisert at jeg ikke var den typen som anstrengte meg for å gjøre overordnede til lags og jeg hadde fått tydelig beskjed om at noe avansement utover det tariffestede ville det aldri bli tale om for mitt vedkommende. Jeg kunne selvfølgelig bli fratatt alle arbeidsoppgaver som Erik Knutstad. Jeg smilte for meg selv. Hadde jeg ikke hele livet drømt om å få penger uten å arbeide? Oppsigelse eller avskjed? Jeg leste lov, utenriksinstruks og all juridisk teori om emnet. Så lenge jeg ikke begikk direkte lovbrudd, var det ingen fare. Ytringsfiriheten er grunnlovsfestet, men ikke lovregulert. Godt, så fikk ytringsfriheten være min arena og Grunnlovens paragraf 100 mitt banner. Snart utviklet førstekonsulent Taftø seg til en ny rolle. Jeg var blitt et ubemerket lite drivhjul i et politisk og diplomatisk spill som jeg selv konstruerte og kontrollerte.

Jeg må innrømme at min nye rolle passet meg utmerket. Min egentlige jobb som EFTA-deputy var ubegripelig enkel, men den hadde en fordel: Papir i kolossale mengder merket med EFTA-symbolet strømmet til delegasjonen, og det var bare jeg som visste at det meste var selvfølgeligheter som ble trykket i stadig nye opplag. I Oslo virret et tjuetalls personer rundt i den såkalte EU-EFTA-avdelingen og prøvde å manøvrere seg i posisjon for fete stillinger i EU-kommisjonen, stadig mer utålmodige. I mellomtiden lot de som om de drev og forhandlet noe de kalte en EØS-avtale. Jeg moret meg kostelig over disse forhandlingene, men jeg skammet meg også litt på Norges vegne over utillatelig diplomatisk slendrian. Allerede på det første såkalte samrådsmøtet mellom EFTA-landenes forhandlingsansvarlige ble jeg klar over skandalen. Mens de øvrige land hadde forhandlingsdelegasjoner ledet av toppbyråkratene i handels- eller utenriksministeriet, jurister med spesialkompetanse i folkerett og diplomati, hadde den norske regjeringen utnevnt en delegasjon ledet av EU-ambassadøren og med EFTA-ambassadøren som nestleder. Ingen av dem hadde juridisk utdannelse. I internasjonale forhandlinger er en slik delegasjonssammensetning et signal til forhandlingsmotparten at man er innstilt på å skrive under på hva som helst. Jeg antok at «noen» hadde moret seg med å få utenriksministeren til å demonstrere sine manglende kvalifikasjoner i internasjonal forhandlingsteknikk og diplomatisk protokoll på denne måten.

Men hvem var denne «noen» som tydeligvis styrte Thorvald Stoltenberg? Kunne det være Gro Harlem Brundtland? Jeg hadde hørt de underligste historier om Gros maskepi med Delors og co i hemmelige møter på flyplassene i Europa. Jeg kjente Gro fra New York, og jeg holdt henne for å være skruppelløs nok til at hun kunne inngå en avtale om å bringe Norge inn i Europa-unionen mot å få oppfylt sine drømmers mål: Å bli FNs første kvinnelige generalsekretær. Men hvem i all verden kunne inngå en slik avtale med henne? Og hvilken strategi ville bli benyttet for å snu det individbaserte og lokalorienterte norske rettssystemet på hodet og innpasse det i EU-kommisjonens maktorienterte univers. Nåvel, jeg hadde jo allerede erfaring for hvordan rettssikkerhetsgarantiene i vår gamle straffeprosesslov fra 1887 var satt ut av kraft. Næringslovgivningen var stort sett tilpasset en EUmodell. Bare de innvidde visste hvordan de nye reglene innenfor bankvesen og finans ville legge landet åpent for utenlandske krefter, uavhengig av medlemsskapspørsmålet. Jeg regnet med at strategien gikk ut på å styre prosessen inn i et spor der det ville være umulig å komme ut og la håndplukkede personer i fagdepartementer og bransjeorganisasjoner ta de vidtrekkende avgjørelsene, uten å ane konsekvensene. Med de politiske konstellasjonene som fantes i Stortinget ville det dessuten være lett å få til hyppige regjeringsskifter så alle ble sittende med et felles ansvar. Utviklingen har senere vist at min analyse var korrekt.

I begynnelsen av EØS-prosessen strevde den svenske lederen av EFTAs juridiske kontor med å lære de norske juridiske «ekspertene» elementær folkerett. Han kunne ikke forstå at selv det grunnleggende begrepsapparatet fra The UN Law on Treaties syntes å være ukjent stoff for juristene fra det norske utenriksministeriet. Jeg fortalte ham at Norge verken hadde undertegnet eller ratifisert dette grunnlaget for alt mellomstatlig samarbeid og at jurister utdannet ved norske universiteter kanskje ikke ante at denne grunnloven for internasjonalt samarbeid eksisterte.

Sven Norberg var himmelfallen: «Men alla civilicerade länder har då ratifiserat The Un Law on Treaties», utbrøt han. «Sannsynligvis», lo jeg tilbake, «men i årene like etter andre verdenskrig bestemte Hjemmefrontens jurister at de provisoriske anordningene som de selv hadde laget var overordnet både Grunnloven og internasjonale avtaler som Stortinget hadde godkjent, og dette er et syn som Carsten Smith og hans kone har støttet offentlig og som derfor betraktes som gjeldende rett i Norge.» Sven Norberg ristet på hodet. Men han oppga de fruktesløse anstrengelsene for å forklare de norske forhandlerne hva EØSforhandlingene egentlig gikk ut på.

Jeg for min del hadde tatt opp et arbeid som på et vis hadde fulgt meg helt fra Berlin. Nå satte jeg meg fore å drive litt forskningsarbeid for å finne ut nøyaktig hvem som hadde ansvaret for at Norge handlet i strid med internasjonale avtaleforpliktelser i forhold til de norske soldatbrudene i DDR. I 45 år hadde norske myndigheter trakassert disse kvinnene på det groveste, nektet å anerkjenne deres norske statstilhørighet og forlangt at de skulle søke (og betale for) norsk visum hver gang de ville besøke sin familie i Norge. I 1990 var Muren borte og kvinnene trengte egentlig ikke det norske statsborgerskapet lenger. Men det kunne være forbasket moro å vite hvem som sto bak uhyrlighetene, og kanskje avsløre en og annen fordømt hykler. Jeg begynte å ringe rundt til departementer og arkiver for å få opplysninger som jeg kunne bruke. På forhånd hadde jeg sørget for å få Torstein Eckhoff oppnevnt som veileder. Dette skulle bli et doktorgradsarbeid, jajamensan, og Torstein Eckhoff var kjent som en meget forekommende jussprofessor. Jeg var interessert i ham av en helt annen årsak. Jeg hadde studert hans virke på feltet forvaltningsrett og ytringsfrihet og sett hvordan han i sin undervisning hadde dreid oppmerksomheten bort fra sentrale menneskerettighetsspørsmål. Jeg hadde også diskutert etikk med ham da han foreleste under aspirantkurset. Under Treholtsaken hadde jeg undret meg over hans tilsynelatende uvitenhet om de aktuelle juridiske problemstillingene. Jo, Torstein Eckhoff var uomtvistelig en mulig Machiavelli. Som ansatt i Justisdepartementet en kort periode i 1945, var han også en mulig gjerningsmann i tyskerbrudsaken, og iallfall en «innsider» som kunne fortelle om departementets øvrige ansatte på den tiden.

I Justisdepartementets lovavdeling satt en annen interessant person, kanskje en representant for Maktens innerste sirkel. Det var Stein Rognlien, som ved hjelp av sitt selvoppfunne lovspråk ikke bare hadde klart å sperre vår urgamle sedvanerett for innsyn, men også hadde smidd tingsretten om til et hendig redskap for offentlige myndigheter ved tilsynelatende umerkelige tilpasninger. Nå var Stein Rognlien pensjonist, men fortsatt i daglig arbeide i Justisdepartementets lovavdeling, og uten hans samtykke kunne jeg ifølge arkivpersonalet ikke få forarbeidene til en provisorisk anordning av 14. august 1945 om endringer i statsborgerettsloven. En telefon til Rognlien var nytteløs. Aha, dette ble interessant. Hemmelige lovforarbeider var noe nytt for meg. Skriftlig og formelt ba jeg om innsynsrett til mitt forskningsarbeid. Jeg var jo allerede sikkerhetsklarert, rent bortsett fra at dette vel gjaldt dokumenter som ikke lovlig kunne unntas fra offentlighet. Det ble nei igjen, men avgjørelsen kunne ankes til Kongen i Statsråd. Såpass, altså. Tja, det kunne vel ikke være forbudt å prøve seg. Visst ikke, men da må man selvfølgelig også tåle å få omtalt sin person på en sånn måte at

ettertiden må forstå at det var spesielle forhold ved Synnøve Fjellbakk Taftøs person som gjorde at hun ikke måtte få anledning til å granske disse viktige dokumentene. Jeg mer enn tålte det. Jeg moret meg og syntes jeg klarte å skape litt spenning i hverdagen. Jeg kjente dessuten flere som arbeidet i Justisdepartementets lovavdeling. Å skaffe meg de ønskede dokumentene ved hjelp av de ubyråkratiske teknikkene jeg hadde utviklet i superbyråkratiet DDR, var en smal sak.

Dokumentene avdekket et stort svineri. Budbringeren fra det store, ukjente Vi til Justisdepartementets lovavdeling bar etternavnet Rognlien. Var dette en far eller bror? Jeg sjekket, det var visstnok en onkel. Nåvel, så var Stein Rognlien bundet til de såkalte «alpeluene» med sterke familiebånd. Kanskje var han ikke noen figur i Maktapparatet, bare en liten Andebynevø med tekniske oppgaver. Jeg ville lete etter de store fiskene. Men de var jo alle døde. Forresten, var de egentlig det? Satt ikke selve Blekkspruten ett eller annet sted nede i dypet og voktet inngangen til Sannhetens labyrint?

Jeg sendte et hyggelig brev til Jens Chr. Hauge og fortalte om mitt forskningsprosjekt. Kunne han tenke seg å fortelle meg det han visste om denne saken? Mitt brev kom prompte i retur. Det bar en påtegning med kulepenn: «Jeg har intet kjennskap til denne sak», sto det. Neivisst, men nå hadde iallfall jeg en skriftprøve med Hauges karakteristiskehåndskrift. Det var ikke lite, bare det. Tok jeg ikke mye feil, kunne denne håndskriften finnes på andre saker i det sakskomplekset som interesserte meg.

Jeg var nesten blank på etterkrigshistorien. Nå begynte et intenst historiestudium. Fra Utenriksdepartementets bibliotek lånte jeg bindsterke verk om Hjemmefronten og de første etterkrigsårene. Jeg noterte meg at Jens Chr. Hauge var blitt bedt om å fremlegge en skriftlig fremstilling om sitt virke under krigen. Avhandlingen ble aldri ferdig. Selvsagt ikke, smilte jeg for meg selv, da ville det jo være mulig å foreta en etterprøving. Jeg leste gamle dokumenter og dannet meg et bilde av hvordan min valgte motstander hadde spilt sitt spill, alltid i det skjulte og med en hensynsløshet som sendte frysninger nedover ryggraden. Kunne en person til de grader ødelegge medmenneskers liv uten å ta skade på sin sjel? Mente han å ha guddommelig rett til å omforme samfunnet i sitt eget bilde? Var han fortsatt den personifiserte Makt og hva hadde han i så fall tenkt å bruke makten til, rent bortsett fra å bestemme hvem som skulle få regjeringstaburetter, Stortingsmandat eller offentlig stilling. Sto han alene, eller var han selv en lydig tjener i et stort, internasjonalt apparat? Jeg skrev en artikkel om Jens Chr. Hauge og hans klikk og testet artikkelen ut på et par kolleger. Reaksjonen overbeviste meg om at jeg hadde gjort en oppdagelse som kunne utvikles til samfunnsdynamitt.

På syttitallet var bøker om de multinasjonale selskapene populær lesning. Jeg hadde lest et par av disse bøkene. De hadde ikke engasjert meg synderlig. Etter min mening var hensikten å flytte oppmerksomheten bort fra det virkelige problemet, nemlig den religiøst baserte troen på at noen

få utvalgte har gudegitt rett til å tvinge andre til å trelle for seg. Når de undertrykte i sitt eget sinn virkelig underkaster seg undertrykkernes trosgrunnlag, er samfunnet stabilt. Jeg for min del var ekspert på internasjonale organisasjoner, og jeg har hele mitt liv vært interessert i maktens psykologi. Jeg visste at de fleste internasjonale næringslivsgigantene var organisert som stiftelser, altså kapitaler som formelt står uten eiere, men med forvaltere fra bestemte trossamfunn. Jeg hadde også en viss anelse om betydningen av den vestlige verdens religiøse forankring i jesuittisk lydighetsideologi og jødisk streben etter verdensherredømme. Jeg tok min egen grunnleggende tro opp til vurdering og fant at jeg var et menneske uten noen virkelig tro, men med noen udefinerbare religiøse ideer om frihet og menneskerett et eller annet sted i grensefeltet mellom bevissthet og det ubevisste.

Jeg så på meg selv som en slags anakronisme. Jeg var et politisk interessert menneske som aldri hadde engasjert meg politisk, en født revolusjonær som hadde trodd det var min plikt å forsvare det bestående. Tjue år i offentlig tjeneste hadde lært meg at det både lokalt, nasjonalt og internasjonalt er et hav av lyssky virksomhet, men jeg hadde ikke prøvd å utnytte min viten til personlig vinning eller gjort en døyt for å reformere systemet. Jeg hadde sett og lært mye, og mitt vitebegjær var nær sagt umettelig, men jeg hadde aldri tenkt over hva jeg ville bruke min viten til. Jeg hadde lagt bånd på mine lyster så lenge at jeg ikke ante hva jeg hadde lyst til. Ville jeg skape eller ødelegge? Ønsket jeg å sette spor i verden eller forsvinne i glemselen? Var livet egentlig blodig alvor eller en morsom lek? Jo, jeg kunne nok klare å formulere spørsmålene, men svarene var det verre med.

Som statsansatt fikk jeg problemer med å definere min egen rolle. Fra jeg begynte i offentlig tjeneste hadde jeg trodd at offentlig ansatte pliktet å handle etter lover og regler og ellers følge sin egen samvittighet. I EØS-prosessen fikk jeg stadig inntrykk av at impulser fra enkeltpersoner bestemte både fart og retning og forhandlerne ante ikke hva det var de holdt på med. «Norges offisielle syn» ble bestemt i lukkede rom langt unna dem som var direkte berørt og av folk som tilsynelatende ikke brød seg om konsekvensene av sine beslutninger. Desinformasjonen ble satt i system, og det ble forventet at alle som kunne avsløre løgnene, skulle tie. Slik jeg så det, var det en Mafia som utga seg for å representere europeiske stater som melket profitt ut av Europas skattebetalere. «Staten» hadde utviklet seg til et apparat som beskyttet urett og korrupsjon og mellomstatlig samarbeid var undertrykkelsesapparatets internasjonale dimensjon. Jeg begynte å se på meg selv som en slags spaner for rett og rettferdighet, men jeg var fullstendig klar over at jeg ikke hadde noen ryggdekning. Derfor måtte jeg opptre absolutt uangripelig med tanke på den konfrontasjonen som jeg innerst inne visste ville komme - og som jeg vel også la opp til selv.

Jeg bestemte meg til å foreta meg noe aktivt. Jeg overveide mine muligheter til å få frem informasjon om de uhumskheter jeg kjente til i forbindelse med EØS-prosessen. Enda bedre ville det være dersom jeg kunne skape interesse for en granskning av Jens Chr. Hauges rolle i oppbyggingen av det totalitære norske kontrollsamfunnet. Mitt omhyggelig kalkulerende intellekt

fortalte meg at jeg hadde mindre sjanse enn en snøball i Helvete. Alle planer var avhengig av at jeg kunne finne minst en riksdekkende avis som ikke var styrt av det skjulte Maktapparatet. Det var lite trolig at en slik avis eksisterte. Men kunne det være mulig å finne en avis der Maktapparatets agenter satt i slike posisjoner at de var redde for å bli avslørt? Risikoen for å gripe feil var overhengende. Å lære ved prøving og feiling ville det ikke være snakk om på et felt som dette. Men kanskje kunne jeg lære meg litt om politikk og informasjonsarbeid på et relativt upolitisk felt og derved høyne min kompetanse? Lokalavisen Rana Blad var det nærmeste man kunne komme et offisielt organ for Maktapparatet. Ved nærmere ettertanke hadde jeg en høne å plukke med «Staten» på egne vegne og i lokal sammenheng. Det gjaldt de uendelige viddene med nordnorsk «statsskog», som min bestefar for mange, mange år siden hadde fortalt meg om. Det var tyvegods, mente han, og siden jeg hadde fått så gode evner, var det sikkert Guds mening at jeg skulle fullføre det verk som han hele livet hadde engasjert seg i, men bare delvis klart å fullføre, nemlig å vinne Retten. Hva denne Retten gikk ut på, hadde jeg nokså uklare forestillinger om, men da jeg senere studerte jus, begynte jeg å forstå mer. Den Retten som min gamle bestefar hadde snakket om og som tydeligvis var hans eneste helligdom, var den gamle Håløygretten. Skjult under Stein Rognliens uforståelige norskisismer, kunne viktige rudimenter av våre gamle uskrevne rettsregler fortsatt avdekkes. Men Håløygretten var ikke pensum på jusstudiet. Ikke i rettshistorie engang. Håløygretten hadde ingen tilknytning til den kristne tro. Nå var jeg kommet så langt i livet at jeg åpent kunne innrømme for meg selv at det hadde ikke jeg heller.

Har du, min leser, oppdaget disse underlige mekanismene som bevirker at når du begynner å interessere deg for noe, dukker det opp tilknytningspunkter på de underligste steder? Jeg skrev noen artikler om allmenningsrett for lokalavisen Rana Blad og ble gjennom dette arbeidet oppmerksom på at det var opprettet en spesialdomstol i Norge, Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms. Denne domstolen skal behandle omtrent de samme spørsmålene som Høyfjellskommisjonen som var i virksomhet fra 1908-1953. Men Utmarkskommisjonen har en helt annen organisering enn Høyfjellskommisjonen, og domstolen har heller ikke den uavhengighet som må være et minimumskrav i en rettsstat. Utmarkskommisjonen bygger på et helt annet rettsgrunnlag enn Høyfjellskommisjonen. En av tingsrettens grunnleggende læresetninger er følgende: «Ingen kan vinne rett ved bevisste rettsbrudd». I sin første dom antok Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms at staten kan vinne rett ved systematiske rettsbrudd over lang tid. En fast sakfører opptrer for staten i saker for Utmarkskommisjonen. Han kommer ikke fra Regjeringsadvokatembetet, men fra advokatfirmaet Hauge Ans.

Jeg kom også i tanker om en gammel artikkel jeg hadde lest i et ukeblad. Den handlet om hvordan Jens Christian Hauge hadde gitt politimesteren på Lillehammer ordre om å innvilge innreisetillatelse for Sylvia Rafael Schjødt. Jeg fabulerte: Hvorfor forbød Grunnlovsfedrene jøder og jesuitter adgang til Riket. Hadde de kanskje en grunn? Hvordan var det nå egentlig med dette løftet om verdensherredømme som gamle Jehova hadde gitt til Israels ætt? Trodde det store Vi av Israels venner med Håkon Lie og Jens Christian Hauge i spissen at dette løftet var den eneste sanne Rett, slik min bestefars utlegninger om Retten fungerte som min veiviser gjennom

livet? Hva var innbilning og hva var virkelighet? Hadde begreper som rett og frihet noen verdi eller var det bare innholdsløse floskler? Jeg begynte å filosofere over emnet. På aspirantopptaket ble jeg spurt om hva som bestemte pengers verdi. «Det undres jeg også på », sa jeg, og aspirantnemnda brøt ut i latter. Jeg hadde undervist i sosialøkonomi. Jeg hadde undervist i rettslære. Jeg kjente de gangbare forklaringene. Men jeg visste også at de ikke var riktige. Iallfall ikke for meg. Pengers verdi er en latterlig illusjon, et fornuftsstridig religiøst dogme som jomfrufødselen eller en tåpelig relikvie som Jesu bleie. Å definere pengers verdi er en fornærmelse mot ethvert tenkende individs fornuft. Penger er for meg jødenes spesialkonstruerte redskap for å vinne det verdensherredømme som de tror Jehova har lovet dem. Det sa jeg naturligvis ikke til aspirantnemda. Da ville jeg aldri i livet ha kommet inn i UD, Maktapparatets rekrutteringsbase.

Nåvel, forsiden heter makt og baksiden heter penger på dette tankeløse uhyret som folk flest kaller Staten, men som troende kristne kaller Mammon og troende sosialister kaller Kapitalen. Egentlig betegner de to sistnevnte ordene de samme begrepet, men pussig nok har bibeloversetterne "glemt" å oversette ordet Mammon fra arameisk. I denne vide verden som jeg etterhvert hadde lært å kjenne, mente jeg å se at noen brukte penger for å skaffe seg makt over andres liv og makt for å tilegne seg andres penger. Hjulet gikk rundt og rundt så fort at jeg knapt kunne skimte detaljene. Jeg så hva som foregikk, men jeg kunne ikke forstå vitsen ved dette spillet. For meg var Den store Drake et fabeldyr som jeg ikke trodde eksisterte, penger et middel til å slippe å bekymre seg over utgifter til nødvendige forbruksgoder og makt en kilde til knugende ansvarsfølelse.

Allerede i New York hadde jeg forstått hvordan makthaverne i vår verden av Orwellsk nytale benytter de såkalte bistandsorganisasjonene til å fremme sine utbyttingsformål. Jo større nød organisasjonene er satt til å avhjelpe, desto råere er undertrykkelsespolitikken. Ute i felten gjør noen få idealister en fremragende innsats for å lindre nød. Men de utgjør et ubetydelig mindretall i forhold til individer som lever ut sine seksuelle og/eller religiøse perversiteter eller dirigerer pengestrømmene inn på private bankkonti i allverdens skatteparadiser. Dessuten er alle lands hemmelige tjenester involvert i de internasjonale bistandsorganisasjonene. For den som er ute etter å samle opplysninger om hvordan vår nåværende verdensordning virkelig fungerer, er Genève et sant Mekka. I Norge er kunnskapene om de internasjonale organisasjonenes virksomhet og oppbygning meget mangelfulle. Derimot er de norske sjekkene som støtter opp om virksomheten av gigantisk størrelse. Jeg hadde i mange år vært opptatt av å få norske firmaer til å utnytte det markedspotensiale som utgjøres av de internasjonale organisasjonene. Dette var en hjertesak for daværende bistandsminister Tom Vraalsen. Jeg skrev innlegg i Dagens Næringsliv og fikk takkebrev fra bistandsministeren. Dermed var jeg etablert som kommentator på riksplan på et felt som hos oss blir betraktet som nærmest upolitisk.

Den neste artikkelen om utviklingshjelp brukte jeg lenger tid på. Utad sett var det en kritisk

bemerkning til en liten fillepost på 14 millioner kroner i et bistandsbudsjett som langt overskred sju milliarder, men på et annet plan fungerte artikkelen på en helt annen måte. Den var en tydelig beskjed til de som hadde sugerøret ned i pengesekken om at de ikke burde føle seg for trygge. Da jeg var ferdig, var jeg mektig stolt av mitt verk. Den nye FN-ambassadøren Oscar Værnø var også vilt begeistret. Han var en sann idealist som brente av lyst til å rydde opp i korrupsjon og kameraderi. Til overmål lot han meg ved en skriftlig påtegning på artikkelen få vite at hans Høyrepolitikerkone syntes jeg førte en stilsikker penn. Likevel ventet jeg litt med å sende artikkelen til Dagens Næringsliv. Det hadde vært regjeringsskifte og jeg ville at den nye regjeringen skulle trekke tilbake det fremlagte forslag til statsbudsjett slik at jeg reelt sett kritiserte et ikke-eksisterende budsjettforslag. Jeg kjente mine pappenheimere. Jeg regnet med en reaksjon. Den ville sannsynligvis bli formidlet til UD via Halvorsens konditori, men jeg antok at mine tidligere kolleger i Rettsavdelingen ville sjekke min artikkel mot Torstein Eckhoffs artikler om offentlig ansattes ytringsfrihet - slik jeg hadde gjort.

Senere kunne jeg konstatere på mitt personlige dossier i UD at alt hadde gått helt etter beregning. Rettsavdelingen hadde på det sterkeste advart mot å gi uttrykk for synspunkter som kunne oppfattes som et brudd på ytringsfriheten. Men utenriksråden hadde likevel gitt slavene i Administrativ avdeling beskjed om å skrive et tuktens brev til Taftø. Mitt svar var fylt av den rettferdiges ironiske ydmykhet. Om jeg vennligst kunne få vite hvilke formuleringer man mente lå utenfor Grunnlovens bestemmelse angående frimodige ytringer om statsstyrelsen. Det ble ikke napp. Utenriksråd Vindenes lot være å svare.

Men Oscar Værnø, som jeg holdt løpende orientert om utviklingen i min ordkrig med Det kongelige Utenriksdepartement, hadde fått en idé. Kunne jeg tenke meg å hjelpe ham å organisere en såkalt stasjonssjefsledet gruppe, et forum for kontakt mellom norsk næringsliv og FN-organisasjonene. Selvfølgelig kunne jeg det. Jeg begynte nesten å tro at jeg hadde magiske evner. Her hadde jeg ønsket meg en base som kunne gi den rette person litt slagvidde og punch. Så kom han med forslaget. Det var perfekt. Jeg kunne ha omfavnet ham av begeistring.

Så satte vi i gang, idealisten Oscar Værnø og supersekretæren Synnøve Fjellbakk Taftø. Vi ble et formidabelt team. Jeg hentet frem informasjon like effektivt som en hvilkensomhelst CIA-agent og la puslespillbit på puslespillbit sammen til et bilde som etterhvert fortonte seg nokså interessant for meg og nokså avskyelig for ambassadør Værnø. Værnø delte definitivt ikke min fascinasjon for organisasjoner og personer som klarer å få kontroll over milliardbeløp ved systematisk utnyttelse av menneskers lidelse og død - og dumhet. Han hadde heller ikke noen sans for systemer for å kanalisere offentlige bistandsmidler inn på hemmelige bankkonti.

I EFTA holdt vi på med vår egen lille snuskesak. Det var den svenske administrasjonsdirektøren i EFTA-sekretariatet som hadde vært litt for rundhåndet med sine venner på den svenske

delegasjonen og i UNHCR. Trolig hadde han også samarbeidet til egen fordel med en datamaskinleverandør. Den østerrikske revisoren luktet blod og ville ikke gi seg. Møte på møte ble holdt uten at det kom noe ut av det. Selv visste jeg om litt av hvert både i EFTA-sekretariatet og i FN-organisasjonene, og jeg syntes de forgåelsene som revisor avdekket hadde et svært amatørmessig preg - som det meste i EFTA-sekretariatet. Men etter EFTA-reglementet skulle direktøren fratre under alle omstendigheter, og det var duket for en norsk etterfølger. Jeg var vel tilfreds da Østerrike og Sveits i fellesskap nektet å være med på generalsekretærens forslag om å forlenge administrasjonsdirektørens kontrakt.

Etter EFTAs uskrevne rotasjonsregler hadde Norge nærmest krav på å få administrasjonsdirektørstillingen. Det var ingen kvinner i lederstilling i EFTA-sekretariatet. I Oslo strevet byråkratene i FAD med en likestillingsmelding og i Genéve tiltrådte Liechtensteins nyutnevnte, kvinnelige ambassadør sin gjerning i EFTA. Jeg fant det opportunt å finne frem den lenge neglisjerte ordre fra Stortinget om å drive likestillingspolitikk på alle utenriksstasjoner. Jeg gjennomgikk mine egne og eventuelle andre kandidaters kvalifikasjoner og bestemte meg for å søke administrasjonsdirektørstillingen selv. Det var ikke bare for å provosere, pengene fristet også. Stillingen ble utlyst for et to års åremål. Et par millioner kroner ekstra kunne jeg ha god bruk for. At UD- livet for mitt vedkommende gikk mot slutten, var det liten tvil om. Jeg hadde bestemt meg for å ta over slektsgården og bondelivet består av mye slit og lite penger. Hvor skulle jeg hente de ekstra kronene som måtte til for å slippe å tigge Gud om penger, slik min mor hadde gjort nesten daglig i min oppvekst? Dessuten ville det være så inderlig morsomt å se hvordan de skjulte personutvelgerne i Oslo taklet den skiven. Jeg spurte ambassadør Selmer til råds. Selvfølgelig måtte jeg søke - om jeg hadde lyst. Jeg la søknaden inn til ambassadøren for kommentar. EFTA styrte mot sin egen undergang. I søknaden uttrykte jeg min begeistring over muligheten til å få ta del i de store utfordringene som lå foran EFTA. Selmer hadde ingen kommentar. Han hadde sjelden det.

Ambassadør Erik Selmer var Thorvald Stoltenbergs trofaste slave. Det hadde jeg oppdaget allerede på det første EFTA-rådsmøtet vi deltok i, sommeren 1989. Vi hadde knapt satt oss før en vakt kom inn og forkynte at det var telefon til «M'sieur Sélmér». Etter noen minutter kom ambassadøren tilbake. Det var Thorvald Stoltenberg som hadde vært på tråden. Kåre Willoch hadde laget en krise i den politiske andedam. Jeg hadde sett Willochs notat. Den slu politikeren hadde naturligvis også sendt delegasjonen en beretning om hva han hadde fått vite hos EFTAs generalsekretær uken i forveien - og videreformidlet til pressen. Det var Selmer som hadde ordnet med avtalen hos generalsekretæren og han hadde også hentet Willoch på flyplassen. Gros bitreste mediamotstander hadde altså fått en mottagelse en minister verdig, til tross for at han var en skarve fylkesmann. Til takk truet han med å velte Gros korthus og fortelle Ola og Kari Nordmann at det EØS Gro hadde presentert dem for, var et vanvittig tankespinn og at det virkelige EØS var lydrikestatus under EU-kommisjonen. Willochs notat var en mesterintrigant verdig. Det var stringent på alle de punktene der Gro var utydelig og utfyllende på punkter der statsministeren ved forenklinger hadde skapt et uriktig intrykk. Nå var kjeftesmella fra Bygdø i krigshumør og Selmer var syndebukken. Bare minutter senere kom det ny telefon fra Oslo.

Selmer sukket da han kom tilbake. Men da Thorvald Stoltenberg ringte for tredje gang, ga ambassadør Selmer opp. «Du får ta over her», sa han. «for jeg må gå opp på delegasjonen og se om jeg kan få skrevet noe.» Jeg smilte og småertet: «Hvorfor sier du ikke bare som det er, at Gro bør være takknemlig for at Willoch har forklart pressen hva EØS-prosessen går ut på slik at folk kan forstå det?» Selmer fnyste til svar og styrtet ned til parkeringsplassen. I befippelsen glemte han å se seg for da han skulle kjøre ut av parkeringshuset. Bilen ble smadret i kollisjon med en østerriksk kollega. Heldigvis for Selmer var det en leiebil. Enda bedre var det at EFTAs generalsekretær var villig til å gjøre ham den tjenesten å fortelle norsk presse at han slett ikke hadde sagt det Willoch hadde sitert ham på. Jeg var oppvokst på landsbygda og syntes det var foraktelig å lyve. Etterhvert forsto jeg at EFTAs generalsekretær Georg Reisch fullstendig manglet ryggrad og ikke regnet det som ufordragelig å bli tatt in flagranti i løgn.

Utover sommeren 1991 dyrket jeg mine mange kontakter i EFTA-sekretariatets administrative avdeling. Jeg fikk vite at jeg var klart beste søker til direktørstillingen, men Reisch ville gjerne ha flere kandidater, het det seg. Via diplomatkolleger fikk jeg tilfeldigvis vite at min egen ambassadør (det ble ikke nevnt navn, men jeg var temmelig sikker på at det var Selmer) motarbeidet mitt kandidatur. Jeg kjente Selmer såpass godt at jeg visste at han handlet etter ordre. «Fordømte blekksprut», tenkte jeg. «Skal det da aldri lykkes å få deg frem i dagslyset?»

Siden jeg holdt det for å være under min verdighet å anstrenge meg for å bli ansatt, hadde jeg stor glede av å småerte generalsekretær Reisch. De andre shortlistekandidatene ble intervjuet av et panel. Meg ville generalsekretæren intervjue selv. Møtet foregikk på hans kontor og det var bare han og jeg til stede. Jeg var lutter elskverdighet, men passet på å gi små hint som overbeviste generalsekretæren om at hans triks i budsjett- og regnsskapsspørsmål var oppdaget og ville ta en snarlig ende. Generalsekretæren ble rød i ansiktet. Jeg håpet at han ikke hadde dårlig hjerte.

Under rådsmøtene passet jeg ofte på å stille meg opp ved siden av Reisch i kaffekøen. Jeg forhørte meg stadig om fremdriften i ansettelsesprosessen. En dag la jeg ansiktet i ekstra uskyldige folder og spurte: «Hvis du er nødt til å leve med en løve i hagen, hva vil du da foretrekke, en som står bundet ved trappen klar til å forsvare deg eller en som lurer i buskene og kan angripe når du minst venter det?» Generalsekretæren snøftet. Jeg forsto hva han mente. Det med løven i buskaset måtte være en tom trusel. Jeg hadde vært myk som en katt i Deputies og Rådet i mer enn to år og sågar alene forsvart generalsekretæren mot tre illsinte ambassadører og reddet ham fra en skriftlig reprimande for hans umettelige reiselyst. Men budskapet var oppfattet. I min nåværende stilling var jeg hans overordnede og kunne gjøre de administrative forandringer jeg ville forutsatt at jeg fikk mine kolleger i Deputies med meg. Kanskje ville det være tryggere å ha meg som hans underordnede? Jeg kunne formelig se hva han tenkte: «Hvor hadde denne norske deputyen som åpenlyst gjorde narr av udugelighet og korrupsjon både i EFTA- sekretariatet og i norsk UD egentlig sin lojalitet?»

Lojalitet. Atter et religiøst begrep som jeg ikke har noe forhold til. Men jeg er ekspert på metoder for å demoralisere offentlig ansatte. Jeg har studert ansettelsesforholdene i norsk statstjeneste fra avskjedsdommen mot Dolstadpresten Ole Broch i 1731 via Knutstadsaken og Børre Knudsensaken til de senere års summariske Moskvaprosesser om meninger og holdninger. Jeg har i tre år fått avgjørelsene i FNs Administrative Tribunal dumpende inn på skrivebordet, med all den skitt som ble avdekket da arkivene til Lies (Trygves, ikke Håkons) kommunistjegere ble åpnet for innsyn. Si ordet lojalitetsplikt, og jeg ler deg rett oppi ansiktet. Jeg er et Homo Ludens, en fremmed i Jante, og rasler du med Jantelenken, tror jeg du har lyst til å leke. Min lojalitet er rettet mot meg selv og mine nærmeste. Skal jeg gjøre noe jeg selv holder for å være umoralsk, må det være for å forsvare eller hjelpe noen jeg virkelig er glad i. Jeg er over femti år og klarer fortsatt å holde rede på de gangene jeg har løyet, stjålet eller latt meg bruke til formål som ikke var mine. Sånt har jeg aldri gjort for penger eller stillingsmessige fordeler. Prostitusjon har aldri fristet meg, men nettopp derfor fordømmer jeg ikke andre som føler seg nødsaget til å selge kropp eller sjel for betaling. Til diplomater og internasjonale tjenestemenn stiller jeg derimot moralske krav. Jeg vet ikke hvorfor, slik er det bare.

EØS-prosessen rullet videre. Hvor hadde våre EØSforhandlere sin lojalitet? Definitivt verken hos folket eller hos sannheten. Hvor hadde EU-kommisærene sin lojalitet? Sannsynligvis i sin egen pengepung Jeg følte en dyp forakt. Mest for det skuespillet jeg var vitne til, men også for den strøm av «folkets representanter» som villig lot seg bedra for et måltid på en luksusrestaurant og litt oppmerksomhet av en ambassadør. Nåvel, hva visste vel jeg om hvilke belønninger som fantes i dette spillet? Hadde jeg noen anelse om hvilke motiver hver enkelt kunne ha? Kanskje lekte de sin egen lek, slik jeg drømte om å leke min. Satte de også selv sine egne etiske regler for leken? Greit nok det for meg, men hva med de stakkars småsparerne som hadde satt sine sparepenger i bankaksjer fordi det var så trygt? Hva med fiskerne og småstedene nordpå som var avhengige av fiskemottak og fiskebruk? Var det ikke litt for jævlig at noen glatte superbyråkater holdt på å rive grunnen unna dem uten at de hadde anelse om hva som kom til å skje? I avisspaltene handlet diskusjonen om Vinmonopolet mens de grunnleggende rettsprinsippene i næringslovgivningen ble rasert og forholdet mellom statsmakt og individ ble snudd på hodet.

Men næringslovgivningen gjaldt jo hovedsakelig hva som skulle være «lønnsomt». Om noen småsparere tapte papirverdier som de likevel aldri kom til å gjøre seg nytte av, hva så? Om fiskebruk ble nedlagt og småsteder avfolket, javel, var det ikke folk selv som lot seg overkjøre i en såkalt «dialog» med politikere og byråkrater? De hadde seg selv å takke for at de hadde gitt fra seg styringen over sitt eget liv. Langt verre syntes jeg det var at prinsipper som vi gjennom årtusener har regnet som grunnleggende menneskerettigheter, nå sto for fall. Da Hitlers tropper kom til Norge 9. april 1940, hadde de med seg direktiver som formante til respekt for

befolkningens boliger og personlige integritet. Nordmenn var ikke som sentraleuropeere. De tillot ikke myndighetskontroll i privatsfæren. Nå hadde noen satt seg fore å lære nordmenn en annen dans. Einar Gerhardsen og Jens Christian Hauge hadde beredt grunnen. Hvilke muldvarper satt nå i Justisdepartementet, Høyesterett og på Juridisk Fakultet og fullførte deres verk?

Nordmenn flest later til å tro at det trengs en stor organisasjon til å skape politiske forandringer. De har øyensynlig intet lært av historien. All forandring skapes av enkeltmennesker ut fra den tankevirksomhet som finner sted i vedkommendes eget hode,, og det er forbausende hvor mye man kan utrette helt alene. I dette gjennomkontrollerte samfunnet vårt er det kanskje tilmed den eneste mulige måte å skape forandring på, at en enkeltperson handler uten å rådføre seg med noen. På nåværende tidspunkt er det usikkert hva avdekkingen av overvåkningsskandalene vil føre til. Men det er liten tvil om at Andreas Andersen, Oddmund Hammerstad og Ronald Bye hver for seg har hatt større politisk betydning for folks viten om det samfunnet vi lever i enn Lundkommisjonen og Stortinget tilsammen.

Jeg kan ikke huske akkurat når lysten til å stikke kjepper i Maktapparatets EU-hjul dukket opp i mitt hode. Kanskje var den der, på grensen til underbevisstheten, helt fra jeg i 1986 delte forværelse med EU-bulldoseren Bjørn Barth. Jeg syntes det var en råtten strategi EU-tilhengerne hadde lagt opp. Prosessen kom i gang allerede på syttitallet. All den «tunge» EU-tilpasningen ble gjort i det stille, lenge før EU-medlemsskapet kom på den politiske dagsorden. Jeg antok at den hemmelige EU-tilpasningen var årsaken til at taushetspliktbestemmelsene i straffeloven ble endret i 1977, ikke den såkalte Loran C-saken, og de mange iniativene for å få «foreldede lover» ut av lovsamlingen rant meg i hu. Oppdaget Astrid Gjertsen at hennes troskyldighet ble utnyttet i et kynisk spill? Var det derfor revisorene begynte å telle tikroner? Består ikke det meste av verdenspolitikken av frispillere som Bjørn Barth og Co? I serien «Javel, statsråd» fikk seerne et lite glimt av noe de tror er en forfatters fantasier. Virkelighetens verden er langt mer utrolig. Jeg hadde ikke snev av dårlig samvittighet da jeg etter overveielse bestemte meg til å se hva jeg kunne gjøre for å skape humper på Gro og Thorvalds EUvei. Har politikere lov til å jukse og bedra, så må byråkrater ha lov til å fortelle sannheten, avgjorde jeg for meg selv.

Men for å kunne gjøre noe, måtte jeg til Norge. Jeg søkte et par byråsjefstillinger i UD. Dels var det for å få bekreftet det jeg allerede visste, nemlig at jeg systematisk ville bli forbigått, men jeg tenkte at mine motstandere kanskje ville gjøre meg til en ny Knutstad for å få nedlagt Værnøs stasjonssjefsledede gruppe, som jeg brukte til mine egne formål. Jeg søkte også et forskerstipendium ved universitetet i Tromsø. Da jeg heller ikke fikk det, ble jeg skremt. Jeg hadde jo ikke gjort noe som kunne skade Maktapparatet, bare ytret meg i helt privat sammenheng om tanker jeg gjorde meg. Var mitt navn virkelig overkrysset av Maktapparatets personutvelgere? I så fall var arbeidsmulighetene stengt, ikke bare i UD og statstjenesten for øvrig, men også i det private næringslivet.

Nåvel, jeg hadde jo min juridiske utdannelse. Kanskje kunne jeg være advokat med hjemmekontor på gården. Men jeg hadde for lite praksis til å kunne søke bevilling. Jeg vurderte ulike alternativer som lot seg kombinere med gårdsdrift i Fjellbakken. Hvordan skulle jeg få råd og tid til å gjøre det jeg hadde lyst til? Det optimale måtte være å ta sikte på å bli UD-ansatt «til rådighet» med full lønn, men uten arbeidsplikt. Jeg visste at en sånn ordning var mulig. En annen nordlending, Annemarie Lorentzen, hadde nytt godt av ordningen i flere år.

Jeg ransaket min hjerne. Kunne jeg bringe mine motstandere i det tyskerne kaller Zugzvang? Jeg utviklet og gjennomførte noen ideer, men uten resultat. Her fikk jeg visst bruke storslegga.

Råutkastet til mitt arbeid om gifte kvinners statsborgerrett var ferdig. Det hadde vært hos professor Eckhoff for kommentarer. Han mente jeg ikke burde skrive at det var Jens Chr. Hauge som la frem det lovforslaget som fratok norskfødte, tyskgifte kvinner både statsborgerskap og eiendom. Hauge hadde jo bare vikariert for justisministeren, som professoren sa. Jeg visste noe annet, nemlig at justisminister 0.C. Gundersen ikke hadde peiling på hva lovforslaget handlet om. Det kunne jeg lese ut av referatet fra Odelstingsbehandlingen. Gundersen var under Odelstingsdebatten om lovforslaget på nippet til å godta et endringsforslag som ville ødelagt Hauges planer og rette søkelyset mot den ulovlige konfiskeringen av tyskgifte kvinners formue. Nå skrev jeg et brev der jeg utdypet Hauges rolle i det folkerettsstridige overgrepet mot tyskgifte kvinner og sendte det sammen med avhandlingen til min samarbeidspartner på likestillingsspørsmål i FAD. For meg var denne saksbehandleren bare en budbringer. Den virkelige adressaten var hennes sjef, Karin Stoltenberg, som jeg visste ville få ekspedisjonen på sitt skrivebord temmelig umiddelbart. Jeg hadde lest i en avis at Thorvald og Karin Stoltenberg var blant Jens Chr. Hauges nærmeste venner og undret meg i mitt stille sinn om sønnen Jens kanskje var oppkalt etter ham.

Nå behøvde jeg ikke vente lenge på reaksjonen. Fire dager senere innløp det telefax til delegasjonen. Synnøve Fjellbakk Taftø skulle hjemkalles av tjenestlige grunner.

Jeg så straks at telefaxen var basert på en rasende telefon fra Thorvald Stoltenberg til ekspedisjonssjefen i Administrativ avdeling og at det ville være ikke så lite dokumentfalskarbeide som gjensto i Det Kgl. Utenriksdepartement for å skape en juridisk holdbar beordring. Kunne jeg klare å hindre det, om ikke annet så for sportens skyld?

Stoltenberg hadde også ringt Selmer. Ambassadøren var like overivrig etter å gjøre Stoltenberg til lags som alltid. Derfor hadde han øyeblikkelig kastet seg på telefonen og meddelt både EFTA-kolleger og EFTA-sekretariatet at jeg var suspendert med øyeblikkelig virkning og ikke lenger

hadde adgang til EFTA-huset. Selmer var ikke jurist, men det var jeg. Kunne jeg skaffe bevis for det Selmer hadde gjort, ville han sitte tynt i det. Iallfall kunne jeg hindre at Innstillingsrådet laget forflytningsvedtak og tilbakedaterte det. Jeg anmeldte Selmer til politiet for ærekrenkelse og sendte kopi av anmeldelsen til min fagforening NTL. Resultatet var at det aldri ble truffet noe rettsgyldig beordringsvedtak og jeg fikk intet beordringsbrev. Ett stikk til meg!

Men hjem ville jeg jo egentlig, og i min uklare rettslige stilling ville jeg ha rett til full lønn og stå fritt til å oppholde meg i Rana. Etter at Thorvald Stoltenberg og hans rådgivere hadde viklet seg inn i en forferdelig smørje av falske meldinger til sveitsiske myndigheter om at jeg hadde forlatt Genève, svikaktig adferd overfor huseieren vi leide hus hos og brudd på anbudsreglementet for flytting, reiste jeg hjem for å ta fatt på en ny tilværelse og tenke ut mitt neste trekk.

Vi stoppet noen dager i Oslo. Jeg ville se hvilke dokumenter mine motstandere nå hadde produsert på mitt personlige dossier. Det var nesten ikke morsomt. De hadde gått i alle de fellene jeg hadde lagt.

Før jeg forlot Genève hadde jeg skrevet et brev. Det var datert 23. november 1991 og adressert til Klassekampens redaksjon. Det lød som følger:

Kampanje mot snusk og korrupsjon

Jeg leser ikke Klassekampen regelmessig, men jeg forstår at dere kjører en kampanje mot snusk og korrupsjon i forvaltningen av offentlige midler. Det blir etter min oppfatning mer og mer utbredt at offentlig ansatte beriker - ikke seg selv, men hverandre på gjensidighetsbasis - etterhvert som ansatte opplært i «de gode gamle dager» går av med pensjon og erstattes med folk som mener at det er «fritt fram» fordi de har forstått at endringen (i 1977) av den da 75 år gamle taushetspliktbestemmelsen i straffelovens paragraf 121 ble foretatt nettopp for å hindre at skattebetalerne får kjennskap til hva som foregår i forvaltningen av offentlige midler. Istedenfor å «ta» småfolk som opptrer tåpelig i sine transaksjoner med næringslivet synes jeg derfor dere burde se på hvordan gjentjenestesystemet florerer mellom offentlig ansatte - på skattebetalernes bekostning. Hvorfor ikke starte helt på toppen?

Da Gro Harlem Brundtland hjemkalte Thorvald Stoltenberg for å ta over utenriksministerposten, skrev avisene at Norge tapte anseelse. Men ingen skrev hvor mange skattekroner det kostet å få Stoltenberg plassert i Genève, å holde ham der og å få ham hjem. De ekstra bidragene til UNHCR og reisene for å få ham valgt lar jeg ligge, Norges bistandsbevilgninger og

nødhjelpsbevilgninger og UDs reisebudsjetter er det så likevel ingen som bryr seg om. Men kanskje det bør stilles spørsmålstegn ved noen av de kronene som har kommet vår nåværende utenriksministers private økonomi til gode. Dessverre kan jeg ikke gi dere noen dokumenter, på grunn av taushetspliktreglene jeg nevnte innledningsvis, men nedenfor skal dere få et sett av spørsmål som dere kan stille til statsministeren, utenriksministeren, ekspedisjonssjef Norby eller hvorfor ikke til UDs pressetalsmann.

1. Fins det noen regler for i hvilke tilfeller den norske stat kan «toppe opp» lønna til norske borgere som har lederstillinger i FN, eksempelvis ved å dekke husleie for vedkommende under tjenestegjøring for FN.

2. Hvem bestemte at den norske stat skulle dekke husleia for Thorvald Stoltenberg mens han var høykommisær?

3. Dersom nasjonale myndigheter dekker en FNtjenestepersons husleie, skal FN i henhold til regelverket beregne en husleie som tjenestepersonen plikter å betale til sitt lands myndigheter. Ble en slik beregning foretatt i tilfellet Stoltenberg og hvor stor del av husleia skulle i henhold til beregningene betales av Stoltenberg selv? Når ble innbetalingen(e) foretatt?

4. Etter Stoltenbergs hjemreise til Norge fortsatte hans hustru å bebo den leide leiligheten. Betalte hun noen husleie?

5. Hvor stor var nettoutgiften for den norske stat på Thorvald og Karin Stoltenbergs husleieforhold i Genève?

6. Hvordan ble Karin Stoltenbergs oppdrag for Røde Kors finansiert, og hvem bestemte at akkurat hun skulle få oppdraget?

Dersom dere ikke får noe svar på disse spørsmålene, så er jo det også godt stoff. Dere kan også spørre UDs arkiv om å få se telefax datert 21. februar 1990 (nr. 238) fra delegasjonen i Genève, den er ikke fortroligstemplet, men korrespondanse fra utenriksstasjonene kan likevel unntas fra offentlighet i henhold til regelverket.

Hvis dere lurer på hvorfor jeg gir dere dette tipset, så kan jeg fortelle dere at etter 14 år i utenrikstjenesten er nå gapet mellom UDs og mine verdier blitt så stort at det ikke er til å leve med for noen av partene. UD ønsker å straffe meg fordi jeg ikke vil delta i det jeg kaller «Keiserens nye klær-kulturen» og jeg har satt meg fore å reformere denne arbeidsplassen før jeg forlater den for godt. Jeg regner likevel med vanlig kildevern.

Med vennlig hilsen Synnøve Fjellbakk Taftø

ETTERORD

Jeg var ikke et øyeblikk i tvil om at både ekteparet Stoltenberg og deres samarbeidspartnere i den hemmelige maktstrukturen ville få tilgang til dette brevet temmelig umiddelbart, i verste fall før adressaten. Men spørsmålet var om de hadde infiltratører mektige nok til å hindre at det ble skrevet om saken. Hvor stor var Maktapparatets innflytelse i Norges antatt radikaleste avis? Jeg ventet i spenning. Ville redaktør Allern la seg kneble? En ukes tid senere kunne jeg konstatere at Allern hadde holdt mål, såvidt det var. Et minimum av tipset var blitt brukt. Men reaksjonen var sterk. Thorvald Stoltenbergs popularitet var klart svekket.

Jeg var fornøyd med resultatet av min lille brevbombe. Det var første gang jeg tipset en avis om forhold som etter min mening ikke tålte dagens lys. Men saken i seg selv var en fillesak sammenlignet med hva jeg ellers visste. Kunne jeg klare å få avisene til å skrive om noen av de virkelig store sakene? Arbeiderpartiregjeringens svik mot de nordnorske kystsamfunnene sommeren 1991 hadde gjort meg dypt og inderlig forbannet. Jeg hadde stilt meg lagelig til for hogg, bare for å kunne ta revansj -med god samvittighet. Nå ville jeg sette alle krefter inn og prøve å gjøre mine motstandere et skikkelig pek. Til det trengte jeg en avis med større nedslagsfelt enn Klassekampen.

På nyåret 1992 satt jeg i mitt lille rike og la planer for et renkespill som til slutt fikk større virkning enn jeg hadde våget å håpe på. Jeg ville komme i kontakt med Råfisklaget, men det måtte skje tilfeldig. Det gikk i lås. Dessuten måtte jeg ha en trygg base. Jeg kjente mine motspilleres tankegang og visste at de allerede hadde satt ut rykter om at jeg hadde psykiske problemer. Jeg søkte kontakt med den mest AP-orienterte advokaten på Mo. Vi kom overens. Han trengte en advokatfullmektig. Til overmål fikk jeg omtrent samtidig forespørsel om å holde 8. marstale. Jeg sa straks ja. Det frydet meg at 8.-marsarrangementet gikk i kommunal regi. Arbeiderpartikoryfeene skulle få en tale de neppe hadde ventet seg av en hjemvendt norsk diplomat.

På advokatkontoret gjorde jeg en hederlig innsats mens jeg ventet på at brikkene skulle falle på plass. Dersom min plan ikke virket, kunne jeg selvsagt klare å holde ut i den praksisperioden jeg trengte for å bli advokat med hjemmekontor på gården. Det var min «fallback-position». Men jeg håpet at skjebnens hjul skulle gi meg en ørliten sjanse til å være med i det politiske spillet på høyeste plan. Den muligheten skulle jeg ta vel vare på. Vinnersjansene anså jeg som små. På den andre siden hadde jeg lite eller ingenting å tape. Å skyfle papir i UD frem til pensjonsalderen anså jeg for å være en verre skjebne enn døden. Kunne jeg klare å få til en skikkelig konfrontasjon, ville jeg være fornøyd. Min taktikk var uhyre enkel. Jeg hadde sendt et par notater om fiskeridelen av EØS-avtalen til Råfisklaget og bedt dem behandle dem ytterst fortrolig av hensyn til min stilling. Ville notatene bli oppkopiert og gitt til pressen og ville en av de to store løssalgsavisene sluke agnet?

Jeg ventet en uke i spenning. Endelig ringte Erik Racozsky. Dagbladet hadde mitt notat om fiskeridelen av EØS-avtalen. Men underskriften var lakket over før oppkopiering og Dagbladet ville ikke skrive noe uten å kjenne forfatterens identitet. Jeg måtte selv bestemme om jeg ville ringe journalist Teigene. Det var fredag, en maksimalt heldig dag. Med litt flaks ville det bli et oppslag i lørdagsavisen. I helgen ville det bli vanskelig for mine motstandere å kontre. Jeg slo straks Dagbladets nummer. Ingolf Håkon Teigene var profesjonell. Han stilte en rekke spørsmål for å kontrollere at jeg virkelig hadde den kunnskap jeg forega. Så lovet han meg at ingen noensinne skulle få kjennskap til min identitet. Jeg smilte for meg selv.

Oppslaget oversteg mine villeste håp. Hele midtsiden var viet norsk UDs svar på Deep Throat. Dette var sensasjon. Lokalpressen i hele Nord- Norge fulgte opp i mandagsavisene. Likeså radioens P2. Men Helge Lund sendte melding over NRKs interne kommunikasjonsnett om at jeg led av kverulantparanoia og Terje Svabø ringte ikke opp for direkteintervju i radioens P1 som avtalt. Giften som mine motstandere spredte med rakettfart, begynte å virke. Allerede tirsdag avtok mediestormen. Reidar Johansen fra Stortingets fiskerikomite fortalte meg årsaken: Utenriksdepartementet hadde underhånden latt Stortingets presidentskap få vite at jeg var psykisk syk og kom med sinnsforvirret tøv, og dette budskapet gikk videre til norske media på ryktebørsen.

Men mine opplysninger hadde vakt oppmerksomhet og stor interesse. Nå begynte folk å undersøke selv, og regjeringens desinformasjon ble avdekket, bit for bit. Kampanjen for å få flest mulig til å si ja til EØS uten å ane hva de sa ja til, slo kontra. Maktapparatet hadde ikke giddet anstrenge seg for å finne argumenter for EØS fordi det hadde tatt for gitt at informasjonssystemet var under full kontroll. Så var det likevel en liten førstekonsulent som hadde drevet «etterretning» mot velinformerte islandske forhandlere på egen hånd og kunne fortelle det fiskeriministeren i Norge ikke hadde det minste snev av peiling på. Da jeg vel en måned senere kom til Vesterålen for å holde 1.mai-tale, kom en av Senterpartiets fylkespolitikere bort til meg. Han sa: «I går sa Nordland Fylkesting Nei til EØS med en stemmes

overvekt. Og det er din fortjeneste». Jeg følte meg mektig stolt. Min elleville plan hadde lyktes over all forventning.

Nå ser hele det norske folk konturene av Blekksprutens heslige labyrint. Det er ikke bare i Arbeiderpartiet og LO det må ryddes opp. Makt-apparatet gjennomsyrer hele det norske organisasjonslivet, fra Fiskarlag og Bondelag til lokale skytterlag og musikkforeninger. Bare i sin egen tankeverden har den enkelte full frihet. Jeg fulgte ganske godt med i EU-kampen og er ikke et øyeblikk i tvil om at Nei-siden var infiltrert av effektive muldvarper som opparbeidet tillit og bare ventet på et signal for å ødelegge Nei-bevegelsen fra innsiden. Signalet ble aldri gitt, for ulikt det Maktapparatets media har narret folk til å tro, hadde Nei-bevegelsen - i likhet med Ja-bevegelsen - liten innflytelse på hva folk mente om EU-spørsmålet. Samlingene fungerte som et sosialt forum for et fåtall «frelste», men hva den enkelte skulle stemme, avgjorde enhver i sitt eget hode, for det meste uten å diskutere spørsmålet med andre. Instinktivt forsto Ola og Kari Nordmann at de hadde bare seg selv å stole på. Da Gro kunngjorde sitt EU-standpunkt med brask og bram i april 1992, var Ja-sidens strategi allerede undergravd. Det hadde ikke lyktes å få et massivt og ureflektert «Ja til EØS» før folk begynte å spørre etter forskjellen på EØS og fullt medlemsskap. Folk følte seg lurt av politikere og byråkrater. De føler seg lurt fremdeles, og med god grunn.

Et demokrati kan ikke leve med politikere som bare interesserer seg for sin egen renominasjon og byråkrater som gir vanlige folks interesser på båten for å mele sin egen kake. Vi mangler en omforent etikk i Norge, og denne mangelen gir seg nå groteske utslag. Men hva du eller jeg vil gjøre med situasjonen, er opp til hver enkelt av oss. I vårt eget hode treffer vi hver for oss de valg som skaper vår personlighet og tilsammen utgjør samfunnets fremtid.

Våre forfedre kalte kamp for lek og lek for kamp.

De lekte og sloss for å dyktiggjøre seg til å forsvare

de eneste verdier de kjente, sin Rett og sin Frihet.

Jeg tror det var et liv verd å leve.

Kanhende har jeg lekt lenge nok?

Undres du fortsatt på hvorfor jeg har skrevet denne boka?

Det gjør faktisk jeg også.

1997 Forlaget Samfunnstrykk

Postboks 156, N-2401 Elverum

Trykk Anders Andersen

Godholen, 2344 Ilseng

Omslag og foto:

Ethel Fjellbakk

Foto omslag bakside:

Forfatteren flankert av Thailands ambassadør i Genève og Norges ambassadør til EFTA og GATT

– – – – – – – – – – – – – – – – – –

Les også FME sin redegjørelse om Taftø saken.

Det er graverende og sjokkerende lesning om hvordan «Maktapparatet» kvitter seg med uønskede elementer i maskineriet.

http://www.landsforraderi.no/html/saga.html

Her er en annen informasjonslink om saken:

http://www.dissident-net.info/synn%c3%b8ve-fjellbakk-taft%c3%b8e/